

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Petr Kobylka

TRESTNÍ ŘÍZENÍ, VEŘEJNOST A MÉDIA

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Mgr. Jiří Herczeg, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce: 23.7.2009

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

v Praze dne

Petr Koblka
5. ročník
Buštěhradská 29,
160 00, Praha 6

OBSAH

<u>Úvod</u>	5
-------------------	---

Část první - Informace/Zpráva a sdělovací prostředky.....8

- 1.1 - Média / Sdělovací prostředky.....8
- 1.1.1 - Organizace a legislativní úprava médií v ČR.....11
- 1.2 - Pojem informace a zprávy.....12
- 1.3 - Tisk, rozhlasové a televizní vysílání.....14
- 1.4 - Principy práce sdělovacích prostředků.....16

Část druhá - Trestní řízení a principy na kterých stojí...21

- 2.1 - Trestní řízení - obecný výklad.....21
- 2.1.1 - Veřejnost řízení.....23
- 2.1.2 - Princip veřejnosti v mezinárodních dokumentech.....24
- 2.1.3 - Princip veřejnosti a jeho limity v právních řádech jiných států.....27
- 2.2 - Presumpce nevinny.....29
- 2.2.1 - Presumpce nevinny - pohled do historie.....31
- 2.3 - Právo veřejnosti na informace.....33

Část třetí - Právní úprava médií před soudem.....39

- 3.1 - Podmínky pořizování obrazových a zvukových záznamů.....39
- 3.2 - 18 principů Rady Evropy.....41
- 3.3 - Autoregulace.....46
- 3.4 - Trestní řízení s Karlem Srbou.....50
- 3.4.1 - Veřejná diskuse na téma televizních kamer před soudem.....54
- 3.5 - Ochrana mladistvých - zákon o soudnictví ve věcech mládeže.....58

Část čtvrtá - Právní úprava ve Španělském království.....65

- 4.1 - Zásada veřejnosti řízení ve Španělském království.....65
- 4.1.1 - Model veřejnosti v Ústavě a Trestním řádu.....69

- 4.1.2 - Veřejné řízení před soudem a tajné přípravné řízení.....70
- 4.2 - Autoregulace jako alternativa k zákonným omezením informování veřejnosti a jako vztah mezi soudy a sdělovacími prostředky.....74
- 4.3 - Přístup na řízení a princip veřejnosti v jurisprudenci Ústavního soudu.....76
- 4.3.1 - Informační omezení v právu ostatních států.....77
- 4.4 - Televize v soudní síni v trestním řízení80
- 4.4.1 - Obvinění a televize.....82
- 4.5 - Soudy a jejich informační povinnosti
 - Neexistence informační povinnosti ze strany soudních orgánů
 - Informační povinnosti soudních orgánů.....83
- 4.5.1 - Tiskové kabinety a kanceláře.....85
- 4.6 - Listina práv občanů před soudem/soudní mocí
 - Plán transparentnosti soudnictví.....86
- 4.7 - Trestní řízení ve věcech mladistvých - Španělsko.....88

Část pátá.....92

- Závěr.....92

Použitá literatura - Monografie, učebnice, odborné články....95

- Summary.....99

ÚVOD

Žijeme v jednadvacátém století, které bychom mohli bez obav charakterizovat jako dobu, v níž dosáhla naše společnost výrazného evolučního zrychlení. Rozvoj v některých odvětvích v posledních letech nabral přímo závratnou rychlost. Na poli sdělovacích prostředků/médií tomu nebylo jinak. Komunikace se zrychlila, internet se stal běžnou součástí života (nikoliv samozřejmostí) a my všichni závislími na informacích z různých zdrojů. Někteří označují současnou společnost jako „*společnost informační*“. Letným pohledem do historie bychom jistě našli paralelu k současnému stavu. Tak kupříkladu vynález knihtisku¹ cca. 1452, byl prvním masovějším způsobem šíření informací. Pomalý, a ve své době nákladný, nicméně změnil společnost jednou provždy, stejně jako ostatní prostředky masové komunikace. Ve dvacátém století to jsou zejména **tisk, rozhlas, televize a internet**, který se dělí o přední příčky šířitelů informací. Je to poprvé v dějinách, kdy mají lidé tolik různých možností jak získávat informace, vzdělávat a bavit se z různých zdrojů.

Kdybychom nakreslili linii vývoje lidské komunikace od počátku věků, začínali bychom u prostých signálů a posunků v úplných počátcích, přes řeč a písmo až po knihtisk a v posledních dvou stoletích vynálezy telegrafu, rádia, televize a nakonec internetu, zjistili bychom, že jde o postupně se zrychlující proces. Každý z těchto technických výdobytků měl na společnost velký dopad, a společnost na něj musela určitým způsobem reagovat. (*Pro mnohé to byl konec světa, tak jak ho znali*) Šlo o skutečně zásadní milníky ve vývoji společnosti. Vyžádaly si svůj čas a ne vždy byly přijaty hned a bez výhrad.

Konec 19. století pak již byl plně v režii prvních z řady masových médií, tedy knih, časopisů a hlavně novin. Vedlo k tomu především snížení nákladů na jejich produkci, ale také společenská poptávka po informacích a rozvoj vzdělání. Ch. H. Cooley² rozlišoval čtyři faktory, díky nimž byla komunikace prostřednictvím nových médií mnohem účinnější než komunikační procesy dřívějších společenství. Šlo o: **působivost; neustálé zaznamenávání** (překonání času); **rychlost; rozptyl** (našli si cestu ke všem

1 Gutenberg, 1397 - 1468,

2 Americký sociolog přelomu století

vrstvám společnosti). Už tenkrát se hovořilo o sbližování národů, zkracování vzdáleností a boření bariér. Od této chvíle nabírá rozvoj v oblasti masové komunikace na rychlosti. Na počátku 20. století to byl film, bezdrátová telegrafie, později rozhlas a televize a nové technologie v oblasti zvuku a obrazu, až nakonec v devadesátých letech internet. (původně vyvinut pro vědecké účely) Každý z těchto technických zázraků nenávratně změnil celou společnost a způsob života každého z nás.

Informační společnost dnes zasahuje prakticky do všech odvětví a zákoutí veřejného života. V předkládané práci jsem se snažil zaměřit na sdělovací prostředky a jejich vliv na trestní řízení. První část jsem věnoval médiím a informacím. V jednotlivých částech jsem média vymezil a definoval pro účely dalšího výkladu. Snažil jsem se nastínit způsob jejich práce, principy na kterých fungují a právní úpravu, na základě které informují. V případech, kde jsem považoval za vhodné, jsem citoval zahraniční autory, především ze španělsky mluvících zemí. Dále jsem se zabýval informací a její přeměnou ve zprávu, komunikovanou prostřednictvím sdělovacích prostředků. Zmínil jsem návaznost na právo svobody projevu a nevynechal jsem ani historické pozadí obohacené o postřehy zahraničních autorů, profesorů a teoretiků práva či mediální komunikace.

Část druhá je věnována právním principům, které ovládají trestní řízení ve vztahu k problematice sdělovacích prostředků. Snažil jsem se postihnout podstatu principu veřejnosti řízení, jeho úpravu v právním řádu České republiky. Výklad je obohacen nálezy Ústavního soudu České republiky a relevantními rozhodnutími ze strany Evropského soudu pro lidská práva. Zmínil jsem též úpravu v mezinárodních dokumentech a výklad jsem obohatil o postřehy ze zahraničí. V oddílu věnovaném principu presumpce nevinny jsem uplatnil stejný vzorec jako v části předchozí, vedený snahou co nejkomplexněji postihnout význam této důležité procesní garance. Nechybí ani stručné historické pozadí. V závěru druhé části jsem zmínil článek 17 Listiny základních práv a svobod společně s právem veřejnosti na informace zakotvené v §8a Trestního řádu.

Část třetí se skládá z pěti částí, které se vztahují k trestnímu řízení a informační činnosti sdělovacích prostředků. Zmínil jsem především právní úpravu obsaženou v Zákoně o soudech a soudcích týkající se přístupu sdělovacích prostředků na řízení a podmínky, za kterých, dle platné právní úpravy, lze v ČR pořizovat záznamy a přenášet živě trestní řízení před soudem. Zmínil jsem též doporučení výboru ministrů

Rady Evropy týkající se informování o trestních věcech. V následujících oddílech jsem se věnoval autoregulaci sdělovacích prostředků jako alternativě k pozitivněprávní regulaci. Následuje část věnovaná ostře sledovanému a diskutovanému trestnímu řízení z roku 2003, prvnímu pokusu o přímý přenos ze soudní síně v ČR. Kapitulu pak uzavírá oddíl, zabývající se problematikou informování ve vztahu k řízení ve věcech mladistvých.

V části čtvrté jsem se snažil přinést co možná nejkompexnější pohled na celou problematiku sdělovacích prostředků a trestního řízení ve Španělském království. Zmínil jsem zásadu veřejnosti řízení a její právní úpravu ve všech relevantních dokumentech z pohledu této práce. Dotknul jsem se tématu autoregulace sdělovacích prostředků. Nechybí ani pohled do právní úpravy ostatních států. Text je doplněn nálezy Ústavního soudu a rozsudky Evropského soudu vztahující se k tématu oddílu. Zabývám se i tématem informační povinnosti soudů a na ně navazujícím projektem tiskových kabinetů. Kapitulu, stejně tak jako v předchozí části, zakončuji pohledem do soudnictví ve věcech mladistvých.

Část pátá obsahuje shrnutí a závěr celé práce.

Část první - Informace/Zpráva a sdělovací prostředky

1.1 - Média / Sdělovací prostředky

Pojem média je sám o sobě velmi komplexní a v dnešní době jeho obsah dovozujeme v konkrétním případě většinou z kontextu. Může se jednat o *sdělovací prostředek*, nebo také třeba o *prostředek přenosu a uchování informací*. Je jím však především míněn **tisk, rozhlas, televize a nová média** - představitelé právě probíhající komunikační revoluce, jež v sobě spojuje oblasti komunikací a informatiky. (též označována jako „*telematická média*“)

Abychom v následujících kapitolách vyloučili jakoukoliv pochybnost, je třeba média definovat. Slovo médium je latinského původu a označuje *zprostředkujícího činitele*, prostředí či prostředek.³ V rámci oborů mezilidské komunikace se tímto termínem označuje „*to*“ co zprostředkovává někomu nějaké sdělení.⁴

Komunikační proces může probíhat buď na úrovni interpersonální, tedy na úrovni, kdy média hrají svoji roli prostředníka mezi jednotlivci, nebo na úrovni celospolečenské, s jedním subjektem v roli podavatele a neurčeným počtem subjektů (masa).

I v tak úzce vymezené oblasti má tento pojem (*média*) hned několik významů. Jedním z nich může být technologie zajišťující produkci, přenos a příjem sdělení, někdy tak bývají označovány osoby produkující mediální obsahy anebo komunikační prostředky.⁵

Vliv médií, zvláště pak médií masových, na sociální, ekonomickou, kulturní a samozřejmě i politickou realitu je nepochybně značný. Stačí si vzpomenout na okolnosti politického vzestupu Silvia Berlusconiho v Itálii. Každý na ně nahlíží jinak. Někdo jako na zdroj moci, nebo prostředek k získání slávy, někdo jako na zdroj

3 kolektiv autorů - *Akademický slovník cizích slov. II. Díl L-Ž. Vyd. 1., Praha : Academia, 1995, s. 486*

4 Jiráček, Jan, 1958-, Köpplová, Barbara, 1943-. *Média a společnost. Vyd. 1. Praha : Portál, 2003, s. 15-16*

5 Jiráček, Jan, 1958, Köpplová, Barbara, 1943. *Média a společnost. Vyd. 1. Praha : Portál, 2003, s. 17*

zábavy. Nelze ovšem zapomínat, že jsou i neustále se rozvíjejícím a velmi lukrativním průmyslovým odvětvím.

Základní funkcí médií je ukládání informací a usnadňování jejich pohybu. Mezi funkcemi, které se médiím připisují, jsou rovněž odstranění nudy, zábava, trávení volného času, podněcování představivosti, získávání znalostí o prostředí, v němž člověk žije, "životní podpora", růst sebevědomí na základě konzumace mediálních obsahů, které zdůrazňují význam vlastní role (např. u žen v domácnosti), posilování dominantních hodnot a norem, poskytování aktuálních témat k diskuzím, možnost zbavení se vnitřních psychických, nebo sociálně nebezpečných napětí, náhražka "reálného" interpersonálního styku.

Podle kanadského teoretika masových médií Marshalla McLuhana⁶ je médium "poselstvím". Jeho teorie "*Medium is the message*"⁷ - tvrdí že: "*Ani ne tak to, co se v médiu sděluje, jako především samo médium je sdělením.*" Úspěch média totiž znamená, že se rozšiřují možnosti způsobu nakládání se sdělením. Kniha se prodává v obchodě a čte se buď nahlas druhým, nebo potichu pro sebe; zapnuté rádio slyší i nejbližší okolí; televize předpokládá polokruhové posezení spíše menšího počtu diváků... To jsou jen některé z prostorových a sociálních důsledků různých médií. Právě proto, že si je tak málo uvědomujeme, zásadně formují náš životní styl. Například televize nejen, že lidi odvedla z kin, ale především změnila jejich způsob trávení volného času a vůbec způsob přijímání a zpracovávání informace. McLuhan ukázal, že tím neviditelným - ale právě proto pro nás nejvíc formujícím - sdělením není obsah, ale samo médium a sociální kontext, se kterým je vázáno.

Opravdový význam masových médií ve společnosti nespočívá v jejich okamžitých vlivech na specifické příjemce, ale v nepřímém, jemném a dlouhodobém vlivu, který mají na lidskou kulturu a organizaci sociálního života. Čistě slovní popisy přírodních katastrof nebo válečných utrpení nedokáží lidi vyburcovat k solidární akci tak, jako televizní šot nebo reportážní fotografie. Audiovizuální média dokáží apelovat, získat si pozornost i uprostřed informačního přesycení. Stejně tak, daleko více než třeba noviny, umožňují bezprostřední dialog a dávají příležitost obraznosti a nonverbálnímu vyjadřování.

⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Marshall_McLuhan

⁷ *The Medium is the Message: An Inventory of Effects*, 1967, New York: Bantam

Každé médium zároveň nastoluje novou formu moci. Například z lidí, kteří mohou číst, se stávají lidé, kteří musejí číst, ať už jsou k tomu donuceni povinnou školní docházkou, nebo je pro ně četba knih či novin každodenním návykem, nebo konečně proto, že by se bez jisté míry jinak nedostupné "informovanosti" vyřazovali ze svého okolí.

Klíčem k pochopení každého média není, co toto médium samo o sobě dělá nám, ale jakým způsobem s ním nakládáme my. Východiskem k jakémukoli zacházení s médiem pak je, zda vůbec a nakolik se v něm orientujeme.⁸

Masová média nejsou charakterizována pouze velkým počtem komunikujících, ale jsou to média, která předpokládají existenci mas, které formují. Masy jsou pak lidé, kteří se stali hromadně manipulovatelnými, a to právě prostřednictvím masových médií. Trochu extrémní, ale ne úplně nepravdivé, je tvrzení, že: "nejdůležitější úlohou médií možná je, aby se člověk naučil s nimi žít - jako s kulturní drogou."

Masová média nepozorovaně přizpůsobují člověka požadavkům systému, a to tak, že potlačují kritické individuální myšlení. Přinášejí rozptýlení a navozují uvolnění, potěšení a spotřebu, a vytvářejí tak falešné potřeby. Teoretik v tomto oboru, Habermas, označuje kulturu rozšiřovanou médii jako kulturu integrační, která se masovou kulturou nazývá proto, že: *"jejího stálého rozšiřování je dosahováno přizpůsobováním se potřebám odpočinku a zábavy spotřebitelských skupin s relativně nízkým stupněm vzdělání, a nikoli obráceně, vzděláváním širšího publika k přijímání nezkažené kultury."* Výsledkem vytváření nových potřeb pak může být situace relativního strádání, deprivace: televizní programy zobrazují blahobyť jako něco dosažitelného, zatímco on ve skutečnosti dosažitelný není. Na masová média a jejich účinky ale nelze pohlížet izolovaně od kontextu společnosti, k níž náleží: účinky obecně závisejí na úrovni jednotlivců, na osobnosti recipienta a na situačním kontextu mediální konzumace.

⁸ Jiráček, Jan, 1958-, Köpplová, Barbara, 1943-. *Média a společnost*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2003, s. 15 -16

1.1.1 - Organizace a legislativní úprava médií v ČR

Vybudování svobodných a nezávislých médií bylo v devadesátých letech jedním z primárních úkolů v novém státě. Je tomu tak především pro jejich nezastupitelnou funkci ve společnosti. Byla zde snaha vytvořit určitý právní rámec, ve kterém by došlo ke sladění zájmů provozovatelů médií a zájmů ostatních občanů. Mediální oblast je regulována především v oblasti vstupu do tohoto oboru činnosti (udělování licencí) a obsahu mediální činnosti.

Právní normy upravující mediální oblast lze rozdělit do tří skupin, a sice:

1) mediální zákony - z. č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání (vysílací zákon), z. č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon), z. č. 483/1991 Sb., o České televizi, z. č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích, z. č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu a z. č. 517/1992 Sb., o České tiskové kanceláři.

2) zákony upravující některé aspekty chování médií - z. č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy, z. č. 273/1993 Sb., o audiovizí, z. č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím či z. č. 148/1998 Sb., o utajovaných skutečnostech

3) zákony, které se ve svém důsledku médií dotýkají - právní normy upravující právo na ochranu soukromí a právo na ochranu osobnosti.

V současné době je rozhlasové a televizní vysílání u nás upraveno *zákonem o rozhlasovém a televizním vysílání*.⁹ Tento se vztahuje na provozovatele rozhlasového nebo televizního vysílání, kteří provozují toto vysílání na základě zvláštního právního předpisu (ze zákona) a na provozovatele, kteří získají licenci k vysílání. Tento systém byl u nás vytvořen v 90. letech zákonem č. 468/91 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání¹⁰, kterým byly stanoveny podmínky pro provozování vysílání a je typický paralelní existencí veřejnoprávního a soukromého sektoru.

Zákon 231/2001 Sb. dále definuje pojem "*celoplošného vysílání*", kterým se rozumí vysílání, které může přijímat alespoň 70 %t obyvatel ČR a „*místního vysílání*“, *pro* určitou vymezenou oblast. Podstatná část zákona se pak věnuje především povinnostem provozovatele rozhlasového, nebo televizního vysílání ve vztahu k

⁹ 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání

¹⁰ zákon č. 468/1991 Sb., byl zrušen, od 4.7.2001 platí zákon č. 231/2001 Sb., (viz. poznámka 7.)

obsahu vysílání. Například zákaz vysílání pořadů podněcujících k nenávisti nebo násilí proti skupině obyvatelstva určené na základě rasy, národnosti, pohlaví, náboženství, barvy pleti, nebo příslušnosti k jinak určené skupině obyvatelstva, znázorňující kruté, nebo jinak nelidské jednání nebo válku způsobem, který takové jednání oslavuje, schvaluje nebo zlehčuje, bezdůvodně zobrazující umírající lidi nebo lidi vystavené těžkému tělesnému nebo duševnímu utrpení způsobem snižujícím lidskou důstojnost, nebo obsahující podprahová sdělení.

Snahou je především dosáhnout všestrannosti a vyváženosti programové skladby. Provozovatel musí zajistit názorovou pluralitu, vyváženost a nestrannost zpravodajských nebo politicko - publicistických pořadů, názory a komentáře musí být jasně odděleny. Nesmí se zvýhodňovat jedna politická strana. Nesmí být vysílána reklama nebo teleshopping, v nichž vystupují hlasatelé, moderátoři a redaktoři zpravodajských a publicistických pořadů. Provozovatel musí opatřovat alespoň 25 procent ze všech pořadů skrytými nebo otevřenými titulky.

V odvětví rozhlasového a televizního vysílání je nejvýraznějším orgánem Rada pro rozhlasové a televizní vysílání (dále jen RRTV). Její působnost je daná Zákonem o rozhlasovém a televizním vysílání, (viz. výše)¹¹ RRTV je zřízena zákonem č. 231/2001 Sb. jako správní úřad, který vykonává státní správu v oblasti rozhlasového a televizního vysílání a převzatého vysílání. Rada dohlíží na zachovávání a rozvoj plurality programové nabídky a informací v oblasti vysílání a převzatého vysílání, dbá na jeho obsahovou nezávislost a plní další úkoly stanovené právními předpisy. Působnost Rady: vydává, mění a zrušuje licence, rozhodnutí o registraci a dohlíží na dodržování právních předpisů, ukládá sankce provozovatelům vysílání, uděluje souhlas Českému telekomunikačnímu úřadu k vydávání povolení k provozování vysílání, spolupracuje na přidělování kmitočtových pásem apod.

1.2 - Pojem informace a zprávy

Pojem **informace**, patří k nejobecnějším kategoriím současné vědy i filozofie, řadí se mezi takové pojmy jako hmota, vědomí, myšlení, poznání, pohyb, čas. Podle toho, ve kterém vědním oboru nebo ve které oblasti lidské činnosti se používá, jsou

¹¹ <http://www.rrtv.cz/cz/>

aplikovány specifické přístupy ke zkoumání informace a jsou k dispozici různé způsoby jejího definování.

V latině, ze které slovo informace pochází, se sloveso *informo*, *-are*, *-avi*, *-atum* používalo k vyjádření následujících činností: formovat, utvářet, vzdělávat, upravovat, podávat představu (pojem) něčeho. Podstatné jméno *informatio*, *-onis*, f. pak označovalo představu, obrys, výklad, poučení. V dnešním jazyce však je význam slova posunut a my už nevystačíme s jeho interpretací v tom smyslu, jak mu rozuměli staří Římané.

Obecně je slovo informace chápáno jako sdělení či zpráva. Vzhledem k tomu, že v pozdějším výkladu se budeme zabývat informacemi presentovanými ve sdělovacích prostředcích, rád bych již zde, pro účely této práce, tyto dva pojmy oddělil.

Za „*informaci*“ bude nadále brán:

- *Potenciálně komunikovatelný poznatek o objektivní realitě (hledisko filosofické)*¹² nebo
- *Způsob a míra uspořádanosti daného jevu (předmětu, zdroje informace) rozpoznatelné v daném okamžiku příjemcem s tím, že hlavním znakem informace je vztahovost a komunikativnost.*¹³

Každá z těchto definic obecně vyjadřuje obsah pojmu informace.

Mohli bychom eventuálně užít i definici obsaženou v zákoně č. 81/1966 Sb. v § 3 odst.3 tiskového zákona. Informací se v něm rozumí: "zprávy, údaje, fakta a názory uveřejňované v periodickém tisku a v ostatních hromadných informačních prostředcích ve všech formách publicistiky." Pojem informace v něm zahrnoval jak fakta nezpracovaná, syrová, tak i zpracované informace v podobě novinových článků a rozhlasových či televizních pořadů.¹⁴ Pro další výklad bude však přece jen vhodnější tyto dvě stádia informace oddělit.

Od obecné informace, tak, jak jsme ji definovali výše, bych chtěl nyní přejít ke „*zprávě*“. Ve své podstatě jde o informaci, která je presentována sdělovacími prostředky a tedy prošla určitým procesem zpracování. Dle J. Bartoška, je zpráva základním žánrem zpravodajství.¹⁵

12 <http://cs.wikipedia.org/wiki/Informace>

13 Knapp, V. a kol.: *Právo a informace*, Academia, Praha, 1988, s 52.

14 Herczeg J.: *Meze svobody projevu*, Orac, 2004, str. 13

15 Bartošek, J.: *Žurnalistika - Úvod do studia*, FF UP v Olomouci, Olomouc 1991, s. 51-61

Zpráva je aktuální, věcná, přesná, úplná, spolehlivá, včasná a citově neutrální informace o události nebo jevu, která přináší alespoň jeden dosud neznámý fakt (anebo známý, ale vystupující v nových souvislostech), přičemž daný jev se stal nebo nestal, stane nebo nestane. Zpráva může být krátká, nebo rozvinutá. Má odpovídat na základní otázky „kdo, co, kdy, kde, jak a proč“.¹⁶

1.3 - Tisk, rozhlasové a televizní vysílání

„Sdělovací prostředky“, „mas-média“, nebo prostě jen „médiá“ jsou ti, kdo nás informují o událostech, které se staly, právě se dějí, nebo se teprve stanou. To, zda se o určitých věcech dozvíme, ať už se jedná o události a fakta z našeho okolí, v rámci republiky nebo na mezinárodní úrovni, záleží na tom, zda se tyto promění ve zprávu. Lze říci, že sdělovací prostředky umožňují informování a zároveň formování veřejného mínění. Vybírají, které události se promění ve zprávu, rozhodují, jak a s jakým obsahem je prezentovat a následně určí, které z těchto zpráv se stanou předmětem diskuse. Tu pak rozvíjejí prostřednictvím diskusí, debat, komentářů z nejrůznějších úhlů pohledu, nabízí různá řešení.¹⁷Sdělovací prostředky jsou agenty sociální kontroly, kteří rozpoznávají a určují sociální problémy.¹⁸

Svoboda projevu je v ČR chráněna obecně článkem 17 Listiny a ve všech svých formách je jedním z předpokladů dobře fungujícího, demokratického státu. Tisk a sdělovací prostředky mají ve společnosti mnoho úloh. Kromě zcela zřejmé úlohy informativní je také v pozici jakéhosi veřejného „hlídacího psa demokracie“ tím, že poskytuje veřejnosti informace důležitého veřejného zájmu. V souvislosti s médii se někdy používá slovní spojení „Sedmá velmoc“ (toto spojení poprvé použil O.von Bismarck, když k šesti stávajícím velmocím přidal ještě sedmou, a sice média, tisk pro přesnost) Dobře si uvědomoval jakou sílu, tenkrát ještě rozvíjející se odvětví, může mít.

Vliv některých masových sdělovacích prostředků může být velmi silný, vzhledem k

¹⁶ Osvaldová, B., Halada J. a kol.: *Encyklopedie praktické žurnalistiky*, Libri, Praha 1999, s. 213-214

¹⁷ Rodrigo 2001, „El conocimiento del sistema penal: alarma social y medios de comunicación”, en *Derecho penal económico, Manuales de Formación Continuada*, 14, Consejo General del Poder Judicial, Madrid, str. 73 a následující

¹⁸ Rodrigo (2001), „El conocimiento del sistema penal: alarma social y medios de comunicación”, en *Derecho penal económico, Manuales de Formación Continuada*, 14, Consejo General del Poder Judicial, Madrid, str. 73 , Díez Ripollés (2003), *La racionalidad de las leyes*, Madrid.str 27

tomu, že většinu zpráv není možné si ověřit osobně. Vytváří takzvanou mediální realitu.¹⁹ Tím nechci říci, že to co si nemůžeme ověřit je automaticky nepravda, nicméně pravda je relativní pojem a v mnoha případech záleží na tom, jakým způsobem je prezentována.

O tom, které z médií výše zmíněných nejvíce ovlivňuje společnost, bychom mohli vést spory, pro každé období jím byl jiný sdělovací prostředek. Pohledem do minulosti můžeme nakreslit pomyslnou vývojovou linii sdělovacích prostředků směrem od tisku, přes rozhlas, až po televizi a nakonec internet (viz úvod kapitoly). Každé z těchto médií ovlivňuje společnost jinak.

Z hlediska účinnosti a dopadu jakéhokoliv sdělení na diváka je **televize** nejúčinnějším ze všech médií vůbec. Marshall McLuhan ji ve své době nazval nesmělým obrem.²⁰ Popper před televizí a její mocí varuje: *"televize se stala kolosální politickou mocí. dalo by se říci vůbec nejdůležitější - jako by tu hovořil bůh sám"*. Volá po kontrole médií ze strany státu.²¹

Stejně jako je tomu u textové informace předávané tiskovou agenturou, tak také televizní divák vnímá obrazovou informaci vysílanou "jeho" televizí podvědomě jako pravdu. To dobře vědí všechny totalitní režimy, které se vždy urputně snažily mít veškeré vysílání zcela pod svou kontrolou. Avšak i v demokratických zemích je obrovská moc televize dobře patrná. Politici z obou stran politického spektra se prostřednictvím svých stranických zástupců v mediálních radách snaží co nejvíce ovládnout veřejnoprávní rozhlas a televizi. Doslova se stopkami v ruce měří, jak dlouho byl proponent té či oné strany na obrazovce, a jsou schopni nemilosrdně tlačit na editory, či se dokonce snažit ovlivnit kariéru jednotlivých redaktorů.

Rozhlas, starší bratr televize, má mezi ostatními médii úlohu zcela výjimečnou. Vstupuje do našeho soukromí snad ještě silněji a s větší intimitou, než televize.

19 V tomto ohledu jsem narazil na zajímavou studii profesora J.L.Fuentesese Osorio, (Profesor práva na univerzitě v Jaénu) věnované trestnímu právu a sdělovacím prostředkům. Profesor Fuentes v ní rozebírá jakým způsobem působí prezentovaná informace na publikum a jak může přispět k rozvoji všeobecné nejistoty a obav z určitých deliktů, případným změnám v chování a ve výsledku k požadavku tvrdších trestů pro pachatele.- FUENTES OSORIO, Juan L. *Los medios de comunicación y el derecho penal. Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología (en línea)*. 2005, núm. 07-16, p. 16:1-16:51, <http://criminet.ugr.es/recpc/07/recpc07-16.pdf>, ISSN 1695-0194 [RECPC 07-16 (2005), 4 nov]

20 McLuhan M.: *Jak rozumět médiím*, 1 vydání, Oden, Praha, 1991, str. 31, v Herczeg J.: *Meze svobody projevu*, Orac, 2004, str. 31

21 Popper, K.: *Moc televize*, Lidové noviny, 14.12.1994, str.9 v Herczeg J.: *Meze svobody projevu*, Orac, 2004, str. 31

Zaplňuje informační mezeru všude tam, kde televize nedosáhne, nebo z jiných důvodů nepůsobí. (v autě, ve sluchátkách ve vlaku a autobusech, při práci) To vše jsou patrně důvody, proč rozhlas s vynálezem televize nezanikl a pravděpodobně nikdy nezanikne. V jedné věci je rozhlas silnější než ostatní média, a sice že **umí informovat nesmírně rychle**. O náhlé katastrofě, dopravní nehodě nebo neobvyklé události se pravděpodobně dozvíme nejdříve z rádia.

Internetová média, kterým se někdy také říká "*Nová média*", jsou zatím nemladším a nebouřlivěji se vyvíjejícím masovým sdělovacím prostředkem. Jsou to především zpravodajské portály, internetové televize, blogy a další typy webů, které vytvářejí alternativní prostor ve světě médií.

Nezávisle na zemi, kultuře nebo politickém systému, struktura médií zůstává v zásadě podobná. Můžeme si je rozdělit například takto:

- Podle typu - Tiskové agentury, noviny, časopisy, televize, rádia, internetové servery atd.
- Podle působnosti - Mezinárodní, národní, regionální, lokální
- Podle periodicity - Média vysílající určitý pořad každou hodinu či několikrát denně, deníky, týdeníky, měsíčníky atd.
- Podle zaměření - Zpravodajství, publicistika, ekonomika, zábava atd.

1.4 - Principy práce sdělovacích prostředků

Práci sdělovacích prostředků, co se zpravodajství týče, můžeme rozdělit do třech fází: fáze „*volby/výběru*“ ze všech událostí a informací co se udály (určuje, která z nich se promění ve zprávu). Fáze „*uspořádání*“ zpráv podle důležitosti, a dále fáze „*tematizace*“ (*přeměna zprávy na téma sociální diskuse*).²²

Tyto tři úrovně selektivity jsou naprosto nezbytné, neboť není možné sdělit všechny

²² Rodrigo 2001,, "*El conocimiento del sistema penal: alarma social y medios de comunicación*", en *Derecho penal económico, Manuales de Formación Continuada*, 14, Consejo General del Poder Judicial, Madrid, str. 79

události, které se udály. Ani by to nebylo žádoucí, neboť přísun příliš mnoha informací způsobuje právě opačný efekt =) *informační blok* u příjemců. Opakem principu selektivity by bylo zprostředkování nadměry informací. Došlo by tak k zahlcení, které by se dalo, dle J.L.Fuentes Osoria použít jako nová forma censure: přehršle dat by se tak stalo prostředkem k zakrytí (utopení) faktů.

Kritéria, která vedou média k výběru zpráv, se mohou lišit, nicméně všechny sdělovací prostředky chtějí zprostředkovat divákům (čtenářům, posluchačům) informace aktuální a zajímavé (nejlépe však šokující). Jedním z nejvděčnějších témat z pohledu sdělovacích prostředků je téma kriminality. Sdělovací prostředky si vždy držely, v posledních dekáдах dokonce rozšiřovaly, prostor věnovaný zprávám z oblasti trestního práva. K tomu si můžeme připočíst pořady věnované speciálně/výlučně problematice trestního práva (deliktům ať už vyřešeným, nebo ve fázi vyšetřování).

Tato až nadměrná koncentrace informací o trestním řízení a obecně o kriminalitě ve sdělovacích prostředcích má efekt pozitivní: je schopna poukázat na společenský problém a označit ho a vyprovokovat společenskou debatu, ve které se projednají jednotlivé názory na příčiny a strategie, jak se těmto nežádoucím jevům bránit. Efektem negativním je zprostředkovatelská role jednotlivých sdělovacích prostředků, které dle J.L.Fuentes Osorio: *podávají „informace pokroucené“ často jednostranné a ovlivněné zájmy sdělovacích prostředků či těch, kteří je ovládají.*

V návaznosti na již řečené konstatují někteří autoři, že „zpráva“ jako taková, „není nevinná“²³ - čímž chtějí poukázat:

a) na fakt, že sdělovací prostředky sledují své ekonomické zájmy a kvóty sledovanosti²⁴ : snižování nákladů, zvýšení sledovanosti, financování prostřednictvím reklamy atd. (čehož se dosahuje nejenom procesem selekce (viz výše), ale také snížením kvality zpráv, spoléháníse na jediný pramen, nekонтрастují se prameny, povrchní analýza událostí, matoucí/špatná terminologie.

b) není nevinná proto, že sdělovací prostředky svou úlohu nelimitují na prostou

23 *la información no es inocente - ESCUDERO, I. (2004), “Teledemocracia: el ideal y las catástrofes”, en Archipiélago, n.º 60, str. 81, GONZÁLVEZ, V. (2004), “Análisis ético-comparativo de los medios”, en Conill/González : Ética de los medios. Una apuesta por la ciudadanía audiovisual, Barcelona, str. 197*

24 GARCÍA REINA 2004: “Juventud y medios de comunicación. La televisión y los jóvenes: aproximación estructural a la programación y los mensajes”, en *Ámbitos*, nº 11-12, 1.º y 2.º semestre, str. 116...

reprodukcí a přenos zprávy, ale jsou zároveň nástrojem přesvědčování a propagandy a jednou z forem jak "dělat" politiku. (*předseda ČSSD J.Paroubek a jeho časté narážky na zaujatá a zpolitizovaná média*)

Dle profesora Osoria, sdělovací prostředky prezentují realitu poněkud zkreslenou. Zveličuje se závažnost a frekvence některých trestných činů, zatímco jiné, mnohem častější/běžnější jsou zmiňovány pouze okrajově. (výjimky nastanou v případě, že je implikována některá veřejně činná/známá osoba) Sdělovací prostředky se neomezují na rozpoznání sociálního problému a prosté informování o něm, nýbrž prezentují **virtuální obraz**, který se skutečnou situací má pramálo společného. (přispívají tím kupříkladu k matení veřejnosti: uměle zvyšují obavu z pravděpodobnosti stanutí se obětí trestného činu)²⁵

Zaměřují pozornost veřejnosti pouze na určité druhy delikvence/trestních řízení, přičemž ostatním (méně divácky atraktivním) je vyčleněn pouze malý prostor, či jsou vynechány vůbec. Tato jednostrannost, spolu s častým opakováním stejných, nebo podobných deliktů v médiích, může vyvolat a vyvolává dojem zvýšené frekvence trestné činnosti v dané oblasti nebo dokonce pocitu, že takové jednání je běžné.²⁶

Čtenáři a diváci se s tímto *virtuálním obrazem* setkávají každodenně. Nakonec se pro mnohé stane realitou. Rozšířenost ve společnosti dává zprávě důvěryhodnost. Neboli, čím více lidí tvrdí určitou věc, tím více jsme ochotni jí věřit, podrobujeme ji menší míře kritiky a asimilujeme/vstřebáváme informace jako pravdivé téměř automaticky. Nejsme však absolutně vydáni napospas moderním médiím, neboť u všeho výše popsaného hraje důležitou roli forma, jakou jsou zprávy prezentovány, povaha média (serióznost) a schopnosti a vnímavost každého z nás.

Dále je třeba si uvědomit, že sdělovací prostředky nepřinášejí pouze zprávy o kriminalitě a o trestním řízení, ale také o fungování institucí, jako jsou soudy, policie, vězeňská/nápravná zařízení. Obraz, který takto přináší, podporuje důvěru anebo naopak vytváří nedůvěru v tyto instituce. Pokud destinátář již nemá předchozí osobní

25 Juan L. Fuentes Osorio: *Los Medios de Comunicación y el Derecho Penal*, *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*.2005, núm. 07-16, p. 16:1-16:51.
<http://criminnet.ugr.es/recpc/07/recpc07-16.pdf>, str. 16

26 PFEIFFER, C.; WINDZIO, M.; KLEIMANN, M. (2004), "Die Medien, das Böse und wir", en *MschrKrim* 87, heft 6, diciembre, str. 417-420; SOTO NAVARRO, S. (2005), "La influencia de los medios en la percepción social de la delincuencia", en *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología [en línea]*, n.º 07-09, str. 13... a 34...,
<http://criminnet.ugr.es/recpc/07/recpc07-09.pdf>

zkušenost s fungováním justice a orgánů činných v trestním řízení, jsou sdělovací prostředky hlavním informačním zdrojem, který občané mají k získání informací o fungování justice.²⁷ Ve Španělsku je to 84% televizí a 50% tiskem.

Násilí, ať už soukromé, či veřejné, vždy fascinovalo publikum. Stačí letmý pohled do minulosti, která je plná procesů odehrávajících se veřejně na volných prostranstvích a náměstích. Davy se shromažďovaly, aby mohly na vlastní oči pozorovat, kterak zloději je useknuta ruka, vrahovi st'ata hlava a cizoložnice je vsazena do klece, aby si na ni každý mohl plivnout. Veřejnost těchto trestných tažení měla za účel dát najevo moc státu a krále, či příslušného místodržícího, ukázat spoluobčanům, že porušovat zákon se nevyplácí a dát všem odstrašující příklad, kdyby snad se cítili v pokušení hřešit. Nezřídka se jednalo také o pomstu.

Funkce trestu a trestního řízení v současné době je však poněkud odlišná. V souladu s nejnovějšími poznatky, teoriemi a zásadami již není účelem trestu demonstrovat sílu, dát odstrašující příklad. Veškeré úsilí směřuje k výchově společnosti, upevnění přesvědčení, že dodržovat zákony je normální, že jejich porušování se trestá. U pachatelů jde především o snahu o změnu, o zařazení do společnosti, nikoliv o pomstu za deliktní jednání. S rozšířením sdělovacích prostředků a nástupem informačních technologií již není nutné shromažďovat se na náměstích a jiných veřejných prostranstvích. *"Těmito náměstími a veřejnými prostranstvími jsou v dnešní době sdělovací prostředky."*²⁸

Sdělovací prostředky si z důvodů, vypočtených v předchozích odstavcích, vybírají především zprávy z oblasti práva trestního, které garantují zvýšený zájem veřejnosti. (Zároveň si však vybírají takové kauzy, které se týkají skutků/deliktů/činů násilných, krvavých a šokujících.) Toto způsobuje zvýšený výskyt zpráv o trestních věcech na úkor zpráv z oblasti občanskoprávní, správní..., kde novinářský zájem opadá, pokud ovšem není zainteresována některá známá, či veřejně činná osoba, nebo širší okruh postižených. Na druhou stranu řádné fungování trestního řízení a justice není zprávou.²⁹

Velkým tématem, o kterém se později ještě podrobněji zmíním, je záležitost

27 Dle studie TOHARIA, J. (2001), *Opinión pública y justicia*, Madrid, str 68,

28 RONDA IGLESIAS, J. (2003), "El periodismo judicial en España", en *Ámbitos [en línea]*, n.º 9-10, str. 1...<http://www.ull.es/publicaciones/latina/ambitos/9/art10.htm>; BARATA, F. (2003a), "Els mèdia i la informació criminal. El 'cas King' i les perversions mediàtiques", en *Quaderns del CAC*, n.º 17, str. 49...

29 TOHARIA, J. (2001), *Opinión pública y justicia*, Madrid, str. 92

takzvaných paralelních procesů/soudů „*juicios paralelos*“ ve kterých si sdělovací prostředky osobují/přivlastňují roli, která je ústavně svěřena soudům a soudcům. Mohou takto nařknout, soudit a odsoudit subjekt, který zatím ještě nebyl z ničeho obviněn, čímž útočí především na jeho právo na důstojnost³⁰ (*Proti čemuž se lze bránit žalobou, která se přirozeně promění v další zprávu!!!*), nebo veřejně odsoudit obviněného a zasáhnout tak do zásady **presumpce nevinny**.³¹

Kromě "*juicios paralelos*" sdělovací prostředky také ovlivňují proces samotný prostřednictvím různých vyjádření k jednotlivým druhům rozsudků a usnesení, ve kterých poukazují na politické a sociální důsledky, které by to které rozhodnutí mohlo mít. Tímto se vytváří tlak na soudce a může tak dojít až k narušení **soudcovské nezávislosti**.³²

30 BARRERO ORTEGA, A. (2001), "*Juicios paralelos y Constitución: su relación con el periodismo*", en *Ámbitos*, n.º 6, pp. 173...

31 BARATA, F. 2003a: "*Els mèdia i la informació criminal. El 'cas King' i les perversions mediàtiques*", en *Quaderns del CAC*, n.º 17, str. 49-52

32 BARRERO ORTEGA, A. (2001), "*Juicios paralelos y Constitución: su relación con el periodismo*", en *Ámbitos*, n.º 6, str. 173)

Část druhá - Trestní řízení a principy na kterých stojí

2.1 - Trestní řízení - obecný výklad

Trestní řízení upravuje procedurální postup trestních orgánů v trestních věcech. Jde o zákonem upravený postup *orgánů činných v trestním řízení*³³, případně i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož úkolem je náležitě zjistit, zda byl trestný čin spáchán, a je-li tomu tak, zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona trest, nebo ochranné opatření, učiněné rozhodnutí vykonat, popřípadě jeho výkon zařídit. Dále působit k upevňování zákonnosti, předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů. Systematicky je upraveno v Trestním řádu (*dále jen TŘ*)³⁴.

Nejobecněji lze účel trestního řízení charakterizovat jako snahu o odhalení pachatele skutku, který naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu, skutek vyšetřit a postavit pachatele před soud.

Hlavní účel je zajištění realizace trestního práva hmotného. Trestní řízení, dle §1 TŘ, musí také působit k **upevňování zákonnosti**. Jelikož dochází k významným zásahům do práv a svobod, je žádoucí vymezit co možná nejpřesněji a nejprecizněji postupy, kterými se OČTŘ řídí při objasňování jednotlivých případů. Kromě toho by trestní řízení mělo působit **výchovně na občany**. Tuto výchovnou funkci má plnit především **hlavní líčení**, které se koná zásadně veřejně a jehož dopad na obviněného a vliv na širokou veřejnost je zřejmý.

Trestní řízení, všechny jeho fáze, ovládají zásady trestního řízení. Jde o určité právní principy, vůdčí právní ideje, jimiž je řízení ovládáno. Upravují **organizaci** trestního řízení, **činnost orgánů** při řízení a ve své podstatě vyjadřují mínění zákonodárce o nejúčelnějším uspořádání trestního procesu.

Jednotlivé zásady se neuplatňují vždy a ve všech stádiích trestního řízení, dokonce se v jednotlivých stádiích mohou lišit svou intenzitou. V trestním řízení známe zásady, které mají povahu vyloženě protikladnou. Některé jsou typické pro přípravné řízení,

33 § 12 TŘ - *Orgány činnými v trestním řízení se rozumějí soud, státní zástupce a policejní orgán - dále jen OČTŘ*

34 *Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním*

jiné dominují v hlavním líčení. Nejúplněji se základní zásady trestního řízení uplatňují v **hlavním líčení**. To plyne z jeho povahy, neboť se rozhoduje o nejdůležitějších otázkách.

Některé základní principy TŘ představují pravidla **ústavněprávní úrovně**, čímž chci říci, že jsou obsažena v Ústavě ČR či Listině základních práv a svobod. Ze základních zásad uvedených v §2 TŘ je to kupříkladu zásada - **presumpce nevin** - **zajištění práva na obhajobu** - **veřejnosti** - **ústnosti** - **stíhání jen ze zákonných důvodů**...

Ústavněprávní rovina jenom podtrhuje jejich význam pro výkon spravedlnosti v právním státě. Jiné jsou **zmíněny v mezinárodních dokumentech** o lidských právech. (*Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (MPOPP) a Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále ÚOLPZS, nebo jen Úmluva)*). Obsah těchto zásad tvoří často dílčí prvky práva na spravedlivý proces.

Zásadu **veřejnosti** nalezneme hned v **§ 2 odst. 10 Trestního řádu**, ve kterém se říká, že: *"trestní věci před soudem se projednávají veřejně tak, aby se občané mohli projednávání účastnit a jednání sledovat. Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v tomto, nebo zvláštním zákoně."* Tím chce zákonodárce říci, že kromě přímých účastníků trestního řízení jsou oprávněni být přítomni při soudním projednání také jiní posluchači. Neveřejnost jednání se vztahuje na posluchače, nikoliv na osoby přímo zúčastněné.

Význam zásady **veřejnosti** spočívá v tom, že je:

- atributem tzv. spravedlivého procesu ve smyslu čl.6 odst.1 Úmluvy
- prostředkem kontroly společnosti nad výkonem soudnictví; chrání zájem na přehledném výkonu spravedlnosti; chrání před tajným výkonem spravedlnosti; zabezpečuje důvěru společnosti
- chrání obžalovaného před svévolným, nekontrolovaným rozhodováním
- plní výchovnou funkci při působení na veřejnost, a s ní spojenou funkci preventivní

Smyslem práva na **veřejné projednání věci**, ve spojení s právem **vyjádřit se ke všem prováděným důkazům**, je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost verifikace důkazů, směřujících vůči němu, a to před tváří veřejnosti. V případě svědecké výpovědi obsahuje tato verifikace dva komponenty a) prověření

pravdivosti skutkových tvrzení, b) prověření věrohodnosti svědka.³⁵

Další nále z roku 1996³⁶ konstatoval, že přečtení předchozích výpovědí svědka, nebo spoluobžalovaného, v případě, že v hlavním líčení bez oprávnění odepřeli vypovídat, nebo se v podstatných bodech odchýlili od své dřívější výpovědi, není porušením zásady veřejnosti hlavního líčení.

2.1.1 Veřejnost řízení

Zásada veřejnosti požívá v právním řádu České republiky ústavního uznání. Zmínku o ní najdeme v *Ústavě* v článku 96 odstavci 2: "*Jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon. Rozsudek se vyhláší vždy veřejně.*"³⁷

Dále pak v *Listině základních práv a svobod* v článku 38 odst.2: "*Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti, a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.*"³⁸

Pro trestní řízení je třeba zmínit úpravu, kterou obsahuje § 2 odstavec 10 trestního řádu: "*Trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se občané mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v tomto nebo zvláštním zákoně.*"

Všechny tyto prameny ji koncipují jako zásadu, ze které jsou přípustné výjimky. Tyto musí být ovšem stanoveny zákonem. Zásada platí jak pro hlavní líčení, tak pro veřejné zasedání, avšak není to jediný zdroj poznání projednávané věci. Veřejnost se může s výsledky řízení seznámit také prostřednictvím institutu "*poskytování informací v trestním řízení*" ustanovení §8a TR.

1) "*Orgány činné v trestním řízení informují o své činnosti veřejnost poskytováním informací sdělovacím prostředkům. Přitom dbají toho, aby neohrožovaly objasnění*

35 nále z dne 12.10.1994, ÚS 46/1993-94-n

36 nále ÚS 40/1996

37 <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>, stránky Poslanecké sněmovny parlamentu české republiky

38 <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>, stránky Poslanecké sněmovny parlamentu české republiky

skutečností důležitých pro posouzení věci, nezveřejňovaly o osobách, které mají účast v trestním řízení, údaje, které přímo nesouvisí s trestnou činností, a aby neporušily zásadu presumpce nevinny." 2) "Z důvodů uvedených v odstavci 1 orgány činné v trestním řízení odepřou poskytnutí informací."

Poskytování těchto informací je v zásadě možné, pokud neohrozí naplnění zásad stanovených v §2 odst. 2 (*presumpce nevinny*) a odst. 5. (*zásada materiální pravdy*)³⁹

Eventuální výjimky ze zásady veřejnosti mají řešit kolizní situace, které mohou vyvstat především v souvislosti střetu zájmu na **veřejnosti řízení** se zájmem na ochranu mravnosti, nerušeného průběhu jednání, **utajované skutečnosti** chráněné zvl. zákonem, **bezpečnost** nebo jiný důležitý zájem svědků...apod. Tyto důvody platí též pro sdělovací prostředky. Veřejnost může být vyloučena na celé nebo pouze na část hlavního líčení/veřejného zasedání.⁴⁰(§ 200 odst.1/§ 297 TŘ)

§201 TŘ zakotvuje možnost přístup některých osob na řízení i přesto, že byla veřejnost vyloučena. Dále je třeba odlišit vyloučení veřejnosti řízení a odepření přístupu na řízení. Úpravu obsahuje § 201 a jedná se především o nezletilé a ty, u nichž je obava, že by mohli rušit důstojný průběh hlavního líčení. Dále opatření proti přeplňování jednací síně apod.

2.1.2 Princip veřejnosti řízení v mezinárodních dokumentech

Princip veřejnosti řízení je hodnotou všeobecně uznávanou. Není proto divu, že se v různých podobách objevuje ve většině nejvýznamnějších mezinárodních úmluv, deklarací a paktů.

- Článek 10 **Všeobecné deklarace lidských práv**: "*Každý má stejné právo, aby byl řádně a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, pokud jde o určení jeho práv a povinností nebo o jakékoli trestní obvinění proti němu.*"
- Článek 14 **Mezinárodního paktu občanských a politických práv**: "*Všechny osoby jsou si před soudem rovny. Každý má úplně stejné právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním*

39 Šámal, *trestní právo*, 2 přepracované vydání 2003, C.H.Beck, str. 92/93

40 Šámal, *trestní právo*, 2 přepracované vydání 2003, C.H.Beck,

obvinění vzneseném proti němu. Tisk a veřejnost mohou být vyloučeny z celého řízení nebo z jeho části z důvodů morálky, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti nebo tehdy, když si toho vyžaduje soukromý zájem stran, nebo mohou být vyloučeny v rozsahu, který je podle přísného mínění soudu nutný při zvláštních okolnostech, kdy by zveřejnění prejudikovalo zájmy spravedlnosti; avšak každý rozsudek vyneseny v trestní nebo občanskoprávní věci bude zveřejněn s výjimkou případů, kdy zájem mladistvých osob vyžaduje jiný postup nebo kdy se řízení týká manželských sporů nebo opatrovnictví dětí."

- **článek 6.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod:** *"Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích, nebo oprávněnosti jakéhokoliv trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých, nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem veřejnost řízení, mohla být na újmu zájmům spravedlnosti."*

Evropský soud pro lidská práva v případech *Axen, Sutter a Pretto*⁴¹ vyzdvihnul důležitost tohoto principu v demokratické společnosti a poukázal na vztah k právu na spravedlivý proces - základní element spravedlivého procesu a základ demokratické společnosti.

- *"veřejnost řízení soudních orgánů, zakotvená v článku 6.1, chrání osoby podléhající spravedlnosti před spravedlností tajnou, která se vymyká kontrole veřejnosti; zakotvuje jeden z nástrojů jak zachovat důvěru veřejnosti v soudce a soudy. Transparentnost již tímto dává soudnímu řízení, pomáhá realizovat účel článku 6, spravedlivý proces, jehož záruka je nedílnou součástí principů každé demokratické společnosti ve smyslu Úmluvy."*

41 SSTEEDH, 1983 Pretto, 1983 Axen, 1984 Sutter, J.J.L.Ortega, *Dimensión constitucional del principio de la publicidad de la justicia, en Revista del poder judicial, str. 68*

Má tedy dvojakou funkci a neslouží jen individuálním zájmům obviněného. Z hlediska této práce je důležité si uvědomit, že **článek 6.1 Úmluvy** nevyžaduje, aby o jednání soudu byl informován tisk či jiné masové sdělovací prostředky. Úplně postačí, že účast veřejnosti není vyloučena a že se jí nebrání.⁴² Právo na veřejnost se vztahuje ovšem pouze na jednání před soudem. Zásadně se netýká přípravného řízení! Ve Španělsku a většině dalších smluvních států, má toto tajný charakter (*secreto del sumario*). Informace týkající se této části řízení jsou zpravidla omezeny v zájmu objasnění věci a ochrany práv osob účastněných.

Princip veřejnosti řízení se zároveň váže na **článek 10 Úmluvy** (*právo přijímat a poskytovat informace*), který rovněž obsahuje jedno ze základních práv, na kterých stojí naše společnost. Z toho můžeme dovodit, že šíření zpráv a reportáží ze soudních síní a procesů je právo garantované úmluvou, jehož ochrana se realizuje nejen na základě **principu veřejnosti**, ale též práva na **svobodné přijímání informací**.

Stejně tak důležitá jako norma, která určité právo přiznává a zakotvuje, je ovšem norma, která vymezuje obsah práva negativně, stanoví jeho limity. V případě **veřejnosti řízení** Úmluva říká, že: *“přístup veřejnosti do soudní síně může být omezen v části, nebo celém řízení v zájmu zachování mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, pokud to vyžaduje ochrana nezletilých, nebo ochrana soukromého života účastníků, anebo v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti”*

Co se týká **tisku a veřejnosti**, ty mohou být vyloučeny dle článku 6 věty druhé: *“Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých, nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.”*

Ač to Úmluva výslovně neuvádí, důvody vyloučení veřejnosti musí být předvídaný zákonem, přičemž právo na veřejné projednání věci nemůže být omezeno nad rámec stanovený ve větě druhé (*viz výše*). Důvody jsou však formulovány široce a státy tak

⁴² rozhodnutí Komise X. v. Spojené Království, Digest, vol.2, s. 444, v Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, 1. vydání, Linde, Praha, 2002, str. 136

disponují velkou volností úvahy.⁴³ Jde-li o **trestní řízení**, veřejnost může být vyloučena v zájmu ochrany soukromého života poškozeného, nebo svědka, ale též obviněného samotného, zejména jde-li o mladistvého.⁴⁴

Také **výkon práva na svobodu informací** s sebou přináší svá omezení. Právo veřejnosti být informována o činnosti soudů a právo sdělovacích prostředků informovat veřejnost, je korelátém veřejného řízení. Masové sdělovací prostředky mohou významně přispět k lepší znalosti a kontrole a tím i zlepšení činnosti soudů, avšak za určitých okolností představují nebezpečí pro řádný a nestranný výkon trestní spravedlnosti. Soud se v tomto směru vyjádřil takto: *"Jestliže se veřejně přetřásají okolnosti týkající se věci způsobem, že veřejnost je vedena k tomu, aby si předem učinila vlastní závěr, je tu riziko, že ztratí respekt a důvěru k soudům. Jestliže dále se veřejnost vede k návyku sledovat pseudoprocesy v médiích, může to mít dlouhodobě škodlivé následky pro uznání soudů jako orgánů povolaných řešit právní konflikty."*⁴⁵

V dalším rozsudku soud stanovil: *"jestliže se nepřekročí určité hranice dané v zájmu řádného výkonu spravedlnosti, zprávy a komentáře o soudních jednáních přispívají k jejich znalosti a jsou dokonale kompatibilní s požadavkem veřejnosti soudního jednání podle článku 6.1 Úmluvy."*⁴⁶

2.1.3 - Princip veřejnosti a jeho limity v právních řádech jiných států

Můžeme říci, že limity principu veřejnosti soudního řízení a svobody informací o soudních řízeních tvoří **právo na spravedlivý proces, princip presumpce nevinny, ochrana soukromí, autorita/důstojnost a nestrannost soudních orgánů**. Nedá se jednoznačně tvrdit, že některý z těchto principů je důležitější než ostatní. Když se podíváme po ostatních státech jak tuto otázku pojaly, nenajdeme jednotné řešení.

43 Velu J., Ergec R., *La Convencion européenne des droits de l'homme*, Bruillant Bruxelles, 1990, str. 436, v Bartoň, M.: *Svoboda projevu a její meze v právu České republiky*, 1. vydání, Linde, Praha, 2002, str. 138

44 *V.aT. vs. Spojené Království*, 16.12.1999, v Bartoň, M.: *Svoboda projevu a její meze v právu České republiky*, 1. vydání, Linde, Praha, 2002, str. 138

45 *rozsudek Sunday Times v. Spojené Království*, 26.4.1979, v Bartoň, M.: *Svoboda projevu a její meze v právu České republiky*, 1. vydání, Linde, Praha, 2002, str. 139

46 *Worm v. Rakousko*, 27.8.1997 v Bartoň, M.: *Svoboda projevu a její meze v právu České republiky*, 1. vydání, Linde, Praha, 2002, str. 139

Tak například v právu USA neznáme předchozí omezení práva na svobodu informací. V Anglickém právním systému výkon soudnictví převažuje nad svobodou tisku.⁴⁷ *“Zájem veřejnosti na svobodě projevu se musí podřítit zájmu veřejnosti na neohrožení spravedlnosti/spravedlivého procesu.”*⁴⁸

V Německu není stanovena absolutní hodnota, každý případ se hodnotí samostatně, podle zájmů, které se v něm střetávají.⁴⁹ Veřejnost soudního řízení není zakotvena v Ústavě, ale lze ji najít v Ústavách některých spolkových zemí (Bavorsko). Doktrína a jurisprudencí vyzdvihla důležitost/význam principu veřejnosti jako prostředku k utvrzení důvěry veřejnosti v soudní moc a podpory odpovědnosti soudních orgánů při výkonu soudnictví.⁵⁰

V USA se klade velký důraz na svobodu informací. Svoboda tisku je velmi vysoce ceněna, protože převažuje nad ostatními právy, včetně nad právem na spravedlivý proces.⁵¹ Soudce Holzoff charakterizoval situaci v právu USA slovy: *“Svoboda tisku nesmí být omezována, musí být považována za nadřazenou všem ostatním právům garantovaným ústavou.”*⁵² Nicméně v případě veřejnosti řízení, chápané ve smyslu garance spravedlivého procesu obviněného, se výkon svobody projevu podmiňuje respektováním absolutní spravedlnosti v soudním řízení.⁵³

V Anglii například již v roce 1612, soudce Coke poukázal na důležitost toho, aby všechny kauzy byly slyšeny, projednány a rozhodnuty otevřeně. Od té doby toto pravidlo tvoří součást common law.

47 Leigh. *“Rapport sur le droit anglais”* 1988, str. 179, J.J.L.Ortega, *Dimensión constitucional del principio de la publicidad de la justicia*, en *Revista del poder judicial*, nr. especial 17, str. 70

48 Lord Donaldson en *The Attorney General v. The News Group Newspapers Limited* 1987, citováno Scott - *la imparcialidad objetiva del juez y los medios de comunicación*. *Sistemas anglosajón*, Poder judicial 11, s.207

49 J.J.L.Ortega, *Dimensión constitucional del principio de la publicidad de la justicia*, en *Revista del poder judicial*, nr. especial 17, str. 69

50 Gómez Colomer - *El proceso penal alemán: introducción y normas básicas*, p.170, v J.J.L.Ortega, *Dimensión constitucional del principio de la publicidad de la justicia*, en *Revista del poder judicial*, nr. especial 17, str. 72

51 Forte - *Memoire sur le droit en vigueur aux Etats-Unies y Mueller - problemas soulevés par la publicité donné aux infractions et aux poursuites criminelles* - en *revue international de Droit penal* - 71/131,

52 citace z Mueller - *problemas soulevés par la publicité donné aux infractions et aux poursuites criminelles*, v J.J.L.Ortega, *Dimensión constitucional del principio de la publicidad de la justicia*, en *Revista del poder judicial*, nr. especial 17, str. 71

53 Corwin - *La Constitución de los Estados Unidos y su significado actual*. Buenos Aires, 1987, p.524

Zásadním nástrojem, se kterým počítá Anglický právní systém, aby zabránil předběžnému zveřejňování informací a nežádoucím účinkům na soudní řízení, je “Contempt of court” zakotven v “*The Contempt of court act*” z roku 1981. Tento akt říká, že kterákoliv osoba, která naruší “řádny chod řízení”, může být sankcionována. Contempt spočívá v činech, nebo slovním projevu, který ruší/překáží výkonu spravedlnosti, nebo k tomu směřuje, v soudní síni a nebo mimo ni, jako například výhrůžky, urážky soudce, manifestace, písemné napadání soudu/soudce, narušování činnosti osob zúčastněných na řízení...etc... Zakotvuje formu a podmínky, za kterých lze omezit svobodu zprostředkování informací ve vztahu k probíhajícím řízením. Aplikuje se na sdělovací prostředky. Soud může naříditi pozdržení jakékoliv zveřejňované informace, která se vztahuje k probíhajícímu, nebo otevřenému řízení s cílem předejiti podstatnému nebezpečí porušení výkonu soudnictví. Soud tak může zakázat publikaci/zveřejnění informací u kterých to považuje za nezbytné. Použití technických prostředků k nahrávání a podobných podléhá autorizaci soudu.

Podíváme se blíže na úpravu ve Španělském právu. Článek 120 Ústavy rozlišuje mezi veřejností a ústností řízení a každému přisuzuje různou hodnotu. Dle názoru profesora Espína má princip veřejnosti v Ústavě povahu práva absolutního (las actuaciones judiciales serán públicas), zatímco ústnost je pouze rysem převažujícím (el procedimiento será predominantemente oral)⁵⁴ Oproti tomu v mezinárodních dokumentech, které tento princip zakotvují, mají oba dva hodnotu/váhu stejnou.⁵⁵ Článek 120 Ústavy je dále rozvíjen článkem 232.1 LOPJ (Ley Orgánica del Poder Judicial, základní zákon soudní moci)⁵⁶ - soudní jednání bude veřejné s výjimkami stanovenými procesními normami - a články, které upravují jednotlivé druhy řízení. LECR (Ley Enjuiciamiento Criminal, Trestní řád) obsahuje princip veřejnosti v článku 680 (pro hlavní líčení) a neveřejnost přípravného řízení (sumario) v článcích 301 a 302 LECR.

2.2 - Presumpce nevinny

Podle elektronického internetového slovníku je „presumpce nevinny“ princip, dle

54 Espín - libertad de expresión y publicidad de los juicios; Revista de la facultad de Derecho de la Universidad Complutense, 1983

55 článek 10 všeobecné deklarace...,článek 14 Mezinárodního paktu, článek 6 Úmluvy

56 u nás by mu obsahem úpravy odpovídal Zákon o soudech a soudcích

kterého je na účastníka řízení v různých jeho fázích (*podezřelého, obviněného, obžalovaného*) nahlíženo jako na nevinného, dokud není pravomocným rozsudkem soudu rozhodnuto o opaku. Je jedním z principů právního státu a výkonu soudnictví. Odpovědnost za dokazování viny leží na žalobcích. Žalovaný nemusí dokazovat svou nevinu.

Z hlediska právního je třeba tuto poněkud laickou definici doplnit a rozšířit o různé formy tohoto klíčového principu právního. Pro trestní řízení nalezneme tuto zásadu v §2 odst. 2 TŘ:

"Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení hledět, jako by byl vinen." Formulace se v některých dokumentech liší, v jiných jsou totožné. "Úmluva" definuje presumpci shodně s "Paktem" a sice takto: *"každý, kdo je obviněn z trestného činu se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem"*. Odlíšnou definici bychom našli v Listině práv a svobod. Výše zmíněná definice Trestního řádu je jediná, která nestojí na pozitivní afirmaci presumpce nevinu, ale zákaz presumpce viny. Takový zákaz je považován za slabší garanci než presumpce nevinu.⁵⁷

Z hlediska trestního řízení jde o zásadu zcela klíčovou, která se navíc, na rozdíl od mnoha jiných principů trestního řízení, promítá do všech fází trestního procesu. Jde o pravidlo ústavněprávní úrovně. (*Listina čl.40 odst.2*). Z mezinárodních dokumentů, které presumpci nevinu obsahují, je třeba zmínit především *"Všeobecnou deklaraci lidských práv"*, *"Mezinárodní pakt o občanských a politických právech"* (*čl.14 odst.2*) a v *"Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod"* (*čl.6 odst.2*).

Při bližším zkoumání zjistíme, že vliv zásady presumpce nevinu a její účinky se projevují v trestním řízení v celém jeho průběhu.⁵⁸ V rozhodnutí *Woolmington v. DPP* (1935) byla přirovnána k zlaté niti, která neustále prosvítá v tkanivu anglického trestního práva.⁵⁹ Zároveň je pojmem s více významy. Projevuje se zejména při **dokazování**, při **rozhodování orgánů činných v trestním řízení** a v průběhu jako

⁵⁷ Bartoň, M.: *Svoboda projevu a její meze v právu České republiky*, 1. vydání, Linde, Praha, 2002, str. 175

⁵⁸ Tiedemann K.: *Les mouvements de réforme de la procédure pénale et la protection des droits de l'homme*, RIDP, 3-4/1993, str. 824, v Repík B.: *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*, vydání 1., Orac, 2002, str. 176.

⁵⁹ Pradel J.: *Droit pénal comparé*, Dalloz, Paříž, 1995, str. 380, v Repík B.: *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*, vydání 1., Orac, 2002, str. 176.

pravidlo při zacházení s obviněným. Pro dokazování platí, že vina musí být obžalovanému prokázána zákonnými prostředky, a to v takové míře, že o ní není pochyb. Pochybnost prospívá obviněnému. Ten naopak svou nevinu prokazovat nemusí a jeho pasivita mu nemůže být přičítána k tíži. Dokonce ani nemusí na dokazování spolupracovat. Důkazní břemeno tedy nesou OČTŘ.

2.2.1 - Presumpce nevinny - pohled do historie

Pro většinu autorů je presumpce nevinny, tak jak ji známe dnes, produktem Francouzské revoluce. Poprvé se objevila v článku 9 "Deklarace práv člověka a občana", ze dne 26. srpna 1789 a historikové se domnívají, že v této době znamenal tento princip v podstatě hlavně odstranění tortury jakožto procesního prostředku. José Luiz Vazquez Sotelo viděl v presumpci nevinny na jejím počátku jednoduchou a prostou reakci na zneužívání moci a excesy v trestním řízení starého režimu, ve kterém bylo s podezřelým od počátku až do konce nakládáno jako s vinným. Později se princip vyvinul v brzdu soudní a policejní bezuzdnosti a podpořil myšlenku, že předpokládaná nevina všech obviněných mohla být zpochybněna pouze nařčením podloženým věrohodnými důkazy, které nenechávají na pochybách, či je odpovědnost, a že tyto důkazy musí být opatřeny obžalobou, protože obžalovaný svou nevinu prokazovat nemusí.⁶⁰

Zásada sama je však mnohem starší. Už v Ulpiánových Digestech se pravilo: "*Satius esse impunitum relinqui facinus nocentis quam innocentem damnari*" - "**je lepší nechat bez potrestání vinného, než způsobit újmu/uškodit nevinnému**". Někteří autoři se o tomto principu vyjadřují jako o presumpci, jiní jako o principu.⁶¹

Tato, na svou dobu pokroková myšlenka, však nebyla přijata bez výhrad. Mezi největší kritiky patřila italská pozitivistická škola trestního práva a v ní především pánové Bettiol y Manzini. Nikdo neměl námitek k faktu, že obviněný by neměl být považován za vinného před pravomocným odsuzujícím rozsudkem, ale považovat jej za nevinného, když právě pro podezření z viny se proti němu vede řízení, bylo pro mnoho z kritiků protimluv a nelogičnost. Manzini kupříkladu argumentoval, že trestní

60 Conf. Carlos M. de Elía, *Código Procesal Penal de la Provincia de Buenos Aires*, pág. 23, Ed. Librería El Foro, año 2001

61 Conf. Francisco J. D'Albora, *Código Procesal Penal de la Nación*, pág. 25, Ed. Lexis Nexis, año 2002.

řízení je spíše presumpce viny než nevin. Pokud se předpokládá nevina obžalovaného, proč se tedy proti němu vede řízení?

V průběhu historického vývoje se trestní právo pohybovalo mezi dvěma protichůdnými zájmy: na jedné straně zájmem státu a veřejnosti na potrestání trestných činů, a na straně druhé zájmem osoby podléhající spravedlnosti ve vztahu k právům, která mu náleží. Cílem je dosáhnout rovnováhy mezi právem státu na trestání a právy jednotlivců. Toho lze dosáhnout prostřednictvím úpravy trestního procesu.⁶²

Dnes je presumpce nevinu jedním z prvků práva na spravedlivý proces a hlavním principem moderních demokratických trestních řízení/řádů a běžně se považuje za základní lidské právo. Jde o právo vůči státu, ale též o právo vůči ostatním spoluobčanům. Ústavní soud ve Španělsku judikoval, že *"presumpce nevinu je integrální součástí práva na důstojnost"*. Atributem presumpce nevinu je ochrana cti a dobré pověsti osoby. Z faktu, že je někdo trestně stíhán nemohou být v žádném případě vyvozovány závěry o jeho vině.

Konflikt zpravidla nastává v momentě, kdy se střetne presumpce nevinu se zásadou práva na informace a svobodou projevu. To se nezdá stává při nevhodné a necitlivé medializaci jednotlivých kauz ve sdělovacích prostředcích. V zahraničí se tato nevhodná medializace trestních procesů/řízení označuje paralelní soud (juicio paralelo). Jde o situaci, kdy sdělovací prostředky soudí a rozsuzují bez vyčkání soudního verdiktu, často již v prvních stádiích řízení. Nežádoucím jevem je toto z mnoha hledisek, především však to vede k očekávání určitého konkrétního verdiktu, může být narušeno vyšetřování, mohlo by teoreticky dojít k ovlivnění soudců.

Ve Francii se rozhodli těmto nežádoucím jevům předejít pomocí **zákona "na ochranu presumpce nevinu a práv obětí"**, který obsahuje prostředky právní ochrany tohoto principu. Jedná se o případné zveřejnění vysvětlení/opravy, pokud je osoba obviněného veřejně presentována jako vinná; ukládají se tvrdé ekonomické sankce za publikaci fotografie osob, které se podílejí na vyšetřování, nebo za výzkum veřejného mínění o vině určité osoby. (po sdělovacích prostředcích se požaduje, aby se vystříhaly fotografií osob v poutech apod... *(podrobněji viz část 4)*). Dlouhodobá snaha a ideální stav je udržet tato práva v rovnovážném stavu..

62 Conf. Carlos M. De Elía, *Código Procesal Penal de la Provincia de Buenos Aires*, pág. 17, Ed. Librería El Foro, año 2001

Významným případem, který má vztah k tématu práce je rozsudek **Allenet de Ribemont v. Francie**. Soud se zde zabýval zásahem do presumpce nevinu před vlastním procesem, nikoli po něm. Stěžovatel byl v tomto případě veřejně a neopodstatněně označen za iniciátora trestného činu (vraždy poslance J.de Broglie). Později byla prokázána jeho nevina. Soud zde převzal názor komise, že *"k zásahu do presumpce nevinu může dojít nejen ze strany soudce a soudu, ale také ze strany jiných veřejných orgánů..."* Není zakázáno informování veřejnosti o probíhajícím vyšetřování, je však třeba, aby se tak dělo se vši diskretností a zdrženlivostí, které respektování presumpce nevinu vyžaduje.⁶³

Z judikatury soudu a komise vyplývá, že informace obsahující jméno obviněného jsou v souladu s presumpcí nevinu, pokud osobu neprezentuje jako osobu vinnou, ale pouze jako podezřelou, zatčenou, obviněnou...pokud věrně odráží právní a procesní skutečnost.

V některých právních řádech má obviněný ještě další prostředky obrany. Například ve francouzském je možno obrátit se na soud s žádostí o předběžné opatření proti zásahům do práva na presumpci nevinu.⁶⁴

2.3 - Právo veřejnosti na informace - § 8a TŘ

Ze všech informací, které jsou poskytovány veřejnosti o soudních řízeních jsou nejcitlivější ty, které se týkají řízení trestních. Právě tyto informace jsou v popředí zájmu médií a veřejnosti a jsou téměř každodenní náplní novinových, televizních i rozhlasových reportáží a zpravodajství. Zájem o medializaci trestních věcí plyne přímo z jejich povahy, neboť příjemci přinášejí jak sdělení indikující nebezpečí a potenciální ohrožení, tak obsahy emocí plynoucí ze života a mezilidského soužití. Tím jde o záležitost divácky i čtenářsky všeobecně atraktivní. Hlavní roli zde hrají především dva aspekty. Získávání informací o trestním řízení a zveřejňování těchto informací.

Především je nutné vyvarovat se problémů, jež se při předávání informací

⁶³ Repík B.: *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*, vydání 1., Orac, 2002, str. 178,

⁶⁴ Repík B.: *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*, vydání 1., Orac, 2002, str. 179.
viz kapitola 4 a zákon "na ochranu presumpce nevinu a práv obětí"

sdělovacím prostředkům OČTŘ objevují. Lze vysledovat následující nedostatky:

- a) subjekt poskytující informaci - oprávněnost poskytnout a odborná kompetentnost
- b) způsob poskytnutí informace - forma sdělení, náležitosti předání a zpracování informace
- c) obsah informace - rozsah, význam a smysl informace, její správnost
- d) subjekt informaci přijímající a dále předávající - kvalifikace, součinnost při předávání informace, garance obsahu informace, její prezentace⁶⁵

V návaznosti na uváděné problémy je záhodno poukázat na Doporučení č.13 (2003) o poskytování informací vztahujících se k trestnímu řízení, vypracované na půdě Rady Evropy.⁶⁶

V ustanoveních trestního řádu⁶⁷ se této problematice věnuje především § 8a TŘ o poskytování informací o trestním řízení.

1) "Orgány činné v trestním řízení informují o své činnosti veřejnost poskytováním informací sdělovacím prostředkům. Přitom dbají toho, aby neohrožovaly objasnění skutečností důležitých pro posouzení věci, nezveřejňovaly o osobách, které mají účast v trestním řízení, údaje, které přímo nesouvisí s trestnou činností, a aby neporušily zásadu, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen. (§ 2 odst. 2 - *presumpce nevin*)

2) Z důvodů uvedených v odstavci 1 orgány činné v trestním řízení **odeprou** poskytnutí informací.

V §8a se hovoří pouze o OČTŘ a těmto orgánům je vymezen prostor, v rámci kterého mohou poskytovat informace o řízení. Omezení jím stanovená jsou motivována snahou nezasáhnout do principu *presumpce nevin* a nenarušit řádný průběh vyšetřování.

a) **neohrozit objasnění skutečností důležitých pro posouzení věci.** (Předčasné, nebo velmi vyčerpávající zveřejnění výsledků trestního řízení může zmařit, nebo

65 JUDr. Vesecká, R., JUDr. Chromý, J.: *Poskytování informací z trestního řízení sdělovacím prostředkům z pohledu Státního zastupitelství, Státní zastupitelství, 07-08/2007, str. 6*

66 <http://wcm.coe.int>, viz. následující kapitola

67 zákon 141/1961 o trestním řízení soudním

podstatně ztížit objasnění věci a zjištění a usvědčení pachatele.)

b) **nezveřejňovat o osobách, které přímo nesouvisjí s trestnou činností.** (Chráněna má být osobnost a osobní údaje nejen obviněného, svědků, poškozených a zúčastněných osob, ale i znalců a tlumočnicků a dalších osob zúčastněných na řízení. Neměly by být podávány neověřené informace, přičemž informace musí být podloženy provedenými důkazy. Informace by měly být stručné a omezovat se jen na zásadní fakta.)

c) **neporušit zásadu presumpce nevinny** - Nepřípustné je zveřejňování závažných údajů o obviněném a obžalovaném, včetně údajů, které přímo souvisjí s trestnou činností, které by narušily svým difamujícím účinkem princip presumpce nevinny a práva na ochranu osobnosti. OČTŘ před pravomocným rozsudkem o vině konkrétním trestným činem proto nemají uvádět plné jméno a příjmení obviněného, popřípadě další údaje, z nichž by bylo možné jej jednoznačně identifikovat. Pokud je u dospělých sdělováno s ohledem na okolnosti případu celé jméno a příjmení, je nutno sdělení před právní mocí odsuzujícího rozsudku podat tak, aby bylo zřejmé, že platí zásada presumpce nevinny. Je nepřípustné zveřejňovat, že určité osobě bude sděleno obvinění, ještě předtím, než bude uvedený úkon proveden.⁶⁸ Ve fázi před zahájením trestního stíhání je především důležité, aby byl co nejvíce omezen difamující účinek trestního řízení na osobu podezřelou pro případ že by se podezření nepotvrdilo.

§8a Tř se nevztahuje na obecné informování o trestním řízení. Novináři tak mohou v rámci své informační činnosti dohledávat a zveřejňovat i jiné/další informace o trestním řízení, což je jeden z hlavních úkolů novinářské práce. V zájmu zachování autority a nestrannosti soudní moci byl vyjádřen názor, že: *"až do pravomocného rozhodnutí ve věci by měli novináři i jiní autoři psát o věci v souladu s informacemi poskytnutými OČTŘ, bez toho, že by docházeli ke svým vlastním názorům na věc."*⁶⁹

Bylo by nesmyslné postavit sdělovací prostředky do role pouhých posunovačů informací o trestních řízeních. Tedy limitovat jejich informační činnost na pouhé přetlumočení informace poskytnuté na základě § 8a. Došlo by tím k rezignaci na

68 Šámal a kolektiv, 5. doplněné a přepracované vydání 2005, 1 díl, str. 93, JUDr. Vesecká, R., JUDr. Chromý, J.: Poskytování informací z trestního řízení sdělovacím prostředkům z pohledu Státního zastupitelství, Státní zastupitelství, 07-08/2007, str. 8-9

69 Vantuch, P.: Je redakce oprávněna ještě před rozsudkem vyložit názor na to, jak by se měl soud rozhodnout ve věci?, Bulletin advokacie č.9/1969, str.36 také v Herczeg J.: Meze svobody projevu, Orac, 2004, str. 133,

významnou kontrolní úlohu médií, "*rolí hlídacího psa demokracie*", ve vztahu k mocenským orgánům. Novináři (*média obecně*) tak mohou zveřejnit i jiné/další informace, opírajíce své právo o článek 17 Listiny základních práv a svobod. Odpovědnost za tuto kreativitu ze strany sdělovacích prostředků nalezneme v "*Tiskovém zákoně*" nebo v "*zákoně občanském*".⁷⁰

V poslední době se objevují případy, kdy sdělovací prostředky informují o trestních kauzách již v okamžiku počátku jejich šetření. Dle názoru JUDr. Kučery se nabízí jediné možné vysvětlení, a sice je tomu tak proto, že OČTŘ samy bez vyžádání tyto informace sdělovacím prostředkům nabízejí. Usuzuje tak z častých odkazů na nejmenované zdroje z řad policie apod. Forma jakou v současné době tento institut dostává staví OČTŘ dle autora do role spíše pomocných redaktorů zpravodajských relací. Poukazuje na fakt, že nejsou výjimkou případy, kdy se adresát úkonu o tomto dozví dříve ze sdělovacích prostředků, než od příslušných orgánů což neprospívá kvalitě trestního řízení.⁷¹

Nedostatek §8a spatřuje Vantuch především ve skutečnosti, že připouští dvojí výklad. Chybí specifikace, zda se informování vztahuje na celé řízení, či pouze od okamžiku zahájení trestního stíhání. Z komentáře k Trestnímu řádu⁷² vyplývá, že oprávnění poskytovat informace se vztahuje k trestnímu stíhání obviněného. Jak jsem zmínil výše, je nepřipustné zveřejňovat dopředu fakt, že určité osobě bude sděleno obvinění, dříve než tak bude učiněno.

článek 17 Listiny

(1) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny. (2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu. (3) Cenzura je nepřipustná. (4) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti. (5) Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své

⁷⁰ Herczeg, J.: *Meze svobody projevu*, Orac, 2004, str. 133

⁷¹ JUDr. Kučera, P., Mgr. Richter, M.: *Etika v trestním řízení*, v *Trestní právo 2/2006*, str. 3,

⁷² Šámal, P. Král, V. Baxa, J. Púry, J.: *Trestní řád, komentář, 1 díl*, CHBECK, Praha 2002, str. 1014

činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.

V každém případě by ovšem informace poskytované OČTŘ měly být **poskytovány s nejvyšší opatrností**, zejména ve fázi ověřování podezření z trestného činu, aby byl pokud možno co nejvíce zmírněn difamující účinek trestního řízení na podezřelého v případě, že u něho nebude podezření z trestného činu potvrzeno.

Ze zahraniční judikatury můžeme jmenovat především dva případy, které se vztahují k presumpci nevinny a práva veřejnosti na informace. Prvním je případ ze Spolkové republiky Německo "*Lebach*" (1969). Jednalo se zde o následné zpravodajství o případu, rekonstrukce události, ve které figurovala jména a podobizny pachatelů (program měl být vysílán dva roky po právní moci rozsudku). Spolkový ústavní soud zde rozlišil mezi "*aktuálním*" zpravodajstvím a "*pozdějším*" přičemž u prvního z nich uznal převahu "*práva společnosti na informace*" nad "*právem na ochranu osobnosti*". U pozdějšího zpravodajství však kladl důraz především na zájem na resocializaci pachatele. (snaha nezpůsobit nový zásah do osobnostních práv)⁷³

Druhým případem, ve kterém nakonec rozhodoval Evropský soud, je případ "*dopisních bomb* (1993)". I zde došlo k publikaci fotografií podezřelého. Evropský soud zde dovodil, že zákaz publikování fotografií je zásahem do práva časopisu na svobody projevu. Zákaz publikování fotografie zašel tedy dále, než bylo nezbytné pro ochranu odezřelého proti porušení presumpce nevinny.⁷⁴

Zřejmě největší problém v otázce informování veřejnosti nastává při střetu práva presumpce nevinny a práva na informace, zajišťovaného sdělovacími prostředky.⁷⁵ Možné východisko v tomto případě je spatřováno především v etických normách žurnalistiky, nikoliv pozitivněprávní úpravě či cenzuře.⁷⁶

Ke stejnému závěru dospěli i kolegové ve Španělsku. Možnou cestu vidí José Luis de Carreras, předseda "Counsell de l' Audiovisual de catalunya" (CAC) v autoregulaci.⁷⁷ K

⁷³ Rozsudek Spolkového ústavního soudu, 5.6.1973 v Herczeg J.: *Meze svobody projevu*, Orac, 2004, str. 132

⁷⁴ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, 11.1.2000, stížnost č.31457/96, *News verglas GmbH v. Rakousko*, AŠpi v Herczeg J.: *Meze svobody projevu*, Orac, 2004, str. 132

⁷⁵ J.Herczeg, *Meze svobody projevu*, Orac, 2004, str.131

⁷⁶ viz. část 3, kapitola o autoregulaci

⁷⁷ Luis de Carreras: *Autoregulación como alternativa a las restricciones legales informativas y como sistema de relación entre las televisiones y los jueces*, v *Revista del Poder Judicial*, nr especial 17. *Justicia, información y opinión pública*.

této problematice byl vypracován posudek ve spolupráci s odborníky ze všech relevantních odvětví, byl televizním společností prezentována konkrétní návrh **autoregulace**.

Z důvodové zprávy dokumentu: "Tento návrh nemá být limitací/omezením svobody projevu a práva na informace. Ustanovení úmluvy mohou/mají sloužit k odstranění pochybností a zajištění etického výkonu informační činnosti sdělovacích prostředků. Vytváří jakýsi rámec, v němž se mohou periodisté pohybovat, neboť kritéria v nich jsou nastavena poměrně široce. Úmluva má jako jeden ze svých hlavních cílů dosáhnout toho, aby bulvární a senzacechtivá žurnalistika, která byla nejčastější příčinou porušení presumpce nevinny (programy typu "Esta Noche Cruzamos el Mississipi" a podobné), nevedly k následnému schválení právních norem, které by byly podobně restriktivní, jako ty zmíněné v právních rádech sousedních zemí, (GBR, Rakousko, Francie - viz kapitola 4) které budou vždy více omezovat svobodu projevu, než etické normy svobodně přijaté televizními společnostmi (sdělovacími prostředky všeobecně) ve věcech nakládání s informacemi o trestních řízeních."

Část třetí - Právní úprava médií před soudem

3.1 - Podmínky pořizování obrazových a zvukových záznamů

Ve věci přístupu sdělovacích orgánů na jednání soudu se vracíme opět k ústavní rovině a v ní k článku 96 odstavci 2. Jednání před soudem je *"ústní a veřejné, přičemž zákon může stanovit výjimky"*. Trestní řád dále tyto výjimky specifikuje pro veřejnost jako celek v § 200. Veřejnost tedy: *"může být vyloučena pokud by veřejné projednání věci ohrozilo utajované skutečnosti chráněné zvláštním zákonem, mravnost, nerušený průběh jednání, anebo bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků."* dále *"Vystupuje-li před soudem osoba uvedená v [§ 102a](#) odst. 1⁷⁸ bez utajení totožnosti nebo podoby, veřejnost se vyloučí vždy."*

Přístup novinářů na řízení není nikterak zvlášť upraven. Není stanovena povinnost akreditace ani vyhrazena místa v jednací síni speciálně pro novináře. Mohou se účastnit soudního jednání jako součást veřejnosti. Při používání audio a video techniky jsou ovšem povinni respektovat úpravu zákona *"o soudech a soudcích"* (dále jen ZSS)⁷⁹, který stanoví podmínky použití technických prostředků při jednání.

Takové ustanovení najdeme v § 6, který stanoví:

- (1) *Řízení před soudy je ústní a veřejné. Výjimky stanoví zákon.*
- (2) *Rozsudky se vyhláší jménem republiky a vždy veřejně.*
- (3) *Uskutečňovat obrazové nebo zvukové přenosy a pořizovat obrazové záznamy v průběhu soudního jednání lze jen s předchozím souhlasem předsedy senátu nebo samosoudce. S vědomím předsedy senátu nebo samosoudce lze pořizovat zvukové záznamy; kdyby způsob jejich provádění mohl narušit průběh nebo důstojnost jednání, může předseda senátu nebo samosoudce jejich pořizování zakázat.*

Užívání audio a video techniky je vázáno na předchozí souhlas předsedy senátu nebo samosoudce, § 6 odstavec 3. Je třeba rozlišovat A) **obrazové a zvukové přenosy** (televizní vysílání) B) **obrazové záznamy** (fotografie) C) **zvukové záznamy** (diktafon apod.)

⁷⁸ *osoba, která je služebně činná v policejním orgánu nebo je policistou jiného státu...§ 102a, odst. 1 TR*

⁷⁹ *zákon č. 6/2002 Sb, o soudech a soudcích*

Podle **původního** zákona *o soudech a soudcích*⁸⁰ o tom, zda bylo možné pořizovat obrazové záznamy nebo uskutečňovat obrazové a zvukové přenosy, rozhodoval předseda senátu. U *zvukových záznamů*, jelikož nebyly zmíněny, se dovozovalo, že nepodléhají povinnosti souhlasu.

Nový zákon se v tomto poučil a **zvukové záznamy** umožňuje pořizovat pouze s vědomím předsedy senátu/samosoudce. Pořizování může být zakázáno pro případ, že by mohlo narušit průběh nebo důstojnost jednání. Zde jsou tedy stanoveny důvody možného zákazu zvukového záznamu. U přenosů (televizních či zvukových) a u obrazových záznamů však žádné důvody uvedeny nejsou a jejich povolení případně zamítnutí je plně v diskreční pravomoci soudce.⁸¹ Odepření takového souhlasu nelze považovat za porušení zásady veřejnosti řízení.⁸²

Je třeba rozlišovat případy, kdy je třeba předchozí **souhlas** předsedy senátu/samosoudce, a kdy postačí pouhé **vědomí** soudce. V případech, kdy je třeba souhlasu, je tento nutno dát takovým způsobem, aby o něm nebylo pochybností, a sice před tím, než k přenosu nebo záznamu došlo. Nestačí fakt, že soudce se k žádosti nevyjádřil stejně tak neplatí následný souhlas. Zvukové záznamy je možné pořizovat pouze s vědomím soudce.

Komentář k §6 odstavci 3 vyjadřuje názor⁸³, že by bylo vhodné, aby se oprávnění zakázat pořizování záznamů vztahovalo ke všem druhům pořizování a dalšího použití všech druhů záznamů z jednání, přičemž důvodem pro takové rozhodnutí by byl už samotný fakt, že jsou pořizovány/přenášeny, pokud by to mohlo mít negativní vliv na průběh řízení, nikoliv tedy ve vztahu ke způsobu jejich pořizování. Platná díkce ustanovení by totiž mohla svádět k výkladu, že zákaz může být vydán v podstatě jen tehdy, jestliže důstojnost a průběh řízení jsou ohroženy výhradně způsobem provádění záznamu. Způsob zaznamenávání může být upraven tak, aby žádným způsobem důstojnost a průběh neohrožoval. Žádný z účastníků by se tak nemohl domáhat zákazu přenosu či záznamu řízení kupříkladu z důvodu, že si to nepřeje, nebo že pro něj představují enormní stresovou zátěž apod.

80 zákon č. 335/1991, Sb.

81 Bartoň, M. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*, 1.vydání, Linde, Praha 2002, str.207

82 Císařová a kol. *Trestní právo, Aspi, Praha, 5. vydání 2008, str. 464; č.40/92 Sb.rozh.tr.*

83 Kocourek/ Záruba: *komentář k zákonu o soudech a soudcích a Zákonu o státním zastupitelství*, 2. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, 2004, str. 167/168

Dle smyslu ustanovení je však zřejmé, že přímým přenosům a obrazovým záznamům je možné zabránit, pokud je to nezbytné pro řádné projednání věci a tedy i z jiných důvodů, než je narušení klidu vrčením kamery a pískáním mikrofonů, (například stud před kamerou apod...)

Vzhledem k úpravám v ostatních evropských státech je ta naše poměrně liberální. V některých platí absolutní zákaz používání jakýchkoliv audiovizuálních prostředků při soudním jednání. Na druhou stranu jsou státy, a dobrým příkladem jsou například Spojené státy, kde televizní přenos ze soudní síně není nic neobvyklého. Ani tam ale nebyly přímé přenosy přijaty bez výhrad a ihned a musely si projít poměrně dlouhým vývojem.

Německý ústavní soud ve svém rozhodnutí ze dne 24.1.2001,⁸⁴ řešil otázku svobody tisku se zákazem přímého zpravodajství ze soudní síně. Dle § 169 odst 2 zákona o soudech je *"jednání před soudem včetně vyhlášení rozsudku veřejné"* a dále *"televizní a rozhlasové přenosy, jakož i obrazové a zvukové záznamy pořízené za účelem jejich veřejného předvedení, nebo zveřejnění jsou zakázány."* V ústavní stížnosti, kterou podala soukromá zpravodajská stanice, namítala porušení článku 5 odst. 1 Ústavy (svoboda médií) z důvodu, že jí bylo odepřen přístup do soudní síně za účelem pořízení obrazového záznamu z hlavního jednání. Stížnost byla zamítnuta jako nedůvodná. V odůvodnění uvedl, že veřejnost řízení je limitována na soudní síň a sice z důvodů *"ochrany osobnostních práv účastníků řízení"*; *"práva účastníků na spravedlivý proces"*; *"nerušeného nalézání pravdy a spravedlnosti"*.

Dle názoru Ústavního soudu mnozí lidé mění v přítomnosti médií své chování a zejména férovost řízení by tímto mohla utrpět. Ústavní soud nechtěl, aby se účastníci při řízení zabývali tím, jaký udělají dojem. Ustanovení § 169 odst.2 zákona o soudech platí bez výjimky a bez ohledu na případný souhlas účastníků řízení.

3.2 - 18 principů Rady Evropy

Problematika poskytování informací o trestním řízení a jejich medializace byla předmětem diskuse i na jednání výboru ministrů Rady Evropy, jež dne 10.7.2003 vydala doporučení k poskytování informací, týkajících se trestních řízení,

84 sp.zn.1BvR2623/95, v *Trestní právo*, 3/2004, JUDr. Jiří Herczeg, Ph.D

prostřednictvím médií. Z preambule doporučení, vydaného pod číslem Rec(2003)13, můžeme vyčíst některé z pohnutek, které výbor ministrů k tomuto doporučení vedly.⁸⁵

Poukazuje v ní na esenci/účel Rady Evropy a její úlohu v upevňování a realizování hodnot, které jsou společným dědictvím všech členských států. Podtrhuje článek 10 Úmluvy, zakotvující jeden ze základních prvků demokratické společnosti a jeden ze základních prvků pro její rozvoj a vývoj každého jedince (*svoboda projevu*). Zmiňuje právo sdělovacích prostředků na informování veřejnosti a právo veřejnosti na přijímání informací, včetně informací veřejného zájmu. Dále poukazuje na právo presumpce nevinoty, spravedlivého řízení a respektování soukromí, které jsou základem a musí být respektovány v každé demokratické společnosti.

Uvědomuje si důležitost médií v procesu informování veřejnosti. Sdělovací prostředky činí fungování soudního řízení viditelným a veřejnost tím ujišťují o fungování soudního systému. Stejnětak si je vědom protichůdných zájmů zakotvených v článcích 6, 8 a 10 Úmluvy a nutnosti udržení rovnováhy mezi nimi v každém individuálním případě.

V závěru pak zdůrazňuje, že toto doporučení se nesnaží omezovat zaběhnuté standardy v jednotlivých členských státech, které směřují k ochraně svobody projevu a doporučuje, majíce na paměti rozmanitost právních řádů týkajících se trestních řízení, vládám členských států především:

- a) *přijmout či posílit opatření, která budou v rámci svých ústavních norem považovat pro aplikaci principů za nezbytná*
- b) *šířit toto doporučení a připojené zásady, pokud možno včetně překladu*
- c) *upozornit na ně justiční orgány a policejní služby a zpřístupnit je představitelům organizací právníků a novinářů.*

Přílohou je pak dokument, který shrnuje 18 principů, vycházejí z judikatury Evropského soudu, které mají zajistit/podpořit zájmy výše zmíněné.⁸⁶ Pro OČTŘ nejsou nikterak závazné.

⁸⁵ http://www.ebu.ch/CMSimages/en/leg_ref_coe_r2003_13_criminal_proceedings_100703_tcm6-5020.pdf

⁸⁶ <http://www.blisty.cz/2003/11/3/art15836.html>

Zásada 1. Informování veřejností prostřednictvím médií

Veřejnost musí mít možnost dostávat informace o činnosti justičních úřadů a policejních služeb prostřednictvím médií. Novináři tedy musí mít možnost svobodně zpravovat a komentovat fungování justičního trestního systému, s omezeními pouze podle následujících zásad.

Zásada 2. Presumpce nevinny

Respektování zásady **presumpce nevinny** je nedílnou součástí práva na spravedlivý proces. V souladu s tím názory a informace týkající se probíhajících trestních řízení mohou být šířeny prostřednictvím médií pouze **pokud to není na úkor presumpce nevinny podezřelého nebo obviněného.**

Zásada 3. Přesnost informací

Justiční úřady a policejní služby by měly poskytovat médiím jen ověřené informace nebo informace založené na důvodném předpokladu. V tomto případě však na to musí být médiím jasně poukázáno.

Zásada 4. Přístup k informacím

Pokud novináři v souladu se zákonem získali od justičních úřadů nebo policejních služeb informace o probíhajících trestních řízeních, pak by tyto úřady a služby měly tuto informaci poskytnout všem novinářům, kteří o takovou informaci žádají nebo již požádali, bez diskriminace.

Zásada 5. Způsoby poskytování informací médiím

Pokud justiční úřady nebo policejní služby samy rozhodly poskytnout informace médiím o probíhajících trestních řízeních, pak by tato informace měla být poskytnuta bez diskriminace a pokud možno prostřednictvím tiskových zpráv, tiskových konferencí oprávněných úředníků, nebo podobnými oprávněnými způsoby.

Zásada 6. Pravidelné poskytování informací v průběhu trestního řízení

Justiční úřady a policejní služby by měly v kontextu probíhajících trestních řízení, která jsou předmětem veřejného zájmu, nebo jiných trestních řízení, která si získala

zvláštní pozornost veřejnosti, informovat média o jejich základních dějích, pokud to není na úkor utajení vyšetřování a policejních šetření, nebo pokud to nezdržuje či nepřekáží výsledku řízení. V případě dlouhotrvajících trestních řízení by taková informace měla být poskytována pravidelně.

Zásada 7. Zákaz zneužití informací

Justiční úřady a policejní služby by neměly využívat informací o probíhajících trestních řízeních ke komerčním účelům nebo účelům jiným, než odpovídajícím prosazování práva.

Zásada 8. Ochrana soukromí v souvislosti s probíhajícím trestním řízením

Poskytování informací o podezřelých, obviněných nebo odsouzených, případně jiných účastnících trestního řízení, by mělo respektovat jejich právo na ochranu soukromí v souladu s článkem 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. **Zvláštní ochranu je třeba poskytovat těm účastníkům, kteří nejsou dospělí nebo jsou jinak zranitelní, stejně jako obětem, svědkům a rodinám podezřelých, obviněných nebo odsouzených.** Ve všech případech je třeba zvláštní pozornost věnovat škodlivému dopadu, jaký by na zde výše zmíněné osoby mohlo mít odhalení informací usnadňujících jejich identifikaci.

Zásada 9. Právo na opravu nebo právo na odpověď

Aniž by tím byla omezena možnost jiné nápravy, každý, kdo byl předmětem chybné nebo pomlouvačné zprávy v médiích v souvislosti s trestním řízením, by měl mít právo vůči tomu médiu, jehož se to týká, na opravu nebo případně na odpověď. Právo na odpověď by mělo být použitelné i vůči tiskovým zprávám, vydaným justičními úřady nebo policejními službami, obsahujícím chybnou informaci.

Zásada 10. Předcházení vlivu zaujatých úsudků

Justiční úřady a policejní služby by neměly v souvislosti s trestními řízeními - zejména pokud se na nich podílejí poroty (senáty) nebo přisedící laici - poskytovat informace, nesoucí s sebou riziko podstatné škody na spravedlnosti řízení.

Zásada 11. Zveřejňování zaujatých úsudků

Pokud je obviněný schopen prokázat, že poskytování informací velmi pravděpodobně povede, nebo již vedlo, k porušení jeho práva na spravedlivý proces, měl by mít možnost dosáhnout účinné právní nápravy.

Zásada 12. Přítomnost novinářů

Novináři by měli mít přístup k veřejnému projednávání a veřejnému vyhlášení rozsudku, aniž by byli omezováni a bez nutnosti předběžné akreditace. Neměli by být vyloučeni z veřejného projednávání, pokud není veřejnost vyloučena v souladu s článkem 6 uvedené Úmluvy.

Zásada 13. Vstup novinářů do soudních síní

Příslušná úřední místa by měla, pokud to není zcela zřejmě neproveditelné, vyhradit v jednacích síních pro novináře jistý počet sedadel, dostatečný s ohledem na poptávku, aniž by tím byla vyloučena přítomnost veřejnosti jako takové.

Zásada 14. Přímé zpravodajství a záznamy v soudních síních

Přímé zpravodajství nebo pořizování záznamů médii v jednacích síních by nemělo být možné, jen pokud a jenom potud to výslovně umožňuje zákon nebo příslušné justiční úřady. Takové zpravodajství by mělo být povoleno jen tehdy, když to sebou nenese závažné riziko přílišného vlivu na oběti, svědky, účastníky trestního řízení, poroty (senáty) nebo soudce.

Zásada 15. Podpora zpravodajství médií

Ohlášení plánovaných slyšení, vznesení obvinění a další informace, důležité pro právní zpravodajství, by měly být příslušnými místy novinářům včas dostupné na pouhé požádání, pokud to není neproveditelné. Novináři by měli mít možnost pořizovat nebo získávat kopie veřejně vyhlášených rozsudků, a to bez jakékoli diskriminace. Měli by mít možnost šířit nebo sdělovat takové rozsudky veřejnosti.

Zásada 16. Ochrana svědků

Totožnost svědků by neměla být odhalována, pokud k tomu svědek nedá předem

svůj souhlas, nebo pokud identifikace svědka není ve veřejném zájmu, nebo pokud jeho svědectví již nebylo poskytnuto veřejnosti. Totožnost svědků by neměla být nikdy odhalena, pokud to ohrožuje jejich životy či bezpečí. Zvláštní zřetel je třeba brát na případy ochranných programů pro svědky, zejména v trestním řízení proti organizovanému zločinu nebo u trestných činů vůči příbuzným.

Zásada 17. Zpravodajství médií o výkonu soudních rozhodnutí

Novinářům by mělo být umožněno mít styky s osobami vykonávajícími soudní rozsudky ve vězeních, pokud to neohrožuje řádný výkon spravedlnosti, práva vězňů a vězeňských dozorců, nebo bezpečnost vězení.

Zásada 18. Zpravodajství médií po vykonání rozsudku

Právo na ochranu soukromí podle článku 8 Úmluvy by mělo - v zájmu **neškodit jejich znovuzачlenění do společnosti** - obsahovat právo na ochranu totožnosti osob, které právě vykonaly tresty podle soudních rozsudků, ve vztahu k jejich předchozímu stíhání, pokud výslovně nedají souhlas k odhalení své totožnosti, nebo pokud ony samy nebo jejich předchozí stíhání nejsou opět ve veřejném zájmu nebo se takovými znovu nestaly.

3.3 - Autoregulace

O právní regulaci sdělovacích prostředků jsme již hovořili v úvodní kapitole práce. Nejde ovšem o jedinou formu regulace, která se vztahuje k médiím a k informování obecně. V případech tak exponovaných, jako je informování o trestním řízení, hraje velkou roli informační kultura té které země. Tato bývá patrná v takzvaných "*etických kodexech*" (interní regulace). V těchto případech mohou uplatňovat jistý vliv na podobu a obsah informací presentovaných ve sdělovacích prostředcích sama média. Zpravidla se jedná o interní pravidla profesních skupin (profesní kodexy), popřípadě pravidla těmto skupinám vnucená, a to zejména vlastníky média.

Autoregulace obsahuje etické kodexy a obdobné normy chování, které jsou přijímány dobrovolně, přičemž jejich význam neustále vzrůstá - je levnější,

nezatěžuje tolik státní orgány, snižuje tendence k regulaci státem, je vnímána pozitivněji a zejména působí preventivně, rychle, pružně a do hloubky - ve srovnání se státní regulací. (viz. též autoregulace CAC, kapitola 4.)

Autoregulačními orgány v České republice jsou zejména: **Rada pro reklamu** (sdružuje reklamní agentury a reklamní pracovníky), profesní sdružení (např. **Syndikát novinářů ČR**), redakční kodexy a podnikatelská sdružení (např. **Asociace provozovatelů soukromého vysílání**).

Etické kodexy, vydávané autoregulačními orgány, upravují základní zásady správného výkonu té které profese. Kupříkladu otázky související s - poskytováním spolehlivých informací, porušováním soukromí či ochranou nezávislosti novinářů před nepatřičným tlakem vlastníků médií či inzerentů.⁸⁷ Mezi nejdůležitější sporné oblasti, s nimiž se mediální pracovníci setkávají, patří zejména: narušování soukromí, střet zájmů, uplácení, klamání, osobní účast na zprávě (novinář jako zaujatá osoba), plagiátorství, nakládání se zdroji (např. ochrana zdroje) apod.

Modelovým příkladem by mohl být Syndikát novinářů.⁸⁸ Ten sám sebe ve stanovách syndikátu charakterizuje jako: dobrovolné profesním sdružením novinářů ve smyslu paragrafu 2, odst.1, zákona 83/90/Sb., kteří jsou oddáni principům svobody tisku v demokracii a jejich obraně.

Poslání a cíle Syndikátu jsou vyjádřené ve stanovách. Především hájí dodržování Listiny základních práv a svobod, zvláště pak jejich ustanovení o svobodě projevu a práva na informace a hájit nezávislost novinářů. Uplatňuje práva novinářů a zastupuje je při vyjednávání se státními a veřejnými institucemi. Stanoví povinnost dodržovat a prosazovat Etický kodex novináře. Udržovat profesionální standardy novinářů a zlepšovat je včetně profesionální přípravy novinářů.

Jeho členem se může stát každý aktivní novinář. Člen je povinen dodržovat Stanovy a především řídit se **Etickým kodexem novináře**⁸⁹. Syndikát novinářů je politicky neutrální, nezávislý na ideologických, náboženských, politických a ekonomických

87 *Moravec V. Proměny samoregulace médií v České republice po roce 1989. v Postavení médií v České republice a v Evropské unii*, 2006, s. 103-107.

88 <http://syndikat-novinaru.cz/>

89 <http://www.protibulvaru.cz/kodex.pdf>, <http://syndikat-novinaru.cz/1/5/36/etika/eticky-kodex>

státních i soukromých strukturách. Aktivně se angažuje za svobodu shromažďovat, analyzovat a šířit informace prostřednictvím tištěných a elektronických médií, svobodu vyjadřovat názor včetně svobody kritizovat, oponovat vládám a politickým a ekonomickým strukturám, veřejným nebo soukromým.

Etický kodex novináře - byl vypracován syndikátem novinářů na základě studia mezinárodních dokumentů. Tento je závazný pro členy syndikátu, nicméně k jeho dodržování vyzval všechny novináře, bez ohledu na jejich členství v syndikátu.

V rezoluci č. 2 Evropské konference o politice hromadných sdělovacích prostředků konané v Praze v prosinci 1994 se říká, že kodexy chování mají být *"dobrovolně přijaty a dobrovolně uplatňovány"* a že *"výkon novinářského povolání je založen zejména na základním právu na svobodu projevu, zaručenou článkem č. 10 Evropské konvence o lidských právech."*

Etický kodex, se dělí na tři části. Každá upravuje jiný aspekt činnosti novináře.

Část první upravuje právo občanů na včasné, pravdivé a nezkrácené informace:

- zveřejňovat jen informace, jejichž původ je znám, nebo v opačném případě je doprovodit nezbytnými výhradami,
- respektovat pravdu bez ohledu na důsledky, které to pro něj může mít, vyhledávat informace, které slouží všeobecnému zájmu, i přes překážky
- dbát na rozlišování faktů od osobních názorů
- nepřipustit, aby domněnka byla vydávána za ověřený fakt a zprávy byly deformovány zamlčením důležitých dat
- nepoužívat nepoctivé prostředky k získání informace, fotografie nebo dokumentu nebo využívat k tomu dobré víry kohokoliv. Nepoctivost prostředků je při tom třeba posuzovat v souvislosti s veřejným zájmem na publikování příslušné informace.

Druhá část pak stanoví požadavky na vysokou profesionalitu v žurnalistice.

- nést osobní odpovědnost za všechny své uveřejněné materiály,
- nepřijímat žádné hodnotné dary nebo výhody, které by měly souvislost s jeho novinářskou činností, zvláště pak z důvodů zveřejnění nebo zatajení nějaké informace,

- nepřijímat peníze ve veřejné službě nebo v soukromém podniku tam, kde jeho postavení novináře a jeho vliv by mohly být zneužity,
- nezneužívat výsad, plynoucích z povolání novináře, k prezentování svých osobních postojů,

Třetí část se věnuje důvěryhodnosti, slušnosti a serióznosti.

Kontrolním orgánem, který bdí nad dodržováním ustanovení etického kodexu Syndikátu je *Komise pro etiku*. Jde o nezávislou profesní instituci ustavenou Syndikátem novinářů. Jejím posláním je naplňovat Ústavu Mezinárodní federace novinářů a závěry deklarací světových kongresů Mezinárodní federace novinářů, které se vyhlásily normami profesionálního chování novinářů. Za tímto účelem Komise pro etiku vydává obecná doporučení, konkrétní stanoviska i odsudky k jednotlivým případům porušení novinářské etiky jako nedílné součásti novinářské profesionality, při respektování svobody slova, projevu a tisku a práva občana na informace. Komise pro etiku je činná na území České republiky. Závěry, které činí, se týkají novinářů všech veřejnoprávních i soukromých médií, členů i nečlenů Syndikátu novinářů ČR. Základním dokumentem je jí při tom etický kodex novináře schválený valnou hromadou Syndikátu novinářů ČR.

V případě České televize (dále jen ČT) bylo přijetí kodexu předvídáno Zákonem o České televizi⁹⁰ Kodex má stejnou úlohu jako výše zmíněný kodex novinářský, tedy formuluje pravidla, jejichž dodržování má zajistit plnění funkce ČT jako veřejnoprávního média. Vymezuje zásady naplňování veřejné služby v oblasti televizního vysílání, závazné pro ČT a její pracovníky. Zákon určuje, že se porušení Kodexu kvalifikuje jako porušení pracovní kázně podle zvláštního právního předpisu zákoníku práce. Proces schvalování tohoto dokumentu Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR, spolu se zmíněným odkazem na zákoník práce pak znamená, že se z norem obvykle samoregulačních, stanovených a přijímaných samotným médiem, stávají de facto normy pracovněprávní.⁹¹ Kodex má sloužit nejenom jako vodítko pro správné rozhodování při řešení konkrétních otázek a problémů televizního vysílání, ale současně představuje závazek kvality daný divákům a veřejnosti.

⁹⁰ zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi

⁹¹ <http://www.ceskatelevize.cz/ct/kodex/index.php>

Česká televize podle preambule stojí na straně lidské důstojnosti, základních lidských práv a svobod a úcty k přírodě a kulturnímu dědictví. Programy ČT ovládá tvořivost, tolerance a kritické myšlení. Účel existence této televize je pak v poslání zajistit veřejnosti zdroj informací, kritické reflexe, umělecké tvorby a zábavy, které jsou chráněny před lobbistickými tlaky. Z politologického pohledu je pak důležité, že ČT přispívá k vytváření prostoru svobody slova, myšlení a tvorby, v němž může vyrůstat demokracie. Nejvyšším a neopomenutelným kritériem, k němuž zavazuje humanistická tradice v tomto nejširším slova smyslu, je respekt k lidské důstojnosti založený na úctě k veškerým projevům existence.

Z hlediska této práce je pro nás asi nejzajímavější článek 14, který se zabývá presumpcí nevin. Stanoví, že Česká televize je povinna respektovat zásadu **presumpce nevin**. Presumpce nevin zde není proto, aby bránila v informování diváků, to by ČT zcela znemožňovalo podávání pravdivých informací o věcech veřejného zájmu, nicméně je třeba se zdržet výroků, jimiž by bylo na podezřelého (obviněného) pohlíženo, jako by již byl pravomocně odsouzen. ČT postupuje při zveřejňování informací, které získala nezávisle na oficiálních zdrojích (OČTŘ), s ohledem na probíhající řízení a eventuální informační embargo uvalené OČTŘ. V případě informování o podezření ze spáchání trestného činu, za který dotyčná osoba nebyla dosud pravomocně odsouzena, ČT odvysílá též stanovisko podezřelého (obviněného), pokud je možné jej získat. Informuje-li ČT o podezření ze spáchání méně závažného trestného činu, zdrží se uveřejnění plného příjmení, ledaže by veřejný zájem v dané věci vyžadoval plnou identifikaci podezřelého. Zásadně však nezveřejní plnou identifikaci podezřelého či pravomocně odsouzeného v případech méně závažných trestných činů **mladistvých**. Dále je stanoveno nakládání s osobními údaji ve vztahu k osobám příbuzným podezřelého, nebo odsouzeného. ČT se zdrží vysílání pořadů nebo informací, které by mohly podněcovat k pomstě, nebo jejichž obsahem by byl vyvoláván tlak na soudce, aby rozhodl určitým způsobem.⁹²

3.4 - Trestní řízení s Karlem Srbou

V novodobých dějinách České republiky se nejbliže k přímému přenosu ze soudní síně přiblížil případ bývalého generálního sekretáře Ministerstva zahraničních věcí

⁹² doslovné znění čl. 14 - <http://www.ceskatelevize.cz/ct/kodex/14.php>

Karla Srby. Česká televize zažádala o souhlas s uskutečněním přímého přenosu ze soudního procesu, který obdržela od Vrchního soudu v Praze. Plánovaný přenos však zvedl vlnu emocí, a to jak pozitivních, tak negativních, na které Česká televize reagovala uveřejněním deseti důvodů, proč chce právě tento proces přenášet.

Jenom pro připomenutí. Jednalo se o záměr uskutečnit přímý přenos z veřejného zasedání Vrchního soudu v Praze o odvolání Karla Srby a dalších obžalovaných, které se mělo uskutečnit ve dnech 30. - 31. října 2003. Karel Srba byl krajským soudem v Českých Budějovicích v červnu 2003 odsouzen za plánování vraždy redaktorky MF DNES Sabiny Slonkové, k osmi letům do vězení. Spolu se Srbou byli odsouzeni i ostatní účastníci spiknutí. Všichni se proti verdiktu odvolali.

Sama Česká televize v preambuli zmíněných důvodů pro přímý přenos přiznává, že jde o počin v mediální oblasti v rámci České republiky nový, a že tato zkušenost by mohla napomoci v eventuálním dalším rozhodování o možnostech informování o soudních řízeních. Po důkladném zvážení všech úskalí přímého přenosu zveřejnila 10 důvodů, které jí k rozhodnutí vedly.

1. Příklad se stal **předmětem veřejného zájmu**, a to jak s ohledem na podstatu obvinění a vysoké postavení Karla Srby ve státní správě, tak vzhledem k aktuálním diskusím o stavu soudnictví v České republice. Tento **zájem ze strany veřejnosti považujeme za vážný a legitimní, nikoliv za senzacechtivý.**
2. **Právní řád České republiky**, konkrétně zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů, **umožňuje uskutečnit obrazový a zvukový přenos ze soudního jednání**, jestliže k tomu dá souhlas předseda senátu. Soudce má ze zákona možnost uvážit všechny okolnosti a buď souhlas udělit, anebo nikoliv.
3. Česká televize písemně požádala o souhlas s uskutečněním přenosu předsedu senátu Vrchního soudu v Praze, který povede odvolací řízení. Nepochybujeme, že soudce rozhodl o povolení přenosu po zvážení všech okolností případu. Jde o rozhodnutí nezávislého soudce a jako takové by mělo být respektováno.
4. V trestním řízení rozhoduje soud o odvoláních ve veřejných zasedáních.

Každý občan by tedy až do naplnění kapacity soudní síně mohl jednání bezprostředně sledovat. Vzhledem k omezené kapacitě a v neposlední řadě i vzdálenosti, která většinu obyvatel dělí od hlavního města, považujeme za správné zprostředkovat průběh jednání v televizním přenosu. Nerozumíme některým argumentům, proč přítomnost určité skupiny občanů, pro něž je soudní budova dostupnější, nevádí, zatímco televizní přenos pro ostatní občany je odmítán. Veřejnost nebyla vyloučena ani při hlavním líčení **před Krajským soudem v Českých Budějovicích, novináři zde v průběhu procesu pořizovali obrazové a zvukové záznamy a v médiích hojně citovali výroky svědků, znalců, obhájců i obžalovaných.**

5. Nesouhlasíme s názorem, že přímý přenos ovlivní výsledek rozhodnutí soudu. Takový argument předpokládá, že by soudci porušili povinnosti, které jim ukládá Ústava ČR a dalšími zákony. Pro toto podezření nebyl předložen jediný důkaz.
6. Předtím, než jsme požádali soud o souhlas, jsme zvláště pečlivě zvažovali možné asociace, jež přenos soudního jednání může vyvolat vzhledem k historické zkušenosti významné části obyvatel České republiky. **Domníváme se, že pokud žijeme v demokratickém a právním státě, není možné srovnávat 50. léta s přítomností.** Jsme přesvědčeni, že již prostor, který odvolací řízení skýtá pro uplatnění práva na obhajobu, popírá jakékoliv srovnání. Při úvaze, zda zvolit přímý přenos, nebo zkrácený záznam, sehrála rozhodující roli právě obava, že krácení by mohlo být vnímáno jako zkreslování argumentů, které proti obžalobě přednese obhajoba.
7. Redakce zpravodajství při přípravě přenosu sleduje zásadu, která stojí nad všemi ostatními - striktně **zachovat presumpci nevinny a důstojnost soudního řízení.** Až vysílání přenosu může ukázat, jestli toto pravidlo bude beze zbytku dodrženo. Uvědomujeme si odpovědnost všech, kdo se na přípravě přenosu podílí.
8. Česká televize zjišťovala, jaké jsou zkušenosti zahraničních televizí s přímými přenosy soudních jednání. Je pravdou, že se právní normy pro eventuální přímé přenosy nebo i záznamy ze soudních jednání liší. Přirozeně

známe obsah celosvětové diskuse, kterou provázal případ O. J. Simpsona. Na podkladě tohoto jediného a navíc výjimečného případu nelze podle našeho mínění zaujímat obecně platné závěry. V samotných **Spojených státech amerických** působí dokonce specializované televizní programy věnující se pouze soudním případům, včetně přenosů skutečných jednání (*např. CourtTV, www.courttv.com*). Zkušenosti i zde jsou tedy nepochybně širší, a ne tak jednoznačné jako u přenosů z jednání O. J. Simpsona. Přesto jsme si vědomi, že nelze ani tyto zkušenosti mechanicky přenášet do České republiky.

Za pozornost však podle našeho mínění stojí praxe, kterou zavedly mezinárodní soudy zřízené Organizací spojených národů. Například **Mezinárodní soud pro zločiny na území bývalé Jugoslávie** umožňuje nejenom volný přístup médií a veřejnosti, ale dokonce přímo na svých internetových stránkách (*www.un.org/icty*) šíří obrazové i zvukové přenosy a záznamy z jednání jednotlivých tribunálů.

Rovněž, pokud se zmiňuje praxe ve **Velké Británii**, není situace natolik jednoznačná, jak by se z některých výroků zdálo. Je pravdou, že obecně tam není pořizování obrazových a zvukových přenosů či záznamů dovoleno. Je však třeba dodat, že například při vyšetřování smrti zbrojního experta Davida Kellyho (**vyšetřování soudce Huttona**) požádaly místní televizní stanice o přímý přenos z Královského soudu v Londýně. Není pravdou, že tato žádost byla zcela zamítnuta. Například BBC vysílala živě úvodní řeč Lorda Huttona a rovněž závěrečné shrnutí dosavadního projednávání případu. Soudce tehdy na přání rodiny zakázal přenosy z výslechů svědků. Doposud známý program odvolacího řízení v případě Karla Srby neobsahuje jediný svědecký výslech.

9. Česká televize má ze zákona za povinnost přispívat k právnímu vědomí. Součástí osnov občanské výchovy pro základní i střední školy obvykle bývá návštěva opravdového soudního jednání, učitelé i žáci zpravidla dávají přednost trestnímu řízení, které jednou za školní rok společně navštíví.
10. Česká televize si váží svých diváků a věří v jejich vyspělost. Proto bude vždy bránit právo občanů zaujmout vlastní stanovisko k otázce veřejného zájmu na základě přímé zkušenosti. **Vzhledem ke složitosti případu považujeme za**

správně dát divákům možnost učinit si názor právě na podkladě přímého sledování této události. Obavy o schopnost veřejnosti rozumně reagovat nemají daleko k cenzuře z doby, kdy podobné argumenty sloužily ke zdůvodnění nejednoho zákazu.

Ze strany Srbových obhájců bylo živé vysílání procesu bráno jako věc neobvyklá, nicméně námitky proti němu nevznesli. Naopak podle vyjádření jednoho z nich: *"Proč by se tomu měl člověk bránit? Není důvod, aby byla vyloučena veřejnost. Neprojednávají se žádné tajné věci. Nevidím, že by tím měl být klient poškozen. Spíše si myslím, že naopak."*⁹³

V pondělí 29. října pak sám Karel Srba ústy svého obhájce Víta Širokého vzkázal, že nesouhlasí s tím, aby byl přímý televizní přenos z odvolacího procesu jakkoliv komentován. *"Považuje to za ohrožení svého práva na spravedlivý proces a obává se, že by mohl být verdikt soudu ovlivněn."* Česká televize tedy upustila od komentování přímého přenosu.⁹⁴ K obavám některých obžalovaných se ČT vyjádřila takto: *Rozhovory se v žádném případě nebudou týkat kauzy samotné. „Redaktoři přítomní v soudní síni budou pouze věcně popisovat to, co se na místě odehrává,"*⁹⁵ *„Rozhovory a diskuze ve studiu na Kavčích horách pak budou o procesních věcech - jaký bude mít odvolací řízení průběh, proč nejsou u odvolacího řízení svědci, kdo všechno u odvolacího řízení vystupuje, atd. Tyto se budou odehrávat před začátkem odvolacího řízení a v jeho přestávkách. Diskuze ve studiu bude plnit spíše jakousi osvětovou funkci."*

3.4.1 - Veřejná diskuse na téma televizních kamer před soudem

Přímý přenos ze soudního jednání se nakonec nekonal, alespoň ne v rozsahu v jakém byl původně plánován. Po zhruba půlhodině vysílání, na žádost dvou obžalovaných, rozhodl senát vrchního soudu, že ČT nesmí ve vysílání dále pokračovat.

Celý tento projekt však zvedl vlnu polemiky nad tím, zda televize a přímé přenosy mají své místo v soudní síni či nikoliv. V diskusi na téma *"Televize v soudní síni"*,

93 23. října, 2003, 17:56, www.idnes.cz, ČT odvysílá živě proces se Srbou

94 tisková zpráva České televize, 30.10.2003, ČT nebude ve svém přímém přenosu nijak komentovat vlastní obsah soudního jednání

95 Richard Klatovský, tiskový mluvčí České televize

kteřou pořádal Občanské sdružení „Centrum pro média“ se účastnila celá řada významných osobností ze soudnictví. Své stanovisko zde vyjádřil i Jaromír Jirsa, prezident soudcovské unie ČR. Ten podpořil svého profesního kolegu, soudce Lněničku, který České televizi přímý přenos povolil a zdůraznil, že soudce by měl být natolik profesionál, že by se měl umět vyrovnat se svou vlastní odpovědností za povolení nebo nepovolení takového přenosu. Dále zdůraznil, že **soudce neztrácí povolením přenosu kontrolu nad řízením jednání** a může podle potřeby, pokud to situace vyžaduje, např. během výslechu svědka, který by mohl být nepřiměřeně stresován, přenos nebo i obrazový záznam zakázat či přerušit. Je přesvědčen, že soudce sám je schopen situaci zvážit a rozhodnout. Zásadní rozdíl mezi procesy z padesátých let, tak často zmiňovanými v souvislosti s kauzou Karla Srby, vidí v tom, že dnes je rozhodnutí o povolení vysílání svobodným rozhodnutím soudce.

Mezi kritiky rozhodnutí ČT patřil i Jan Jiráček⁹⁶, u kterého ani zveřejnění 10 důvodů pro přímý přenos nerozptýlilo pochyby, nakolik jde o rozhodnutí vhodné - a to z několika důvodů. Média - a televize zvláště - z podstaty vstupují do událostí, o nichž zpravují, a to již svou fyzickou přítomností. Jako příklad uvádí chování poslanců na schůzích poslanecké sněmovny, které jsou mediálně sledované, a na běžných schůzích. Vědomí vzdáleného adresáta na osoby dotčené působí. Dále dodává: *„Média nevstupují do událostí, o nichž zpravují, jen svou fyzickou existencí, leč i jazykem, který používají. Televizi je vlastní obrazová řeč střihu, detailu, postavení a pohybu kamery. Těmito prostředky překládá (konstruuje) událost do svébytného vyprávění, které není součástí události samé a jemuž říkáme třeba přímý přenos nebo zpráva. Jak bude ČT odvolací řízení konstruovat? Řekne-li obžalovaný, že nebude vypovídat, bude přitom detailní záběr na jeho obličej (v ose očí, z podhledu, z nadhledu.) nebo do publika, na soudce či celek soudní síně? I při malé představivosti si člověk uvědomí, jak různá sdělení nabídnou divákům rozdílné záběry při zachování týchž slov.“*

Pro zkušenosti s kamerami v soudní síni je nejlépe se podívat do soudní praxe ve Spojených státech. Jak již výše zmínil profesor Jiráček, je prokázaným faktem, že přítomnost médií není neutrální a často výrazně ovlivňuje chování účastníků soudního procesu a tím i jeho průběh.

⁹⁶ Autor je analytikem médií a členem Centra pro mediální studia FSV UK, publikované dílo, viz. poznámky v první části práce

Z různých úhlů pohledu je pak možno rozlišit psychologické působení televizní kamery. Z hlediska **advokátů**, pro které je televizní přenos dobrou příležitostí, jak se zviditelnit před svými budoucími zákazníky. (zájem na vlastní popularitě - Je znám případ advokáta, který vystupoval ve dvojí úloze - jako obhájce svého mandanta a zároveň jako jeho umělecký agent a spoluautor kriminálního příběhu zakoupeného velkou filmovou společností (USA). Z hlediska **soudců**, kteří rovněž mohou cítit potřebu představit se veřejnosti v tom nejlepším světle. To může mít jak pozitivní, tak negativní dopady. Na jedné straně soudce si dává větší pozor na své vystupování, snaží se být co nejvíce korektní. Na straně druhé je citován případ soudce Rohla, který v procesu s kapitánem ztroskotaného tankeru Exxon Valdez nasadil neobvykle tvrdá kritéria kauce jenom proto, aby se před veřejností prezentoval jako ochránce životního prostředí. Rovněž **porotci**, byť jsou v průběhu soudu v největší možné míře "odstíněni" od vnějších podnětů, mohou jednat pod vlivem médií. Vědí, že po skončení široce publikovaného procesu budou čelit názorům veřejnosti, která měla možnost případ rovněž sledovat a udělala si o něm svůj vlastní názor. V tomto směru se televizní diváci stávají jakýmsi "třináctým porotcem", kterému není radno příliš odporovat. Zvláštní kapitolou jsou pak **svědci**, kterým bulvární tisk nabízí šanci jejich svědecké výpovědi dobře zpeněžit. Bouři kritiky vyvolal právě případ dvou svědků v Simpsonově procesu, kterým National Enquirer zaplatil za jejich příběhy 12,500 dolarů. O tom, že svědectví takového člověka pak ztrácí na důvěryhodnosti, není třeba pochybovat.

Dále profesor Jirák zpochybňuje efekt "*přímého sledování řízení*" které televize vytváří. Televize totiž nemůže přímou zkušenost či přímé sledování nabídnout - může jen v žánru zvaném přímý přenos vytvářet iluzi přímé zkušenosti. Stejně tak sedět v soudní síni a u televizní obrazovky jsou diametrálně odlišné zkušenosti a ne srovnatelné veličiny, jak jsou prezentovány v oněch 10ti důvodech.

V závěru dodává, že záměr ČT přispívat k právnímu vědomí je zřejmě myšlen vážně, nicméně před rozhodnutím o uskutečnění přímého přenosu by bylo vhodné vymezit prostor nejen pro veřejnou diskuzi na téma vlivu médií a iluzivní podstatě zpravodajství, ale i o poslání České televize. Za současné situace se zde otevírá prostor ke spekulacím o možné politické či senzacechtivé motivaci.⁹⁷

U širší veřejnosti a u novinářů bychom našli i další názory na tento přenos. Pro

97 *Právo*, 29. 10. 2003

ilustraci předkládám některé z nich.

Na stranu kritiků se již v pátek 24. října postavil premiér **Vladimír Špidla**, když přímý přenos označil za stejně odporný jako reality show, prý nejpokleslejší druh televizní zábavy.

Prezident **Václav Klaus** řekl: *"Pro mě a mé spolupracovníky byla informace o záměru vysílat tento proces v přímém přenosu jako blesk z čistého nebe. Dlouho jsme si mysleli, že je to žert a že to nemůže být pravda. Pamatuji si na poslední veřejné soudy u nás v dobách komunismu a myslím, že to byla jedna z největších hrůz, co naše země a naše generace zažily. Předpokládám, že tato teatrální hra se soudem může vést k politizaci tohoto procesu. Považuji to za jistou schválnost a nevím, zda si tím chce zvýšit některá televize sledovanost."*⁹⁸

V mediální oblasti se k nejtvrdším kritikům chystaného přenosu zařadil **Ivan Jemelka** ze serveru Česká média. V příspěvku *"Vedení ČT se chystá ulehnot do rakve"*⁹⁹ mimo jiné tvrdí, že: *"ČT obhajuje zamýšlený přenos veřejným zájmem, ale je dost pravděpodobné, že se spíše jedná o zájem žurnalistů....Nedá se totiž vyloučit, že se jednalo o zpravodajskou hru, ve které Slonková jen splnila roli, kterou jí někdo předem určil."*

Jaroslav Plesl z Lidových novin v článku *"Jaký soud bude ČT přenášet příště?"*¹⁰⁰ upozorňuje na to, že odvolací řízení nebude nijak divácky zajímavé. Plesl píše: *"Pro Českou televizi však zjevně není důležité ukázat občanům českou justiční praxi, nýbrž předvést v přímém přenosu "společenského nepřítele" Karla Srby."* Plesl předpovídá, že po odvysílání odvolacího řízení v případě Karla Srby už Česká televize žádný proces vysílat nebude, protože její snaha vyústí do ztracena.

Na stranu ČT se pak postavil komentátor v MF Dnes **Martin Komárek** ve svém komentáři *"Jen přenos, žádný lynč"*¹⁰¹ Komárek píše: *"Je skvělé, že veřejnoprávní televize nespí a chce zprostředkovat dění v soudní síni, pro začátek si však možná měla vybrat jiný soud."* Dále kritizuje to, že si někteří čelní politici i intelektuálové myslí, že soudci jsou nesvéprávní a veřejnost nedospělá.

98 v sobotu 25. října, 2003, pro deník MF DNES

99 www.ceskamedia.cz/gloss.html?gloss=2520

100 www.lidovky.centrum.cz/archivln/archivln.phtml?m=2003&d=27&sec=8&sub=88&id=211190#clanek

101 www.zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp?r=Cnazorya&c=nazorya_10_3

Zastáncem vysílání přímého přenosu je také **Miloš Čermák**. V příspěvku *"Ortel v přímém přenosu"*¹⁰², uveřejněném v Lidových novinách vidí přímý přenos jako možný důležitý precedent, který by byl, podle Čermákových slov, tou pravou medicínou pro české soudnictví. Veřejná kontrola by mu jedině prospěla. Čermák označuje přenos za vskutku veřejnoprávní záležitost, protože televizi zřejmě nezajistí žádnou velkou sledovanost. Článek končí slovy: *"Pokud se ale přímý přenos ze Srbova odvolacího řízení uskuteční a hlavně pokud nezůstane jen u něj, půjde o velký úspěch. Především pro Českou televizi. Právníci nás naučili říkat a brát jako fakt, že spravedlnost je slepá. Teď ale neznamená, že je také neviditelná."*

3.5 - Ochrana mladistvých - zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Od 1.1.2004, kdy vstoupil v účinnost zákon číslo 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „ZSVM“) má Česká republika právní úpravu dané oblasti, která je svou úrovní srovnatelná s úpravami ostatních evropských států. Mezi nejpokrokovější právní úpravy v tomto směru počítáme úpravu Rakouskou a Německou, které také posloužily jako zdroj inspirace nové úpravy naší. Zákon nově vytváří systém specializovaných soudů mládeže, upravuje výkon soudnictví pro mládež, upravuje komplexně hmotněprávní i procesní aspekty trestání mládeže (podmínky, postup a rozhodování ve věcech protiprávních činů mladistvých a dětí mladších patnácti let). Nelimituje se pouze na trestněprávní problematiku, ale komplexně upravuje též možnost řešit při rozhodování trestních věcí mladistvých i související otázky rodinného práva a sociálně-právní ochrany dětí.¹⁰³

Tento nový zákon staví na zcela odlišném přístupu k problematice mladistvých před soudem, než jaký zvolila předchozí právní úprava. V té šlo vlastně jen o jakousi výjimku z právní úpravy obecné. K mládeži přistupuje jako k dosud nevyzrálým jedincům s vyvíjející se hodnotovou stupnicí, často psychicky labilním a snadno manipulovatelným.¹⁰⁴ Opírá se o posílení prvků restorativní justice, která, na rozdíl od justice retributivní, již nestaví do popředí trest jako formu odplaty společnosti za

102 www.lidovky.centrum.cz/archivln/archivln.phtmlid=210869&sec=0&sub=69&dat=20031025#clanek

103 Šámal, P.: *K soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue, 2003, č. 9, s. 282*

104 Sotolář, A.: *K ochraně soukromí mladistvých dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, trestněprávní revue 4/2006,*

porušení práva, ale upřednostňuje zájmy poškozeného a reintegraci mladistvého pachatele; respektuje doporučení vyplývající z mezinárodních dokumentů v této oblasti (MPOPP, EÚLP, ÚOPD¹⁰⁵); zdůrazňuje neformálnost řízení a úzkou spolupráci s orgány sociální péče. Hlavní snahou je stanovit koncepční přístup, který by do budoucna omezil/zabránil mladistvým v opakování trestné činnosti.

Letmým pohledem do důvodové zprávy zákona 218/2003¹⁰⁶ lze zjistit, že jde skutečně o komplexní dílo.

Předchozí úpravě/neúpravě byly vytýkány především tyto nedostatky:

- nedostatečná diferenciací trestní odpovědnosti mladistvých, která nezohledňovala vývoj, povahu a projevy jimi spáchané trestné činnosti,
- nebyly speciálně upraveny zákonné podmínky pro diferenciaci a individualizaci procesních postupů včetně uplatňování odklonů pro projednávání trestních věcí mladistvých,
- nedostatečné vymezení zvláštností postupu při výkonu trestu a ochranných opatření mladistvých, který nevycházel z monismu trestních sankcí, což často vedlo k difamujícím účinkům,
- **nedostatečně chráněno postavení mladistvého, jeho osobnosti a soukromí**
- nevyhovující úprava vazby mladistvých,
- časté nedodržování ustanovení o výjimečnosti společného řízení proti mladistvému a osobě starší osmnácti let,
- nebyla respektována specializace orgánů činných v trestním řízení na trestní věci mladistvých,
- nebyla v dostatečné míře zajištěna spolupráce s Probační a mediační službou a dalšími institucemi, které se na práci s mládeží podílejí,
- nebyla dostatečně vymezena kategorie mladých dospělých a nebylo dostatečně upraveno zacházení s osobami mladšími patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného,
- nebyla dodržována zásada pomocné úlohy trestní represe a škála zákonných

105 *Právní úprava ochrany soukromí a osobních údajů mladistvých v českém právním řádu plně vyhovuje závazkům, které pro Českou republiku vyplývají z mezinárodních smluv, především čl. 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 8 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a vzhledem k dětem pak čl. 16 a čl. 40 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte (1989).*

106 *Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 218/2003 o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ASPI*

opatření byla příliš úzká.

Z hlediska tématu práce budou v popředí našeho zájmu především ta ustanovení, která upravují nakládání s osobními údaji a eventuální zásahy do soukromí mladistvých ze strany sdělovacích prostředků. Z pohledu ústavního je nedotknutelnost osoby a jejího soukromí upraveno v článku 7 odst.1: "*Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem.*" a v článku 10: "*každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno; každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života; každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.*" Listiny. O dětech se pak zmiňuje Listina v článku 32, když stanoví, že: "*Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena*" V oblasti soukromoprávní má mladistvý absolutní subjektivní právo na zachování své osobní integrity a svého soukromí, k jehož ochraně mu zákon poskytuje civilní nebo trestní sankce.¹⁰⁷

Původní právní úprava, účinná do 31. 12. 2003, v podstatě nečinila rozdíl v přístupu k informacím co se týče mladistvých a dospělých. Byly poskytovány na základě § 8a TŘ. Zřetelně zde bylo upřednostňováno právo na informace a svobodu projevu před ochranou soukromí a osobních údajů. S novým zákonem se situace podstatně mění.

V ustanoveních §3 odst.5, § 52-54 a § 92 a §94 (úprava ve vztahu k dětem, osoba mladší 15 let) najdeme zcela nový přístup, který je speciální úpravou k §8a TŘ (§ 8a TŘ - platí nadále pouze pro dospělé obviněné), ve kterém právo na soukromí a ochrana osobních údajů převažují nad právem na informace.¹⁰⁸

§ 3 ZSVM stanoví základní zásady řízení, mezi kterými v odstavci 5 figuruje potřeba "chránit osobní údaje osoby, proti níž se řízení vede, a její soukromí,"

§ 52 ZSVM upravuje zveřejňování informací a stanovuje požadavek na zveřejňování jen takových "informací o řízení vedeném proti mladistvému, kterými nebude

107 Sotolář, A. K ochraně soukromí mladistvých podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 7, s. 129.

108 Sotolář, A. K ochraně soukromí mladistvých podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 4, s. 128

ohroženo dosažení účelu trestního řízení a které neodporují požadavku ochrany osobnosti mladistvého a osobních údajů, a to i jiných osob zúčastněných na řízení."¹⁰⁹

Pod pojmem **zveřejnění informací** ve smyslu ZSVM rozumíme jednání, jež je způsobilé zpřístupnit informaci většímu počtu osob (sdělení prostřednictvím tisku, rozhlasu, televize či šířením letáků).¹¹⁰ Zveřejněním informace v zásadě není její sdělení jednotlivé osobě. Výjimkou je sdělení informace jediné osobě, ovšem motivované snahou o její zveřejnění, tzn. např. sdělení informace novináři. Zákaz zveřejňovat informace o mladistvém platí nejen po dobu řízení, ale neomezeně i po jeho skončení, naopak ve vztahu k osobám zúčastněným na řízení platí zákaz zveřejňování informací jen do doby pravomocného skončení trestního stíhání.

§ 53 odst. 1 ZSVM rozšiřuje zákaz zveřejňování informací i na další osoby tím, že stanoví, že nikdo nesmí jakýmkoli způsobem zveřejnit žádnou informaci, ve které je uvedeno jméno a příjmení mladistvého, nebo která obsahuje informace, které by umožnily mladistvého identifikovat, nestanoví-li ZSVM jinak.

odstavec 2 zároveň říká, co se za tento postup nepovažuje:

- sdělení informací během trestního řízení, pokud účelem takového postupu není jejich zveřejnění anebo je-li jejich účelem pátrání po mladistvém¹¹¹
- obdobně platí o sdělení informací probačním úředníkem dalším osobám, pokud je jejich sdělení nutné pro získání informací, které se vztahují k vypracování zprávy vyžadované tímto zákonem. Povolenu výjimkou bude také uveřejnění předvolání k hlavnímu líčení mladistvého, proti němuž je vedeno trestní řízení jako proti uprchlému.

Dalším omezením ve vztahu k informacím týkajícím se mladistvého je zákaz, který platí pro osoby, jimž byly sděleny informace podle § 53 odst. 2 ZSM. Tyto osoby nesmějí podle ZSVM (§ 53 odst. 3) informace, které takto získaly či obdržely, nikomu dále sdělovat. O této povinnosti, resp. zákazu musejí být sdělující osobou náležitě

¹⁰⁹ zákonní zástupci mladistvého, svědci, poškození, zúčastněné osoby podle § 42 TR, znalci, tlumočníci a další osoby účastníci se řízení.

¹¹⁰ Sotolář, A. Ochrana soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Právní rozhledy, 2004, č. 7, s. 241

¹¹¹ Zákon tímto ustanovením pamatuje na potřebu sdělit informace např. znalci za účelem vypracování posudku, zpracovateli odborného vyjádření, svědkovi či tlumočnickovi

poučeny. Porušení těchto povinností a nedodržení zákazu šířit informace o mladistvém mohou orgány činné v trestním řízení podle jejich závažnosti stíhat jako přestupek a uložit pokutu do výše 50.000 Kč.¹¹²

§ 54 ZSVM se týká hlavního líčení a veřejného zasedání. Vypočítává osoby, které se řízení mohou účastnit a stanoví, že **na návrh mladistvého** může být hlavní líčení, nebo veřejné zasedání konáno **veřejně**. Zakazuje publikovat informace o průběhu hlavního líčení/veřejného zasedání, které by vedly k jeho ztotožnění ve veřejných sdělovacích prostředcích nebo jinak. Z toho důvodu musí **předseda senátu** či **samosoudce** během hlavního líčení nebo veřejného zasedání **zakázat pořízení záznamů určených k publikaci**. Dále je v ustanovení § 54 odst. 2 ZSVM zakázáno publikovat každý text a vyobrazení týkající se totožnosti mladistvého.

O zásadě **veřejnosti řízení** a jejím významu již bylo pojednáno v jiných částech této práce. V případě ZSVM, vzhledem ke zvláštní povaze tohoto řízení a jeho účelu ovšem zákonodárce sáhl k principu opačnému. V souvislosti se zásadou ochrany soukromí a osobních údajů mladistvého je tento druh řízení, na rozdíl od obecné právní úpravy, ovládan zásadou **neveřejnosti**. Hlavní líčení a veřejné zasedání před soudem pro mládež se koná zásadně s vyloučením veřejnosti.¹¹³ Zákon vypočítává osoby, které se řízení účastní. § 54 připouští veřejné hlavní líčení/veřejné zasedání na návrh mladistvého obžalovaného. Pokud se však v průběhu ukáže, že nejsou splněny podmínky, veřejnost vyloučí. (§ 64 odst. 3 písm. a) ZSVM)

Ač je řízení v zásadě neveřejné, i zde se rozsudek **vyhlašuje veřejně** a v přítomnosti mladistvého (§ 54 odst. 3 ZSVM, čl. 96 odst. 2 Ústavy a čl. 38 odst. 2 Listiny). Veřejnost nemusí být skutečně přítomna, nesmí být však nikomu bráněno se tohoto vyhlášení zúčastnit.¹¹⁴

Novela z roku 2006 přinesla změnu § 54 odstavce 3 a doplnila § o odstavec 4.¹¹⁵ Cílem této úpravy je, dle znění důvodové zprávy, zpřesnit stávající nejasné úpravy možnosti

112 *§26 zákona č. 200/1990 Sb. o přestupcích*

113 *nález Ústavního soudu ČR v nálezu ze dne 8. 11. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 28/2004*

114 *Šámal, P. a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 539*

115 *zákon č. 253/2006*

předsedy senátu rozhodnout o jiném způsobu uveřejnění odsuzujícího rozsudku o provinění spáchaném mladistvým, než o uveřejnění ve veřejných sdělovacích prostředcích bez uvedení jména a příjmení mladistvého. Ustanovení se zpřesňuje tak, aby z něj jasně vyplývalo, že předseda senátu může rozhodnout jak o zveřejnění odsuzujícího rozsudku za zpřísněných podmínek, tak i za podmínek zmírněných, jakož i o zveřejnění dalších osobních údajů o mladistvém potřebných k ochraně společnosti, například zveřejnění fotografie.¹¹⁶

§ 54 Hlavní líčení a veřejné zasedání a publikování informací o nich

(3) Rozsudek se vyhláší veřejně v hlavním líčení v přítomnosti mladistvého. Pravomocný odsuzující rozsudek může být uveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích jen bez uvedení jména, popřípadě jmen, a příjmení mladistvého, při přiměřené ochraně mladistvého před nežádoucími účinky jeho uveřejnění.

(4) Předseda senátu může s přihlédnutím k osobě mladistvého a povaze a charakteru provinění rozhodnout

a) o dalších omezeních spojených s uveřejněním pravomocného odsuzujícího rozsudku neuvedených v odstavci 3 za účelem přiměřené ochrany zájmů mladistvého,

b) o uveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku s uvedením jména, popřípadě jmen, a příjmení mladistvého, jakož i o uveřejnění jeho dalších osobních údajů, jde-li o zvláště závažné provinění a takové uveřejnění je potřebné z hlediska ochrany společnosti.

Jako každá norma zásadního významu pro určité právní odvětví, ani tato nebyla přijata bez výhrad. Z odborných kruhů zazněla kritika na jeho adresu především ze strany Mgr. L. Koudelky, soudce Okresního soudu v Kladně, který v květnu 2004, podal návrh, dle § 64 odst.4 zákona o Ústavním soudu ve smyslu článku 95 odst.2 Ústavy České republiky, na zrušení § 53 a 54 ZSVM (viz výše).¹¹⁷ Domníval se, že ZSVM je v § 54 odst.1 v rozporu s čl. 96 odst. 2 Ústavy ČR a se čl. 38 odst. 2 Listiny a dále v § 53, § 54 odst. 2, 3 se článkem 17 odst. 1 Listiny.

¹¹⁶ "Soudnictví ve věcech mládeže z pohledu rozhodovací činnosti obecných soudů a Ústavního soudu", v Státní zastupitelství, 5/2007, str. 4,

¹¹⁷ Mgr. Ladislav Koudelka, Zamyšlení nad náplní pojmu "právo veřejnosti na účast u jednání soudu", časopis Soudce, 9/2005, str. 2,

Ze statistiky Okresního soudu v Kladně vyplývalo, že z celkové agendy soudu tvoří řízení ve věcech mladistvých téměř 10 %. Kritika byla založena na tvrzení, že vynětí téměř desetiny trestních případů z režimu veřejné kontroly a umístění celého trestního řízení za zavřené dveře není opatřením, které by bylo možno ospravedlnit zájmy obžalovaného mladistvého.

Jako měřítko posouzení ústavnosti právní normy odkazuje na princip proporcionality, v minulosti Ústavním soudem často používaným¹¹⁸. Tento je rozveden do tří kroků/kriterií. Především se hodnotí způsobilost dosáhnout sledovaného účelu; dále možnost dosáhnout účelu alternativními prostředky; naposledy pak poměrování v kolizi stojících ústavních hodnot. Dle Mgr. Koudelky by vyloučení veřejnosti obstálo nanejvýš dle prvního kritéria. Je však polemické zda vyloučení veřejnosti řízení dosáhne svého účelu, přispěje k ochraně soukromí, když rozsudek se stejně vyhláší veřejně.

Domníval se, že zde byl nevyváženě nadřazen zájem jednotlivce nad zájem společnosti jako celku. Nelze omezovat občany ani média v přístupu k informacím v tak široké míře u tak velké skupiny osob pouze na základě hypotetické možnosti nepříznivého ovlivnění budoucího života obžalovaného mladistvého probíhajícím trestním stíháním.

Návrh soudce Koudelky byl Ústavním soudem v plénu zamítnut. Ten rozhodl, že: *"Jak ustanovení čl. 38 Listiny, tak článek 17 odst. 1 nezakládají neomezená práva na veřejné projednání věci, respektive na informace. V obou případech je ponecháno na zákonodárci, do jaké míry právo na veřejné projednávání věci, či právo na informace omezí. Právo na veřejné projednání věci je základním právem účastníka řízení a nikoliv základním právem soudu nebo soudce."* Dále se vyjádřil v tom smyslu, že negativa z omezení svobody projevu ve prospěch dané modifikace práva na soukromí se nejeví být významná ve srovnání s pozitivy danými v perspektivě působení zákona při utlumování kriminálních kariér mladistvých delikventů.¹¹⁹

118 například nález č 98/2004 Sb.

119 Nález ÚS ze dne 8.11.2005, sp. zn. Pl. ÚS 28/04

Část čtvrtá- Právní úprava ve Španělském království

4.1 - Zásada veřejnosti řízení ve Španělském království

"Veřejnost je duší spravedlnosti nejen proto, že je tou nejefektivnější ochranou svědectví, u něhož upevňuje, díky kontrole ze strany veřejnosti, pravdivost, ale především proto, že prospívá poctivosti soudců svou funkcí brzdy při výkonu moci, které je tak snadné zneužít, umožňuje tvorbu občanského ducha a rozvoj veřejného mínění, jinak němého a bezmocného vůči zneužití ze strany soudců, podporuje důvěru veřejnosti a posiluje nezávislost státních zástupců, podtrhující jejich občanskou odpovědnost a neutralizující hierarchické vazby a ducha výkonného orgánu."¹²⁰

"Princip veřejnosti v činnosti veřejných mocí a svoboda projevu jsou dva základní principy fungujícího demokratického státu."¹²¹

Z tohoto pohledu není veřejnost trestního řízení nic jiného, než specifikací/konkretizací principu obecnějšího, vlastního veškeré činnosti moderního státu, který umožňuje kontrolu činnosti soudní moci veřejným míněním. Princip veřejnosti jako protiváha principu neveřejnosti je neoddělitelný od činnosti moderního státu a je považován za důležitý nástroj garance v moderních ústavách.¹²²

"Princip veřejnosti, jako garance nestrannosti soudní moci, je základem ústavního práva na řádný proces. Nejde o formální zásadu, ze které by bylo možno slevit, nebo ji opomenout, neboť pouze trestní řízení řádně provedené je oprávněno odstranit presumpci nevinny. Trestní řízení sleduje dva rozdílné cíle: potrestání viníka a ochranu nevinných. Starost o ochranu nevinného je vlastně základem všech procesních garancí."¹²³

Ve španělské Ústavě (dále jen CE, Constitución Española) nalezneme princip veřejnosti zmíněný hned několikrát: v článku 9.3, který hovoří o principu veřejnosti

120 BENTHAM, 1823, britský právní teoretik, osvícenský filosof a radikální společenský reformátor, zakladatel utilitarismu a kritik lidských práv. http://cs.wikipedia.org/wiki/Jeremy_Bentham

121 Díez Picazo, L.M.-parlamento y opinión pública-Revista española del derecho constitucional, 18, 1996, str. 84

122 Stern, derecho del estado de la republica Alemania, madrid 1987, str. 380

123 Ferrajoli, Derecho y razón, Madrid 1995, str. 616

právních předpisů; v článku 80, který jej zmiňuje v souvislosti s parlamentem; v článku 105, který se vztahuje ke správě a naposledy v článku 120, který jej upravuje pro moc soudní.

O principu **veřejnosti** se hovoří v **nejširším slova smyslu** jako o přímém vnímání soudního řízení osobami, které nejsou součástí řízení. (třetími osobami)¹²⁴ Tento koncept předpokládá ústnost a bezprostřednost. (oba implicitní veřejnosti soudního řízení)

Naopak v **úzkém slova smyslu** tím myslíme soubor prostředků, které umožňují veřejnosti, (neurčitému počtu příslušníků lidské společnosti), tak širokému okruhu jak jen to je možné, být informován o existenci soudního řízení, jeho rozvoje a výsledku.¹²⁵ V tomto případě se jedná o veřejnost externí/vnější, nebo obecnou, jejímž opakem je veřejnost vnitřní/interní ve vztahu ke stranám řízení. Vnější/externí veřejnost se vykonává a vyznačuje osobní přítomností veřejnosti před soudem, nebo nepřímo, prostřednictvím sdělovacích prostředků, které informace přenášejí všem, kdo o ně mají zájem.

Ze všech druhů **veřejnosti řízení** jsou nejvýznamnější tyto dvě dvojice: *veřejnost ve vztahu ke stranám* a *veřejnost obecná*; *veřejnost přímá* a *veřejnost nepřímá*.¹²⁶

Veřejností interní máme na mysli - ve vztahu ke stranám řízení, veřejností externí - ve vztahu ke společnosti, nezainteresované přímo v procesu. Veřejnost externí se projevuje současně v obou ostatních formách: přímé, která předpokládá přímé vnímání procesních úkonů publikem, a zprostředkované, která se uskutečňuje prostřednictvím sdělovacích prostředků.¹²⁷

K pochopení ústavního rozměru **principu veřejnosti řízení** je třeba mít na paměti jednotlivé zájmy (často protichůdné), které v dané problematice hrají roli. Na jedné straně: zájem státu na **řádném a nezávislém provádění spravedlnosti**; na druhé straně: zájem jednotlivce na **respektování jeho soukromí, pověsti**; zájem veřejnosti na tom **být informován** o sociálně důležitých otázkách a samosebou možnost utvořit si **vlastní názor a svobodně jej projevit**.

124 Fairén Guillén, *Ideas y textos sobre el principio de publicidad del proceso, v publikaci temas del ordenamiento procesal, Madrid 1969, str. 571*

125 Auby - *le principe de la publicité de la justice et le droit public, Paris, 1969*

126 Fairén Guillén v "Ideas y textos sobre el principio de publicidad del proceso" rozlišuje více druhů

127 *rádio, televize...Fairén Guillén - doctrina general de derecho procesal, Barcelona 1990*

Princip veřejnosti bychom tedy také mohli rozdělit vzhledem k úhlu pohledu.

- Z pohledu **obviněného/podezřelého/odsouzeného**...se akcentuje funkce garanční - garance řádného procesu se všemi atributy. (spravedlivě, nestranně, nezávisle...) ¹²⁸

- **Z pohledu občanů** je veřejnost řízení garancí fungování soudní moci, nikoliv pouze proto, že upevňuje důvěru ve spravedlnost, ale také proto, že podporuje odpovědnost orgánů spravedlnost prosazujících. Couture - veřejnost řízení je nejcennějším nástrojem veřejné kontroly soudního počínání - "*národ je soudcem soudců*." ¹²⁹

- **Z pohledu státu** je hlavní význam veřejnosti řízení spatřován v generální prevenci. Je nejvhodnějším médiem, kterým se společnosti dává najevo jaké hodnoty společnost vyznává a že trestní normy jsou platné. ¹³⁰

Princip veřejnosti, jako garance nestrannosti soudní moci, je základem ústavního práva na řádný proces. Nejde o formální zásadu, ze které by bylo možno slevit, nebo je opomenout, neboť pouze trestní řízení řádně provedené je oprávněno odstranit presumpci nevinu. Trestní řízení sleduje dva rozdílné cíle: potrestání viníka a ochranu neviných. Starost o ochranu neviného je vlastně základem všech procesních garancí. ¹³¹

Evropský soud pro lidská práva v případech **Axen, Sutter a Pretto** poznamenal, že princip veřejnosti řízení je zahrnut v právu na řádný proces - základní element spravedlivého procesu a základ demokratické společnosti.

- "*veřejnost řízení soudních orgánů, zakotvená v článku 6.1, chrání osoby podléhající spravedlnosti před spravedlností tajnou, která se vymyká kontrole veřejnosti; zakotvuje jeden z nástrojů jak zachovat důvěru veřejnosti v soudce a soudy. Transparentnost, již tímto dává soudnímu řízení, pomáhá realizovat účel článku 6, spravedlivý proces, jehož záruka je nedílnou součástí principů každé demokratické společnosti ve smyslu Úmluvy.*" ¹³²

128 Ferrajoli, *Derecho y razón*, Madrid 1995, str. 616

129 Couture - *fundamentos del derecho procesal civil*, Buenos Aires 1962

130 García, "*Juicio oral y medios de prensa*" Buenos Aires, 1995, str.21; Binder, "*Introducción al derecho procesal penal*" Buenos Aires, 1993, str. 102

131 Ferrajoli, *Derecho y razón*, Madrid 1995, str. 616

132 *rozhodnutí evropského soudu - SSTEDH - případ Axen, Pretto, Sutter*

Ústavní soud k principu veřejnosti poznamenal v nálezu z roku 1987¹³³

- "princip veřejnosti, zakotvený v článku 120.1 Ústavy (CE) má dvojí účel: na jedné straně chránit strany před trestní spravedlností vyňaté z kontroly společnosti a na druhé straně udržovat důvěru společnosti v soudy a soudnictví..."

Původně však tato myšlenka zazněla u Feuerbacha v jeho díle "Úvahy o veřejnosti a ústnosti výkonu spravedlnosti",¹³⁴ ve kterém upozornil na důležitost tohoto principu jako nástroje ochrany obviněného proti libovůli kabinetní justice. Veřejnost pro něj byla symbolem světla, dobra a rozumu, zatímco tajnost/neveřejnost symbolem temna, zla a zvěle.¹³⁵ Společně s výše zmíněnými funkcemi jsou zde další neméně významné. Je kupříkladu nástrojem kontroly podřízenosti soudce zákonům.¹³⁶

Princip veřejnosti byl dříve vnímán jako určitá konkrétní realita, viditelná a slyšitelná, která působila pouze vůči osobám přítomným v místě řízení. (ať se jednalo o účastníky, či posluchače)¹³⁷ Časy se ovšem změnily a osobní přítomnost, přímo v místě konání řízení ztratila svou důležitost. Naopak se značně rozšířil okruh účastníků nepřímých, díky masovým sdělovacím prostředkům až do té míry, že přímé spojení mezi spravedlností a veřejným míněním dnes vede přes sdělovací prostředky.¹³⁸ To s sebou přináší řadu rizik, především pro obviněného, který musí strpět, že část jeho života, konání a nakonec i rozhodnutí o něm, se vystaví na posouzení velmi širokému okruhu osob. Veřejnost řízení, zesílená o zprávy ve sdělovacích prostředcích, představuje vážnou překážku možnosti resocializace (eventuálně) odsouzeného.¹³⁹ Tento efekt je v podstatě nevyhnutelný, nicméně faktor hromadných sdělovacích prostředků jej násobí.

Funkce, které plní soudnictví a sdělovací prostředky jsou diametrálně odlišné.

133 *nález 96/1987*

134 *Consideraciones sobre la publicidad y la oralidad de la Administracion de Justicia, 1821*

135 *Wurtenberg-revue internationale de droit penale; Revista del Poder Judicial, nr. especial 17, J.J.Lopéz Ortega, Dimensión constitucional del principio de publicidad, str. 59*

136 *Pedraz Penalva, Notas sobre la publicidad y proceso, Poder Judicial 11, str. 128*

137 *Wurtenberger, "Rapport au congres de l'Association international de Droit penal...", Revista del Poder Judicial, nr. especial 17, J.J.Lopéz Ortega, Dimensión constitucional del principio de publicidad, str. 60*

138 *García-"Juicio oral y medios de prensa", str.26-30, označuje sdělovací prostředky za multiplikátor publicity*

139 *Zipf - "Introducción a la política criminal", Madrid, 1979, str. 138-139*

Zatímco soudní řízení se vede za jedinným cílem, a sice aplikovat zákon a napravit možné porušení práva, zprostředkovaný obraz v médiích se orientuje na vytváření veřejného mínění.¹⁴⁰

V některých případech by se však mohlo zdát, že se sdělovací prostředky, v rámci jednotlivých reportáží a vyšetřování, snaží převzít roli trestních orgánů. Nesnažím se zpochybnit právo sdělovacích prostředků na vlastní vyšetřování a názor, (investigativní žurnalistiku) ani censurovat formu, jakou jsou jednotlivé kauzy veřejnosti presentovány. Je však vždy třeba mít na paměti, že sdělovací prostředky nejsou státními orgány, kterým by bylo svěřeno postihování trestných činů a uvědomit si, že novináři postupují podle jiných vzorců než soudní orgány. Případy jsou presentovány jinak, používá se volnější terminologie atd...¹⁴¹ Sdělovací prostředky mají svůj vlastní způsob jak poskytovat informace. Snaží se prodat určitý produkt, presentovat jej formou pro čtenáře přijatelnou.¹⁴² Pokud má mít zpráva úspěch, nemůže nedbat zaběhlých *zákonů* a pravidel masové komunikace.¹⁴³

4.1.1 - Model veřejnosti v ústavě

Narozdíl od většiny evropských ústav, má zásada veřejnosti v Ústavě Španělského království své místo. (Požívá ústavního uznání) Setkáváme se ní v článku 120.1 Ústavy - soudní jednání jsou veřejná s výjimkami, které stanoví normy procesní. Dále v článku 24.2 - ...všichni mají právo...na veřejné řízení...- a nakonec v článku 20, který zakotvuje právo na svobodné přijímání a šíření informací, mezi které patří i informace o soudních řízeních.

Tato zásada představuje současně jak **základní lidské právo**,¹⁴⁴ tak je **institucionální zárukou moci soudní**.¹⁴⁵

140 *García - "Juicio oral y medios de prensa", str. 32*

141 *García - Juicio oral y medios de prensa, str. 31*

142 *Bustos Ramírez - "Los medios de comunicación de masas" en El pensamiento criminológico, Barcelona, 1983, str. 54*

143 *Hassemer - Fundamentos del Derecho penal, Barcelona 1984, str. 205*

144 *"veřejnost řízení je přímo svázána se subjektivními situacemi občanů, které mají význam základních práv" nález Ústavního soudu STC 13/1985*

145 *veřejnost řízení má fundamentální pozici v právním státě, která z ní činí jednu z podmínek ústavní legitimity výkonu soudnictví - nález Ústavního soudu STC 96/1987*

Není snadné postihnout rozdíl mezi principem veřejnosti upraveným v článku 24.2 a v článku 120.1. Prozatím pouze článek **24.2**, z pohledu trestního práva, zakládá základní právo (derecho fundamental), požívá výsostné ústavní ochrany a je určeno občanu podřízenému soudnímu řízení jako garance nezávislosti a nestrannosti řízení.

Vedle tohoto individuálního rozměru veřejnosti řízení, chápaného jako veřejnost vůči stranám, existuje ještě druhý společenský rozměr, kterým je kontrola veřejnosti vůči moci soudní. Její základ spočívá ve **svobodě informací a mínění**, zakotvených v článku **20** Ústavy. Z toho vyplývá, že pokud ochrana, kterou poskytuje článek 24.2 prostřednictvím práva na veřejné řízení je míněna pouze vůči stranám řízení, pro širší veřejnost toto právo vyplývá z článku 20, prostřednictvím práva na informace.

Článek **120** ústavy je dále rozveden v článku **232.1** zákona **LOPJ**¹⁴⁶ - "*soudní řízení je veřejné s výjimkami, které stanoví norma práva procesního - a dále procesní úpravy jednotlivých soudních řízení.*" V **Trestním řádu** je veřejnost hlavního líčení zakotvena v článku **680**; co se týče přípravného řízení v článcích **301** a **302** (*viz následující část*).

Článek 120.1 byl v minulosti mnohokrát kritizován pro svou nadbytečnost, jelikož nepřináší nic nového.¹⁴⁷ K tomu, aby došlo k efektivnímu plnění tohoto práva, je třeba dát jej do souvislosti s článkem 24.2, (právo na veřejný proces) a s článkem 20.1 (svoboda informací a mínění).

4.1.2 - Veřejné řízení před soudem a tajné přípravné řízení

Veřejnost a neveřejnost se objevují s rozdílnou intenzitou podle toho, zda se jedná o vnitřní nebo vnější sféru řízení. **LECR**¹⁴⁸ kombinuje obecnou neveřejnost přípravného řízení - "*šetření/jednání v přípravném řízení jsou neveřejné do okamžiku zahájení soudního jednání*" - 301.1 - *s principem veřejnosti řízení ve vztahu ke stranám* - "*strany řízení se mohou účastnit a zasahovat do všech jednání v přípravném řízení*" - 302.1. Tento systém založený na veřejnosti interní a neveřejnosti externí je podložen snahou o maximální efektivitu přípravného řízení a zároveň respektování práva na obranu za cenu úplného omezení zájmů spojených se svobodou informací. Toto

146 *Ley Orgánica del Poder Judicial - zákon o moci soudní/ obdoba zákona o soudech a soudcích*

147 *Montero Aroca - derecho jurisdiccional Barcelona, 1989, str. 527*

148 *Ley Enjuiciamiento criminal, Trestní řád*

omezení nicméně bylo předmětem námitek a vedlo k mnoha paradoxním situacím. Dle názoru profesora Espína, by se fáze vyšetřovací měla rozvíjet s jistou dávkou publicity, kterou by měl, dle svého uvážení možnost posuzovat "soudce instruktor"¹⁴⁹, v rámci ochrany ostatních zájmů (ochrany soukromí oběti, presumpce nevinny obviněného apod.) Navrhoval jistou dávku flexibility. Měl by to být soudce, kdo po zvážení všech okolností případu a zájmů, které jsou ve hře, určí hranice a obsah pojmu publicity v konkrétním případě.¹⁵⁰

V interní sféře převažují zájmy spojené s právem na obranu obviněného. Obecným pravidlem je, že strany jsou informovány/mohou se informovat o všech činnostech/opatřeních a mohou zasahovat/účastnit se jednotlivých úkonů přípravného řízení. Výjimečně a pouze "soudce instruktor" může vyhlásit usnesením, které je řádně odůvodněno, úplnou nebo částečnou "neveřejnost přípravného řízení" na dobu ne delší než jeden měsíc. Toto usnesení se vztahuje **pouze na strany přípravného řízení**. Zabraňuje jim přístup k řízení a omezuje princip kontradiktornosti v přípravném řízení.

Na rozdíl od toho, co by se mohlo na první pohled zdát, se nejedná o limit práva na veřejné řízení 24.2, ale práva na obranu, upravenou článkem 24.1 CE.¹⁵¹ Ústavní soud v nálezu 176/1988 výslovně vyloučil, že by neveřejnost přípravného řízení mohla ovlivnit princip veřejnosti.

...poznámka z nálezu Ústavního soudu - "Právo, které mají strany řízení oprávněné účastnit se/zasahovat do soudních úkonů v přípravném řízení, nepropůjčuje přípravnému řízení, v žádném případě, charakter řízení veřejného ve smyslu principu veřejnosti, nýbrž je pouze vyjádřením práva na obranu obviněného. Proto opatření "neveřejnost př. řízení", jehož prostřednictvím se obviněnému zabraňuje seznámit se a participovat v provádění důkazů v přípravném řízení, může zahrnovat porušení práva na obranu, nicméně v žádném případě se nevztahuje a neovlivňuje právo na veřejné řízení, které obviněnému garantuje Ústava."

149 Narozdíl od naší právní úpravy, kde v přípravném řízení hraje hlavní roli státní zástupce, ve španělském trestním řízení je to "juez instructor" (soudce instruktor/vyšetřovací soudce). Jeho role se omezuje pouze na přípravné řízení. Ve fázi soudního jednání již nepůsobí, v zájmu zachování soudcovské nestrannosti.

150 Espín - libertad de expresión y publicidad de los juicios; Revista de la facultad de Derecho de la Universidad Complutense, 1983

151 proti je Peces Morante, Publicidad y secreto sumarial, p.135

Ve sféře externí je konflikt jednotlivých zájmů mnohem komplexnější, a proto je mnohem těžší určit zájem, který převažuje nad ostatními. Sbíhají se zde různé zájmy: presumpce nevin, důstojnost, soukromí, spravedlnost, právo informovat a být informován...Konflikt mezi těmito byl předmětem nálezu Ústavního soudu, 13/1985. Z něho se dovozuje, že *"neveřejnost přípravného řízení nezakládá omezení těmto svobodám v té míře, v jaké neurčuje absolutní veřejnost skutečností sub iudice."*

Zároveň to ale neznamená, že by přípravné řízení ztratilo vyhrazený charakter, který je mu vlastní. Jediné omezení práva na informace v této části řízení, se vztahuje na informace získané nelegálně, porušením zásady veřejnosti přípravného řízení.

V souvislosti s diskusí o svobodě informací bylo nastíněno, že by snad bylo vhodné oprávnit/zmocnit soudce k zákazu zveřejnění informací s určitým obsahem (vztahujících se k soudnímu vyšetřování). Profesor Espín, se domnívá, že nejvhodnější by bylo umožnit soudci zákaz publikace informací, které by mohly ohrozit výsledek řízení a zároveň uvádí určitá omezení a charakteristiky těchto informací. Především je třeba jasné vymezení okolností, za kterých by toto bylo možné. Přesnou konkretizaci informace, která by byla předmětem zákazu. Určení časové, po které by byla informace mimo dosah médií (v žádném případě by nešlo o omezení na neurčito).¹⁵²

Vzhledem k tomu, že neexistuje ve Španělském právu absolutní zákaz vyjadřovat se k a šířit informace o probíhajícím řízení, zavazuje veřejnost přípravného řízení pouze osoby, které mají přímý vztah k řízení a soudci instruktorovi.¹⁵³ Případné porušení zásady veřejnosti přípravného řízení má následky vzhledem k postavení osoby, která je porušila.

Hlavní líčení

"Hlavní líčení je veřejné pod sankcí neplatnosti" - článek 680 LECR o zásadě veřejnosti v hlavním líčení. Stejný článek ve svém druhém odstavci připouští řízení za zavřenými dveřmi z důvodů mravnosti, veřejného pořádku a důstojnosti osoby

152 82/180 Espín Templado - *Secreto sumarial y la libertad de información*, Revista Jurídica de Cataluña, 2, 1986

153 Díez Picazo, L.M. *Parlamento, justicia y opinión pública*, str. 201

dotčené.¹⁵⁴

Důvody pro vyloučení veřejnosti, zakotvené v článku 680 LECR, jsou v souladu s těmi v článku 6.1 Úmluvy. Nicméně, na rozdíl od Úmluvy, článek 680 LECR nepřipouští částečná omezení veřejnosti řízení.¹⁵⁵ Částečné omezení veřejnosti řízení nachází oporu v článku 232 LOPJ a v článku 682 LECR, který dovoluje přijmout v průběhu řízení usnesení o konání hlavního líčení za zavřenými dveřmi.

Nejvyšší soud (Tribunal Supremo) připouští omezení veřejnosti části, nebo celého řízení na základě mezinárodních úmluv.¹⁵⁶ Konkrétně toto připouští pokud jsou splněny tři předpoklady: 1) z důvodu - mravnosti, veřejného pořádku, zájmů mladistvých, ochrany soukromí; 2) zdůvodnění rozhodnutí/usnesení, jímž se o omezení veřejnosti řízení rozhoduje; 3) striktní dodržování podmínek soudního zmocnění k omezení veřejnosti řízení.

Ústavní soud se otázkou veřejnosti řízení a jejím omezením zabýval již vícekrát při různých příležitostech: v souvislosti s usnesením o vedení řízení za zavřenými dveřmi, omezení přístupu veřejnosti do soudní síně z důvodu bezpečnosti a dokonce v souvislosti s řízením uskutečněným ve věznici s maximální ostrahou. V nálezu 62/1982 připouští možnost soudního řízení za zavřenými dveřmi z důvodů **morálky**, nebo z důvodu **ochrany soukromí** stran řízení. Soud uznává jako implicitní limity práva na veřejné řízení ty, které jsou zakotveny v mezinárodním právu a Ústavě. Dále připomíná, že: "každé usnesení, které omezuje *základní právo* musí být zdůvodněno takovým způsobem, aby důvod tohoto omezení byl srozumitelný a seznatelný osobě dotčené."

Usnesení vést řízení za zavřenými dveřmi, založené na výhrůžkách a pokusech o zavražďování soudu, bylo posuzováno Ústavním soudem v případě 65/1992. Soud se v tomto případě omezil na potvrzení platnosti výjimek z principu veřejnosti stanovených v článcích 232 LOPJ a 680 LECR, které dovolují vyloučit přítomnost

154 V právní formulaci není výslovně zakotvena ochrana zájmů osoby **obviněného**, nicméně široká formulace odstavce 2 článku 232 LOPJ, bezpochyby zahrnuje i tyto zájmy (respektive zájmy všech účastníků řízení). S tímto pojetím nesouhlasí Romero Coloma, který se domnívá, že veřejnost řízení lze omezit pouze k ochraně poškozeného, jeho rodiny, nebo svědků... nikoliv však autorovi deliktu, který svým jednáním řízení vyvolal. (Romero Coloma - *Derecho a la intimidación, a la información y proceso penal*, 1987, str. 105)

155 článek 6.1 dohody výslovně říká: "acceso a la sala de audiencia puede ser prohibido a la prensa o al público durante la **totalidad** o **parte** del proceso..."

156 STS 14.2.1995 - rozsudek nejvyššího soudu

veřejnosti a tisku z důvodů veřejného pořádku opodstatněných v demokratické společnosti. *"Rozhodnutí vést řízení za zavřenými dveřmi"*, dodává Ústavní soud, *"má za účel zjednodušit správný postup/rozvoj řízení a zamezit jakémukoliv zastrašování stran řízení, jejich obhájců a osob zúčastněných."* V nález 30/1986 judikoval, že: *"bezpečnostní opatření, ačkoliv omezují určitým osobám přístup do soudní síně, neoslabují veřejný charakter řízení."*

4.2 - Autoregulace jako alternativa k zákonným omezením informování veřejnosti a jako vztah mezi soudy a sdělovacími prostředky

V roce 1997 nechal CAC (Counsell de l'Audiovisual de catalunya) vypracovat posudek o soudních řízeních a jejich televizní prezentaci. Zprávu zpracovávali odborníci z různých odvětví, advokacie, soudnictví, tisku, aby se zabránilo přílišným teoretizacím a aby výsledky byly co možná nejobjektivnější a zahrnovaly různé úhly pohledu. Vypracování zprávy bylo motivováno případem "Alcásser" (1992/1993)¹⁵⁷, který ve své době vzbudil neobyčejný zájem veřejnosti a byl jedním z prvních z masově sledovaných procesů prezentovaných všemi sdělovacími prostředky.

Kdybychom se podívali do nedávné historie, zjistíme, že ve Španělsku 70. a 80. let sdělovací prostředky soudnímu řízení příliš velkou pozornost nevěnovaly. Informace o trestním řízení v televizi byly stručné, jasné a bez větších náznaků senzacechtivosti, čistě informativní. Dokonce by se dalo říci, že informací bylo pomálu ve vztahu k potenciálnímu zájmu veřejnosti. Častokrát byly prezentovány pouze ve zvláštních reportážích.

S příchodem soukromých televizních stanic a též s nemalým vlivem ze zahraničí, jaký měly případy "Simpson"(USA), nebo "Barbie"(Francie), se začala podstatně měnit koncepce a přístup k informacím o soudních řízeních, především trestních, které se vyhouply do čela sledovanosti a zájmu ze strany veřejnosti.

Tento zájem se projevil nejen ve větším informačním pokrytí, ale také zasáhl do některých jiných novinářských žánrů, což byla poměrně novinka. S obavami byly a jsou sledovány pořady, jejichž účelem již není informovat, ale pobavit, vyprovokovat

157 <http://celebritydeath.wordpress.com/2007/11/13/las-ninas-de-alcasser/>

emocionální reakci u publika. Nejedná se v nich o sdělení o průběhu a postupu řízení, ale využívá tohoto řízení k vyprovokování různých emocí. Jsou používány rozličné techniky, které mají za úkol zvýšit sledovanost. Informace nejsou objektivní, o kontrastu s jinými zdroji se nedá hovořit. Účelem je překvapit a podnítit představivost diváka. Právě k tomu došlo v případě *Alcásser*, který byl téměř denně skloňován ve všech pádech díky presentaci v rámci programu tohoto typu „*Esta noche cruzamos el Mississippi*“, (publicisticky zábavný program).

Programy, které se snaží informovat, mají své etické kodexy, kterých se ve své činnosti drží. Především se kontrastují prameny, jasně oddělují informace/fakta od názorů, existuje pluralita verzí. Populární programy jsou postaveny na zcela jiných principech. Dává se prostor imaginaci. Nicméně jedná se o programy legální, nezakázané a nelze je nutit k objektivitě, kterou by měly splňovat seriózní programy. Jediné, co lze od těchto programů požadovat je, aby nenakládaly se závažnými tématy s předstíranou seriózností a opíraly se v takových případech o deontologická pravidla informování.

Tyto normy se odrážejí v „*kodexu deontologickém kolegia novinářů Katalánska*“, nebo „*federace asociace tisku*“ Obsahují principy, kterých by se měl držet každý novinář či pořad, pokud je jeho cílem poskytovat seriózní informace. Jak vyplývá z posudku CAC sdělovací prostředky, veřejné či soukromé, všechny mají v různé míře určitou odpovědnost a tato může být garantována pouze respektováním *deontologických autoregulačních* právních norem.

Sdělovací prostředky ve své činnosti směřují k uspokojení informační poptávky společnosti tím, že by měli podávat ucelenou informaci o řízeních. Na druhou stranu ale musí mít na paměti všechny aspekty, které to s sebou přináší. Odpovědnost za informování veřejnosti musí koexistovat s ostatními zájmy společnosti, jako je záruka řádného soudního řízení (*garantías judiciales*), právo na důstojnost, soukromí a zejména ochrana zájmů mladistvých.

Dle Luise de Carrerese, předsedy CAC musí sdělovací prostředky respektovat **čtyři základní požadavky**: informace a pluralitu názorů, soudní garance/záruky, práva osobnosti, ochranu mladistvých a dětí. Tato odpovědnost ovšem nezasahuje pouze sdělovací prostředky, ale i soudnictví, které se musí přizpůsobit skutečnosti, že veřejnost řízení se posunula od původní „*pouhé*“ osobní přítomnosti, k šíření pomocí

sdělovacích prostředků až do té míry, že osobní přítomnost již ztratila smysl ve prospěch nepřímých účastníků. (prostřednictvím tisku, rádia a televize)

Posudek se dále zabývá úskalími informování o soudních řízeních. Poukazuje na rychlost, s jakou jsou často informace ke koncovým spotřebitelům/uživatelům dopravovány a zároveň na nebezpečí, která vyplývají z vysoce specializovaného jazyka soudního. Dovolává se v této souvislosti „*mluvčího*“, nebo informačního aparátu. (viz dále - *Gabinetes de prensa*).

4.3 - Přístup na řízení a princip veřejnosti v jurisprudenci Ústavního soudu

Jedním z důvodů, který vedl CAC k vytvoření posudku, byla snaha najít rovnovážný bod mezi ochranou **svobody projevu a informací** a práva na **soudní řízení se všemi zárukami**. Jinak řečeno, uspokojit právo občanů obdržet informace o soudním řízení, aniž by bylo porušeno nebo ohroženo řízení a jeho *objektivita*.

Zde je vhodné připomenout podstatu principu veřejnosti, jak ji shledal Ústavní soud v nálezu STC 96/1987.

„princip veřejnosti stanovený článkem 120.1 CE má dvojí účel: na jednu stranu chránit strany před justicí vyňaté z kontroly veřejnosti a na druhou udržuje důvěru společnosti v soudy, ustavující v obou významech tento princip jako jeden ze základů řádného řízení a jeden z pilířů právního státu“

S moderními sdělovacími prostředky se staly nepodstatnými dříve výrazná omezení místa, času i prostoru. Sdělovací prostředky převzaly roli přirozeného prostředníka. Uznání této jejich funkce se jim dostalo v nálezu Ústavního soudu 30/1982 (případ Tejero).

„přítomnost zástupců ze strany sdělovacích prostředků na soudních řízeních ... je právem přednostním, přisouzeným ve světle funkce, kterou plní ve prospěch informační povinnosti ústavně zaručené“

Na druhou stranu je třeba mít na paměti, nález Ústavního soudu 13/1985, který stanoví, že ve vyšetřovací fázi přípravného řízení jsou určité informace tajné. Jedná se především o kroky a opatření podnikaná v rámci této části řízení, nikoliv však

všechna fakta.

LOPJ přirozeně umožňuje soudcům omezit veřejnost řízení, části nebo celého a trestní právo procesní (LECR) dává soudcům do rukou možnost rozhodnout, že hlavní líčení se bude odehrávat za zavřenými dveřmi. Tato omezení nalezneme též v mezinárodních dokumentech, aplikovatelných ve světle článku 96.1 CE a interpretativní normy článku 10.2 CE, dále v článku 6 Evropské úmluvy, dle které:

„Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.“

Všechna tato omezení by se měla považovat jako výjimečná.

4.3.1 - Informační omezení v právu ostatních států

Veřejnost řízení ve Španělsku je liberálnější než v okolních zemích, ve kterých je uplatňován přístup restriktivnější, nebo dokonce *silně prohibitivní*.

Ve **Velké Británii** stojí za zmínku především *Criminal Justice and Public Order Act* z roku 1994, díky kterému mohou soudy zakázat odhalení osobních údajů, fotografií, které by mohly umožnit identifikaci mladistvých jako stran řízení nebo svědků. Tato řízení nejsou veřejná. Pokud se jich tisk účastní, pak pouze za podmínky, že zajistí anonymitu účastníka.

Další podstatný dokument je *Administration of Justice Act* z roku 1960, *Sexual offences* (dodatek, 1960) a *Mental Health Act* (1983) - považují jako trestný čin urážky publikaci informací o řízení vedeném za zavřenými dveřmi nebo informací, které dovolují identifikaci obětí těchto trestných činů.

Nicméně asi nejznámější je takzvaný „*contempt of Court*“. Tento institut opravňuje soudy v některých případech a za určitých podmínek uplatnit předběžná omezení na svobodu informací. Účelem je chránit řádný výkon justice. Původně se jednalo o institut vytvořený a rozvíjený na bázi precedentů. Roku 1981 byl, s určitými změnami

a novelizacemi, schválen zákon „*Contempt of Court Act*“.

V trestním právu zahrnuje Contempt of Court jak složku interní, řízení procesu (soudní policie), tak složku externí, vůči chování a jednání, které by mohlo ohrozit/narušit řádný výkon justice.

„Act“ zakotvuje formu a podmínky, za kterých lze omezit svobodu zprostředkování informací ve vztahu k probíhajícím řízením. Aplikuje se na sdělovací prostředky. Soud může nařídit pozdržení jakékoliv zveřejňované informace, která se vztahuje k probíhajcímu nebo otevřenému řízení, s cílem předejít podstatnému nebezpečí porušení výkonu soudnictví. Soud tak může zakázat publikaci/zveřejnění informací, u kterých to považuje za nezbytné. Použití technických prostředků k nahrávání a podobných podléhá autorizaci soudu.

Tento Act je, ve srovnání s jinými právními předpisy, především Spojených Států, velmi restriktivní. V případě eventuálního konfliktu zde převažuje zájem na řádném výkonu soudnictví nad svobodou informací.¹⁵⁸

V právním řádu Francie je přenos soudního řízení rádiem nebo televizí absolutně zakázán zákonem. Článek 308 trestního řádu říká: „*od okamžiku začátku přelíčení, je zakázáno použití jakýchkoliv prostředků nahrávání nebo přenosu zvuku, televizních nebo filmových kamer, fotografických aparátů, pod pokutou...*“

Přenos procesu s *Klausem BARBIE* (1987) byl umožněn, na základě výjimečného souhlasu, speciálního zákona přímo pro tento případ.¹⁵⁹ Zákon z roku 1985 opravňuje k zvukovému či audiovizuálnímu nahrávání za podmínek stanovených tímto zákonem a pouze za účelem vytvoření soudního historického archivu.

Projekt z konce devadesátých let se soustředil na **posílení ochrany presumpce nevin** a **práv obětí trestných činů**. Obsahoval některé nové prvky týkající se sdělovacích prostředků a omezoval svobodu informací u probíhajících řízení. Mezi novými delikty, které tento projekt uvádí, si pozornost zaslouží zejména tyto:

- šíření snímků zadrženého v poutech dříve než byl odsouzen
- provádění a šíření průzkumu veřejného mínění ohledně viny osoby, již se řízení týká

158 SCOTT, Richard, „La imparcialidad objetiva del juez y los medios de comunicación. Sistema anglosajón.“ revista Poder Judicial, nr. Especial 11, p.197-208

159 http://en.wikipedia.org/wiki/Klaus_Barbie

- šíření údajů, které se týkají identity mladistvého (oběti trestného činu)

Na druhou stranu je zde možnost obviněného žádat *veřejnost řízení* pokud se domnívá, že je to přínosné pro jeho obranu. Soud má v takovém případě diskreční pravomoc. Žádost zamítne v případě, že shledá nebezpečí zmaření/znesnadnění vyšetřování činu, narušení veřejného pořádku, nebo důstojnosti osob.¹⁶⁰

V **Rakousku** je televizní přenos a radiopřenos soudních řízení taktéž zákonem zakázán. Zákon z roku 1981 o tisku a jiných sdělovacích prostředcích v článku 22 říká: "*Je zakázán radiopřenos, televizní přenos stejně jako filmování soudního řízení.*" Článek 23 zakotvuje zákaz šíření faktů zaměřených na ovlivnění řízení. Sankcí je zde pokuta.

V **Itálii** neexistuje absolutní zákaz přenosu řízení pomocí rádia či televize, nicméně článek 114 Trestního řádu (1988) zakotvuje některé specifické zákazy.

Podle Luise de Carrerese je převaha práva na svobodu informací a v návaznosti svoboda projevu v trestních řízeních záhodnější než restrikce, které uplatňují jiné právní režimy (viz výše). Omezení by měla být v každém případě výjimečná a odůvodněná podloženými obavami. Doktrína Ústavního soudu, nebo právní dispozice aktuálně platné ve Španělsku dovolují širokou interpretační svobodu. I v případech stejných či velmi podobných se mohou rozhodnutí předsedů senátů o tom, zda povolí přístup kamer na soudní řízení, velmi lišit. Záleží na profesních zkušenostech soudců, specifických okolnostech případu.

4.4 - Televize v soudní síni v trestním řízení

Požadavek veřejnosti řízení, jak již bylo mnohokrát zmíněno, zakotvuje Ústava v článku 24 odstavci 2. Z pohledu právních principů je zachycen také v článku 120 odstavci 1, který stanoví „*soudní jednání bude veřejné s výjimkami stanovenými*

¹⁶⁰ Luis de Carreras, *Autoregulación como alternativa a las restricciones legales informativas y como sistema entre televisiones y los jueces*

procesními normami“ a v odstavci třetím „rozhodnutí se vyhláší veřejně“.

Pochybnosti nad dosahem principu veřejnosti řízení a možnosti jeho sledování třetími osobami rozptýlil Ústavní soud v nálezu, ve kterém říká *„princip veřejnosti soudního řízení, garantovaný Ústavou zahrnuje, že toto řízení má být známo mimo okruh osob přímo na něm přítomných a účastněných. Tato projekce soudního řízení se nemůže stát efektivnější jiným způsobem, než za asistence prostředků sociální komunikace, v případě, že jejich přítomnost jim umožní zachytit informaci přímo u zdroje a přenést ji na všechny, kdo nejsou přímo přítomni“.*¹⁶¹

Dále váže veřejnost řízení na *„právo svobodně přijímat informace“* obsažené v článku 20 odst.1d Ústavy.¹⁶² Soudci a soudní orgány by tyto vždy měli mít na paměti při aplikaci procesních norem. V článku 680 Trestního řádu se říká: *„jednání soudního řízení je veřejné, pod sankcí neplatnosti“* - nicméně předseda senátu může rozhodnout, že jednotlivá jednání se budou odehrávat za zavřenými dveřmi, pokud je to v zájmu morálky, veřejného zájmu, důstojnosti osoby postižené trestným činem nebo její rodiny.

V neposlední řadě je třeba zmínit článek 232 LOPJ, který říká: *„jednání soudu jsou veřejná s výjimkami, které stanoví procesní normy. 2) Pouze z důvodu veřejného pořádku a ochrany práv a svobod, soudci a soudní orgány/soudy, mohou rozhodnutím, které je odůvodněné, omezit prostor veřejnosti (veřejnost řízení) a rozhodnout o tajnosti všech, nebo části jednání“.*

Z mezinárodních dokumentů je to především Evropská úmluva o lidských právech a základních svobodách, jejíž článek 6 odstavec 1 zmiňuje právo každé osoby, *„aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním*

161 *nález Ústavního soudu z 1.6.1982*

162 *nález Ústavního soudu 31.1.1985*

okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti." Článek 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech obsahuje formulaci obdobnou.

V kolektivních soudních orgánech je to především předseda senátu, kdo řídí jednotlivá jednání, nicméně článek 680 ve věcech veřejnosti a neveřejnosti řízení toto rozhodování přiznává **celému senátu, který o něm rozhoduje většinovým způsobem.**

Užití televize jako jednoho se sdělovacích prostředků, který informuje o soudním řízení, naráží hned na několik problémů. Zejména je třeba si uvědomit zvláštnosti/charakteristiky, kterými se toto médium vyznačuje. Především podstatně umocňuje/rozšiřuje okruh osob, které jsou schopny řízení sledovat, vzhledem k rozšířenosti tohoto sdělovacího prostředku a vysokým kvótám sledovanosti. Dále je třeba brát v potaz nebezpečí manipulace.¹⁶³

Právě kvůli těmto specifickým rysům tohoto sdělovacího prostředku je třeba jej podrobit kritičtějšímu/podrobnějšímu zkoumání a zhodnotit následky, které by širší publikum a nebezpečí manipulace mohly mít ve vztahu k subjektům řízení.

V roce 1987, Audiencia nacional (národní soud) v procesu „*Toxický syndrom*“¹⁶⁴ musela, z důvodu enormního zájmu veřejnosti o případ, sáhnout k následujícímu opatření. „V rámci zásad a principů ústavních práv, vztahujících se k zásadě veřejnosti řízení - čl. 24.2 CE - a svobody informací - 20.1 CE - a v souvislosti s povinností udržovat řádný a nerušený průběh řízení, která dopadá na předsedu senátu, čl.190 LOPJ a čl.684 - se usnáší na tomto:

A) Rozdělení kapacity soudní síně dle následujících kritérií...“ osoby v soudní síni byly rozděleny do skupin dle svého vztahu k předmětu řízení - soudní pozorovatelé; periodisté/novináři; osoby se vztahem k obviněným a osoby zúčastněné na jednání; místa pro veřejnost;

B) Sdělovací prostředky - **přidělený počet míst**; povolil (všeobecně) možnost písemných poznámek, zobrazování kresbou a **zvukový záznam** za podmínky, že tyto nenaruší klid řízení a novináři zůstanou na vyhrazených místech/sektoru; **přenos zvuku a obrazu, prostřednictvím uzavřeného okruhu v rámci soudní budovy**, ze soudní síně na obrazovku v místnosti vyhrazené pro média, bez možnosti dalšího

163 viz. *Způsoby a důvody uvedené v úvodu práce a části třetí*

164 *el síndrome tóxico*, <http://free-news.org/index02-pag.htm>

nahrávání soudního řízení v jakékoliv jeho fázi; pořizování snímků fotografickými přístroji, kamerami televizními/filmovými z vyznačené zóny na konci místnosti pouze v momentech, kdy to bude výslovně dovoleno.

4.4.1 - Obvinění a televize

Ve Španělském procesním právu není přítomnost obviněného v soudní síni pouhé břímě, spojené s výkonem jeho práv, ale také nevyhnutelnou povinností.¹⁶⁵ Obviněný je tedy v podstatě povinen podřídit se publicitě. Nemělo by smysl podrobit přítomnost televize u soudního řízení souhlasu obviněného. Práva na důstojnost a soukromí, zakotvené v článku 18 CE, je možné v opodstatněných případech omezit.

Nicméně presumpce nevin, obsažená v článku 24 odst.2 CE nesmí být dotčena nesprávným, nebo nezákonným užitím obrazů a záznamů z řízení. Aby k tomuto nedocházelo, je možné uplatnit některá opatření.

A) veškerou činnost spojenou se záznamem řízení bude provádět technické zařízení integrované v soudní síni, aniž by bylo zakázáno napojení ostatních televizí externích.

B) předurčit pro externí televize, umístění kamer, okamžiky snímání. Oba postupy byly užity v již dříve zmiňovaném případě „*síndrome tóxico*“ před Národním soudem.

Jiná, neméně zajímavá a důležitá otázka je, do jaké míry se může televize, s až extrémní publicitou, kterou s sebou přináší, a především s rozdílnou prezentací natočeného materiálu, po odsouzení (konci řízení) ovlivnit účel trestu (speciální prevence, resocializace, reedukace...) Ochrana těchto zájmů je vždy silným a solidním motivem pro nepovolení/omezení užívání kamer před soudem.

Dále je třeba si uvědomit, že to není jen obviněný, kdo se objeví před soudem, ale také svědci a soudní znalci, ačkoliv pouze na určitý úsek řízení. Soudy v těchto případech uplatňují určitá restriktivní opatření na publicitu řízení. "*Ley Orgánica 19/1994, o ochraně svědků a soudních znalců v trestních věcech*"¹⁶⁶ obsahuje prostředky ochrany vztahující se na ochranu jejich osobních údajů a zákaz fotografování a jakéhokoliv zpodobňování, zobrazování a natáčení.¹⁶⁷

165 výjimky stanoví články 793 a 970

166 *Ley Orgánica 19/1994, de Protección a Testigos y Peritos en Causas Criminales*

167 http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo19-1994.html

4.5 - Soudy a jejich informační povinnosti

Neexistence informační povinnosti ze strany soudních orgánů.

Soudní orgány **nemají** ze zákona povinnost informovat. Toto tvrzení je třeba uvést na pravou míru. Soudy a soudní orgány musí informovat strany řízení, osoby na řízení účastněné v souladu s ustanoveními procesního práva. O tom není pochyb, nicméně nikde není zakotvena povinnost postupovat informace sdělovacím prostředkům, ať veřejným či soukromým. Jediná zmínka o informování veřejnosti v tomto smyslu se nachází ve statutech Státního zastupitelství a to pouze za použití termínů čistě fakultativních, jako například - může, uváží zda...informovat veřejnost o skutečnostech, které vyvstaly v rámci řízení a jsou v působnosti Státního zastupitelství a s ohledem na tajnost přípravného řízení¹⁶⁸ (článek 4.5).

Pro soudní orgány však tato povinnost neexistuje. Co však existuje, je ustanovení, ze kterého je možno tuto povinnost odvodit, a sice článek 20.1 d) Ústavy, ve kterém je zakotveno právo šířit a přijímat svobodně pravdivé informace jakýmkoliv rozšiřovacími prostředky. Tomu by na druhé straně měla odpovídat povinnost tyto informace zpřístupnit. Španělský legislativec usoudil, že informátoři/ zpravodajové nepotřebují speciální zdroj informací k tomu, aby sdělovali a formovali informace dále distribuované, vzhledem k tomu, že se mohou účastnit soudních řízení, veřejného vyhlášení rozhodnutí, nebo se obrátit přímo na osoby účastněné/zajímavé.

Tato korelativní povinnost, která by teoreticky měla/mohla existovat je přirozeně vymezena a limitována normami, které ovládají soudní činnost, a které nebyly ustanoveny proto, aby bránily informátorům/sdělovacím prostředkům v jejich práci, ale proto, aby zajistily co možná nejsprávnější a nejspravedlivější průběh soudního řízení a ochránily práva a zájmy účastněných.

V tomto případě jde spíše o Ústavou zaručenou garanci, než o informační povinnost. (řízení se může účastnit kdokoliv, ne jen zástupci sdělovacích prostředků) Vzhledem k funkci sdělovacích prostředků ve společnosti a jejich významu při vytváření veřejného

168 *Ley 50/1981, de 30 de diciembre, por la que se regula el Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal.*

mínění mají přednost v přístupu do soudní síně.¹⁶⁹

Informační povinnosti soudních orgánů

To co bylo výše řečeno však neznámá, že by soudní orgány byly absolutně vyloučeny z informování. Naopak soudní orgány mají v této věci celou řadu povinností.

Povinnost nebránit informování - Sdělovací prostředky a jiná média mají legitimní a podstatný zájem na informacích o trestním řízení. Touto cestou se, mimo jiné, zprostředkovává pravdivý obraz justice. Informační činnosti se nesmí do cesty stavět překážky nelegální a zároveň neopodstatněné. Jde tedy o povinnost neklást překážky informační činnosti.

Tato povinnost není nepodmíněná. V některých případech kupříkladu není legálně možné dovést přístup médií k líčení a k soudním dokumentům (spisu).

Povinnost usnadnit informační činnost sdělovacím prostředkům - Dle A.M de Lugo¹⁷⁰ nestačí pouhé „nechat“ v rámci stanovených limitů, aby sdělovací prostředky prováděly svou informační činnost, ale v případě veřejných mocí obecně a soudních orgánů konkrétně, je třeba podniknout kroky k umožnění výkonu informační činnosti.

Povinnost usnadnit informační činnost je třeba skloubit s činností soudů. Je možné poskytnout sdělovacím prostředkům přístup na jednotlivá slyšení, poskytnout jim přednostní vstup. Lze zajít i dále: tisková konference, deklaráce/prohlášení pro média, nicméně neexistuje tato povinnost a je sporné, zda by to bylo přínosné jak pro strany řízení, tak pro spravedlnost.

4.5.1 - Tiskové kabinety a kanceláře

Výše zmíněné naznačuje, co by mělo být samozřejmostí/co by se mělo, ale to neznámá, že by nebylo možné činit „něco více“. Ono „něco více“ spatřuje A.M.de Lugo v dohlížení především na pravdivost a přesnost informací emitovaných sdělovacími prostředky. Poukazuje na rozpor mezi emitovanými informacemi a právní

¹⁶⁹ A.M.de Lugo a L. de Ayala: *tribunales de justicia y sus obligaciones informativas* v *Revista del Poder Judicial*, nr. especial 17, str. 176

¹⁷⁰ Augusto Mendéz de Lugo - *předseda vrchního soudu a Andalusii*

realitou jednotlivých případů. Tento efekt vzniká v důsledku vulgarizace vysoce specifického právníckého slovníku. V souvislosti s tímto se již delší dobu ozývají z odborných kruhů hlasy dožadující se zřízení tiskových kanceláří. Konkrétně vyzývá k vytvoření tiskových kabinetů, které by byly kanálem přesných informací v souladu s reálným vývojem v té které kauze.

Potřeba těchto kanceláří vyvstala již v osmdesátých letech (1981). Měly sloužit především ke zprostředkování kontaktu s médii. Později byly skutečně vytvořeny na úrovni vrchních soudů. Původně nebyla jejich činnost výrazněji regulována. Legislativní úprava přišla až v roce 2000 s *"Reglamento del Consejo General del Poder Judicial 1/2000 de Órganos de Gobierno de los Tribunales"*.¹⁷¹ V této době již v některých autonomních oblastech tyto kabinety/kanceláře existovaly. Jejich náplní práce bylo dle článku 54.3 - rozvoj informačních aktivit a vztahů se sdělovacími prostředky...

Postupně byly rozšířeny na cele území. Consejo General del poder Judicial umístil ke každému vrchnímu soudu tiskový kabinet, v jehož čele je tiskový vedoucí. Současně plénium Consejo General del poder judicial schválil 7.6.2004 *„Protokol o justiční komunikaci“*¹⁷² kde upravil a definoval politiku komunikace s justicí rozvíjenou především zmíněnými tiskovými kabinety. V souladu s tímto dokumentem se tyto kabinety řídí principem informační transparentnosti a úplné součinnosti se sdělovacími prostředky v rámci prostoru omezeným zákonem.

Přítomnost těchto (informačních) profesionálů v rámci soudního systému zlepšil nejenom přístup k informacím, ale také zvýšil kvalitu poskytovaných informací. Informace poskytované tímto zdrojem, v protokolu zmiňované jako informace poskytované *„přirozenou cestou“*, jsou poskytovány všem novinářům stejně bez diskriminace.

171 *Acuerdo de 26 de julio de 2000, del Pleno del Consejo General del Poder Judicial, por el que se aprueba el Reglamento 1/2000, de los Órganos de Gobierno de Tribunales.*

172 *o komunikaci s justici - Protocolo de Comunicación de la Justicia*

4.6 - Listina práv občanů před soudem/soudní mocí a Plán transparentnosti soudnictví

V roce 2002, 22 března, schválilo plénum poslanecké sněmovny *Listinu práv občanů před soudem/soudní mocí*.¹⁷³

Ta již ve své preambuli říká: "na prahu 21 století, si společnost naléhavě žádá otevřenější justici, která by byla schopna poskytnout občanům služby s větší pohotovostí, kvalitou a účinností, za použití metod organizačních a nejmodernějších a nejrozvinutějších procesních instrumentů/nástrojů."

Obava vyjádřena v této listině, aby se dostalo občanům příslušných informací, plyne z modelu takzvané informační společnosti (viz úvodní kapitoly). Již mnohé testy a výzkumy na téma „*jak je vnímána justice ze strany společnosti*“ prokázaly, že povědomí, které běžný občan o justici a soudním řízení má, čím dál méně vyplývá z osobní přímé zkušenosti a čím dál více souvisí s tím, co vidí, slyší a čte ve sdělovacích prostředcích.¹⁷⁴

V tomto kontextu je třeba zmínit ještě tzv. „*Plán transparentnosti soudnictví*“¹⁷⁵ Tento plán byl distribuován CGPJ mezi téměř 4300 soudců a soudních úředníků v celém Španělsku. Jde o jakýsi manuál, který ujasňuje, která data o řízení mohou poskytovat sdělovacím prostředkům. Jeho účelem je zlepšit špatný obraz soudnictví ve společnosti, který je v mnoha případech způsoben pouze tím, že se jedná o moc málo známou a je vnímán jako komplikovaná, temná a málo srozumitelná.

Nejde o žádný příkaz. V podstatě prezentuje jaký je názor CGPJ ve věci informování a byl vytvořen s úmyslem vytvořit u soudů informační protokol (určitou kulturu informací, zvyk informovat).

Protokol zahrnuje i seznam jednání, o kterých soudci a soudní úředníci mohou sdělovací prostředky informovat, pokud tím neohrozí vyšetřování. (počet a identitu obviněných nebo zadržených, důvody zadržení, hrubý popis skutků; procesní situaci;

173 *La Carta de Derechos de los Ciudadanos ante la Justicia*

<http://www.juecesdemocracia.es/ActualidadMJU/2006/marzo/cartaderechos%5B1%5D.pdf>

174 Encuentro de secretarios de Gobierno, 26 de febrero al 2 de marzo de 2007, BUENAS PRATICAS OFICINAS JUDICIALES Y MEDIOS DE COMUNICACIÓN,

http://www.upsj.org/documentos/encuentros_ssgg/conclusiones_publicidadprensa.pdf

175 *Plan de Transparencia Judicial, publicado por resolución de 28 de octubre de 2005*

počet svědků; vývoj řízení)¹⁷⁶

Stanoví, že: Jak Mezinárodní pakt o právech občanských a politických v článku 14.1 tak Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve svém článku 6 a Ústava Španělského království v článku 24, uznávají, ač rozdílnými formulacemi, právo všech osob na řádnou ochranu před soudem ve veřejném řízení bez zbytečných průtahů a se všemi zárukami. Také článek 120 Ústavy zmiňuje veřejný charakter soudního řízení s výjimkami stanovenými procesními normami a přidává povinnost veřejného vyhlášení a odůvodnění rozhodnutí.

Základní princip, který by měl figurovat v „*Plánu transparentnosti*“ se vztahuje k veřejnosti soudního jednání, které by mělo plnit především dva úkoly zásadního charakteru: ochranu před kabinetní justicí a udržet důvěru společnosti v soudy a soudnictví.¹⁷⁷ Doktrína Ústavního soudu přisuzuje sdělovacím prostředkům roli "přirozeného zprostředkovatele", mezi informací a těmi kdo ji nemohou přijímat přímo.¹⁷⁸

Důležitost a oprávněný zájem veřejnosti být informován a informovat se o řízeních ve věcech trestních¹⁷⁹ vyústil v doporučení (2003)13 del Comité de Ministros del Consejo de Europa o informacích ve sdělovacích prostředcích, které se týkají trestních řízení (schválena 10 července 2003) stanovuje, že veřejnost musí mít možnost přijímat informace o aktivitách soudů a policejních orgánů prostřednictvím sdělovacích prostředků. Proto novinářům musí být umožněno svobodně/volně informovat a komentovat fungování (trestního) soudního systému a mohou být podřízeni pouze omezením, která jsou zmíněna v Doporučení.¹⁸⁰ (18 zásad viz předcházející kapitola)

176 http://www.abc.es/hemeroteca/historico-29-07-2004/abc/Nacional/el-cgpj-entrega-a-todos-los-jueces-un-protocolo-de-comunicacion_9622808976786.html

177 Interpretaci článku 120 Ústavy převzal ústavní soud z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, viz. SSTEDEH 8 diciembre 1983 caso Pretto contra Italia y de 26 de junio de 1984, caso Campell y Fell contra el Reino Unido, entre otras.

178 v nálezu STC 30/1982, de 1 de junio

179 vyjádřený též například v rozhodnutí STEDH Estrasburgo (Sección 1^a) de 24 noviembre 2005, <http://noticias.juridicas.com/articulos/00-Generalidades/200701-12323239154426898389.html>)

180 viz. předchozí kapitola, 18 zásad Rady Evropy

4.7 - Trestní řízení ve věcech mladistvých - Španělsko

Článek 24 Ústavy (viz předchozí části) poskytuje, bez jakýchkoliv pochybností, ochranu a procesní garance všem osobám a tedy i mladistvým. První zásadnější úpravou ve věcech mladistvých byl **zákon 4/1992**¹⁸¹ S účinností tohoto zákona můžeme mluvit o řízení ve věcech mladistvých se všemi garancemi jako u dospělých ovšem samozřejmě s přihlédnutím k specifikům těchto řízení a jednotlivých případů.

V oblasti, která nás zajímá (práva na informace) jde především o podstatné omezení principu veřejnosti řízení. Šíření informací prostřednictvím sdělovacích prostředků je významným nebezpečím pro práva mladistvých a možnost jejich resocializace. Z těchto důvodů se přijímají podstatná omezení, kupříkladu zákaz šíření informací a obrazů/fotografií, které umožňují identifikaci mladistvého. Sám Ústavní soud ve svém nálezu 36/1991 konstatoval, že ne všechny zásady/principy běžného trestního řízení jsou, bez jakékoliv modulační/úpravy, vhodné pro řízení ve věcech mladistvých a jeden z těchto principů, který vyžaduje jistou úpravu, je právě *veřejnost řízení*. Účelem je chránit mladistvého před nepříznivými vlivy, které takové řízení bezpochyby má.¹⁸²

Zákon 4/1992 vytvořil pevný rámec v jehož mezích mohli soudci ve věcech mladistvých zvolit ten nejvhodnější postup pro každý individuální případ. Při každém rozhodnutí byl kladen důraz především na zájem mladistvého. Vyšetřovací fáze řízení a procesní iniciativa je svěřena státnímu zastupitelství, aby byla zachována nezávislost soudce. (v řízení proti dospělému obviněnému fázi vyšetřování vede soudce inštruktor/vyšetřovací soudce - ten následně nesmí rozhodovat v hlavním líčení). Státnímu zastupitelství jsou svěřeny široké pravomoce proto, aby mohl zajistit řízení s co možná nejmenším nežádoucím dopadem na mladistvého.

Zákon především upravuje ustanovení "*Tribunal Tutelar de Menores*" (soudů pro mladistvé). Soudci ve věcech mladistvých jsou kompetentní k rozhodování skutků (typizovaných jako delikty v trestním zákoníku) spáchaných osobami staršími 12 -ti let a mladšími 18ti let.

Veřejné bylo řízení, pokud se jednalo o mladistvé starší 17ti let, a jednání za

181 *Ley Orgánica 4/1992, de 5 de junio, Reguladora de la Competencia y el Procedimiento de los Juzgados de Menores. Vigente hasta el 13 de enero de 2001 - platný a účinný do 13.1.2001*

182 *v tomtéž duchu též nálezu 71/1990*

zavřenými dveřmi v ostatních případech, nicméně soudce mohl rozhodnout, v zájmu mladistvého, že jednání nebude veřejné. Článek 15 odstavci 14 dále vypočítával osoby, které se jednání účastní. Především je to státní zástupce, člen technického týmu¹⁸³, advokát mladistvého, zástupci příslušných ošetřovacích a nápravných center a zákonní zástupci mladistvého (pokud nejsou soudcem v odůvodněném případě vyloučení).

Následující odstavec obsahuje **zákaz ve vztahu ke sdělovacím prostředkům**. Doslova říká: *"V žádném případě není dovoleno, aby sdělovací prostředky obdržely, nebo šířily jakékoliv vyobrazení mladistvého, ani data, která by umožnila jeho identifikaci."*

Jakkoliv byl tento zákon oproti předchozí úpravě pokrokový, již v důvodové zprávě k němu bylo vyjádřeno, že se jedná o úpravu urgentní a dočasnou, a že je součástí širší reformy, která bude postupně uváděna v život.¹⁸⁴

Z našeho pohledu důležitější než tento zákon, který v podstatě zakotvuje především pravomoc a příslušnost soudů, podmínky trestní odpovědnosti mladistvých, jednotlivá opatření, která je možná jim uložit a specifika těchto opatření, je ale zákon jiný. V předmluvě k novému zákonu, který tento v roce 2000 nahradil, se jasně říká: *"osoby, na které se aplikuje tento zákon, požívají všech práv zakotvených v Ústavě a v právním řádu jako celku, především v zákoně 1/1996, 15.1. o právní/soudní ochraně mladistvých (Ley Orgánica 1/1996 de Protección Jurídica del Menor) a dále Úmluvě o právech dítěte z roku 1989 a všech normách o ochraně mladistvých obsažených v úmlouvách platně přijatých."*

Je to právě zákon 1/1996, který obsahuje nejpodstatnější záruky spravedlivého a řádného řízení se všemi zárukami. Dle článku 1 se vztahuje na osoby **mladší 18 let**, které se nachází na území Španělska. Při jeho aplikaci tohoto zákona **převažuje zájem mladistvých nad jakýmkoliv jiným legitimním zájmem**.

Zásadní význam pro trestní řízení má článek 4¹⁸⁵zakotvující právo na soukromí, důstojnost.

odst. 2 - v případě šíření informací a užití zobrazení, nebo jména mladistvého ve

183 *vypracovává zprávu o sociálně-ekonomické situaci mladistvého*

184 http://noticias.juridicas.com/base_datos/Derogadas/r0-lo4-1992.html

185 *Derecho al honor, a la intimidad y a la propia imagen*

sdělovacích prostředcích, které mohou představovat neoprávněný zásah do jejich soukromí, důstojnosti nebo dobré pověsti, nebo je v rozporu s jejich zájmy, zakročí státní zastupitelství, které bezodkladně podnikne ochranná opatření, zakotvená v tomto zákoně a uplatní nárok na náhradu za způsobenou škodu.

Za neoprávněný zásah do výše zmíněných práv, se považuje jakékoliv užití fotografie/podobizny, nebo jména ve sdělovacích prostředcích, které může znamenat snížení/ztrátu důstojnosti, nebo které je v rozporu s jeho zájmy a to i v případě, že byly použity s jeho souhlasem, nebo zákonných zástupců. Aniž by byla dotčena práva zákonných zástupců mladistvého, přísluší ve všech případech ochrana práv mladistvého státnímu zastupitelství, které může jednat ex offo, nebo na žádost mladistvého nebo jiné zainteresované osoby...

Jak už bylo výše zmíněno, v roce 2001 byl zákon 4/1992 nahrazen zákonem 5/2000 o trestní odpovědnosti mladistvých¹⁸⁶Jako základní princip proklamuje zákon 5/2000 zájem mladistvého, který se projevuje především v opatřeních výchovného charakteru a zároveň nabízí širokou škálu alternativních prostředků k internacím stanovených dřívější úpravou.

V článku 35 - účastníci a neveřejnost řízení¹⁸⁷ - vyjmenovává osoby, které se mohou řízení účastnit a za jakých podmínek. Říká doslova - slyšení se uskuteční za přítomnosti Státního zástupce, právního zástupce mladistvého, zástupce technického oddělení, který vypracovával zprávu o mladistvém dle článku 27 tohoto zákona, mladistvého, který může být doprovázen svými zákonnými zástupci, pokud soudce po vyjádření výše zmiňovaného státního zástupce, právníka mladistvého a zástupce technického oddělení nerozhodne jinak...dále připouští přítomnost orgánu péče o mládež, osoby poškozeného...

Odstavec 2 stejného článku přisuzuje soudci právo, v zájmu mladistvého nebo oběti činu, prohlásit řízení za neveřejné a v žádném případě se nepovoluje, aby sdělovací prostředky pořizovaly a rozšiřovaly obrázky ani údaje o mladistvém, které by umožňovaly jeho identifikaci.

Ve třetím odstavci se jasně říká, že všichni, kdo působí v tomto řízení, musejí striktně/přísně respektovat důvěrný charakter řízení a nešířit osobní data nebo

186 *Ley Orgánica 5/2000, de 12 de enero, reguladora de la responsabilidad penal de los menores*

187 *Asistentes y no publicidad de la audiencia*

informace, které jsou obsaženy ve zprávě vypracované dle článku 27 tohoto zákona. Kdo poruší toto právo, odpovídá dle příslušných ustanovení občanského a trestního zákoníku.

Ve výroční zprávě ombudsmana o něm bylo řečeno: Komplexnost, která se objevuje v násilných činech páchaných mladistvými vyžaduje, ze strany soudů, odlišný přístup od přístupu k pachatelům dospělým. Mladiství delikventi jsou v mnoha případech autory i oběťmi zároveň. Oběťmi okolností, které jim nedovolily normální vývoj a odstrčily je na okraj společnosti. Autory, protože jejich činy jim patří/náleží a jimy působí škodlivě vůči ostatním.

Zákon si je vědom této dvojí povahy u mladistvých delikventů a proto zakotvuje a ukládá sankce především výchovné, přizpůsobené na každý konkrétní případ ve snaze zabránit, aby v budoucnu bylo třeba užít místo úpravy pro mladistvé trestního zákona.¹⁸⁸

188 Zpráva ombudsmana o prvním roce účinnosti zákona 5/2000 (LEY REGULADORA DE LA RESPONSABILIDAD PENAL DE LOS MENORES)

Část pátá - Závěr

Účelem této práce bylo rozebrat a osvětlit problematiku informování veřejnosti o trestním řízení. Snažil jsem se podhalit principy na kterých sdělovací prostředky stojí a osvětlit proč právě v oblasti trestního práva je třeba k nim přistupovat obezřetněji než kde jinde. Právní úprava v České republice ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi je v tomto tématu poměrně liberální a jak ilustruje případ z roku 2003, přímé zpravodajství ze soudní síně není nic nemožného. Nicméně z diskuze, která tento pionýrský počín následovala, je více než zřejmé, že nezáleží pouze na legislativní úpravě, která přenos a vůbec veškeré přímé informování umožňuje, ale především společnost na tento fenomén musí být připravena.

V tomto bodě plně souhlasím s teoretikem mediální komunikace, profesorem Jirákem, který ve mém příspěvku pro deník právo k přenosu ČT řekl: "Rozhodnutí o vysílání přímého přenosu ze soudní síně mohlo lépe obstát, kdyby kolem něj byl prostor na opravdu veřejnou diskusi – nejen o vlivu médií a iluzivní podstatě zpravodajství, ale také o poslání ČT." Rozhodnutí o přímém přenosu přišlo náhle a bez jakéhokoliv mezikroku, nebo předchozí zkušenosti s podobným projektem.

Fakt, že o přítomnosti kamer v soudní síni rozhoduje předseda senátu/samosoudce mi připadá správný, jelikož on je tím, kdo celé řízení vede ke zdárnému konci. Vzhledem k moderním technickým prostředkům a rychlosti jakou se toto odvětví vyvíjí, se domnívám, že je pouze otázkou času, kdy rušení soudního řízení, hluku, či podobných zásahů, přestanou být překážkou, a pak už bude záležet pouze na tom, jak soudce věří svým schopnostem, jaké má zkušenosti a jak posoudí eventuální škodlivé následky, které by přímý přenos mohl mít pro všechny zúčastněné.

Právní úprava v ostatních evropských státech, ve většině z nich, je vůči přímým přenosům silně prohibitivní. Což na jednu stranu zbavuje soudce břemene rozhodovat a zvažovat zda kamery ano, či ne, posuzovat eventuální následky apod. Na druhou stranu je ale pravda, že povědomí, které běžný občan o justici a soudním řízení má, čím dál méně vyplývá z osobní přímé zkušenosti a čím dál více souvisí s tím, co vidí, slyší a čte ve sdělovacích prostředcích. Přímé přenosy by tak mohly přispět k právnímu povědomí a k tomu, aby veřejnost nevnímala soudní moc, jako málo známou, komplikovanou, temnou a málo srozumitelnou.

Bližším pohledem na úpravu ve Spojených státech, které jsou co do přímých procesů ze soudní síně a s důrazem kladeným na právo na informace, protipólem evropského pojetí, zjistili bychom, že ani tam nebyla cesta kamer do soudní síně snadná, rychlá a přímočará. Stejně jako u nás o povolení přenosu rozhoduje soudce, nicméně přímý přenos zde není ničím neobvyklým. Zkušenosti jednoho státu z určité oblasti však nejsou bez dalšího aplikovatelné v jiném státě. Je třeba brát v potaz kulturní tradici a historickou zkušenost té které země. Kupříkladu v případě České republiky už pouhá zmínka o přímém přenosu ze soudní síně vyvolala vzpomínky na neblaze proslulé procesy z padesátých let, ač historické, právní a společenské podmínky jsou diametrálně odlišné.

Inspiraci pro svou práci, jsem se pokusil nalézt v právní úpravě Španělského království, která prozatím také nevstoupila na tenký led přímých přenosů ze soudní síně, nicméně v oblasti informování veřejnosti učinila některé kroky, které nejsou bez zajímavosti. Mám teď namysli tiskové kabinety, které byly zřízeny na určitých úrovních soudní soustavy, za účelem zlepšení komunikace se sdělovacími prostředky. Z diskuzí a odborných konferencí mezi novináři a soudci vyplývá, že šlo o krok správným směrem a že zprávy presentované médiu nabyly na přesnosti a aktuálnosti.

Zajímavý byl také postup soudu, který použil v mediálně exponovaném případě "*Toxický syndrom*" z roku 1987, spočívající ve speciální místnosti pro média, ve které bylo možné sledovat řízení v rámci uzavřeného televizního okruhu. Soud tak vlastně odlehčil celému řízení tím, že velkou část sdělovacích prostředků oddělil od ostatních v soudní síni a zamezil tím nežádoucím zásahům a rušícím vlivům do plynulého průběhu řízení.

V případě "*Toxický syndrom*", bylo toto opatření motivováno skutečně nebývalým zájmem ze strany médií a bylo proto kombinováno s přítomností sdělovacích prostředků v soudní síni, kde pro ně byl vyhrazen prostor a také určitý počet míst. Ústavní soud již dříve uznal právo sdělovacích prostředků, účastnit se řízení jako právo přednostní, prisuzované ve světle funkce kterou plní. Pořizovat snímky a nahrávání řízení bylo možné pouze z předem určené zóny a jen v okamžicích, kdy to bylo výslovně povoleno. Z tohoto postupu se stala poměrně běžná praxe. Sám si dobře vzpomínám na záběry ve zpravodajských relacích, které přinášely krátké záznamy ze soudního jednání, především z úvodních/závěrečných řečí či vynesení rozsudku soudu.

Přirozeně v souladu s politikou zpravodajství, která staví na faktu, že pokud reportáž trvá déle než tři minuty, divák se přestává koncentrovat a zapomíná začátek reportáže.

Zajímavým mi přišel názor, který se objevoval u autorů v obou právních řádech, a který kladl důraz na autoregulaci sdělovacích prostředků. V obou případech byla tato zmiňována a upřednostňována před restriktivní pozitivněprávní úpravou. Autoři ze Španělska především poukazují na fakt, že vztahy sdělovacích prostředků a justice by měly být založeny na respektu a partnerství.

Na problematiku přímých přenosů ze soudní síně nahlízejí oba právní řády velmi podobně. V obou je zakotvena, ve srovnání s ostatními státy, liberální právní úprava, které dává do budoucna možnost tyto přenosy uskutečnit. Zatím však čeká buď na společnost, která se bude podobat té americké a přímý přenos přivítá, jako demonstraci základního práva na informace, nebo na řešení, které bude ohleduplné k procesním garancím (především spravedlivému procesu a presumpci nevinny) a zároveň tyto přenosy umožní. Do té doby by přenosy ze soudních řízení, měly raději zůstat v rovině teoretické možnosti.

Použitá literatura - Monografie, učebnice, odborné články

1. A.M.de Lugo a L. de Ayala: "Tribunales de justicia y sus obligaciones informativas" v Revista del Poder Judicial, nr. especial 17
2. Barrero Ortega, A.: "Juicios paralelos y Constitución: su relación con el periodismo", 2001, v Ámbitos, n.º 6,
3. Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, 1. vydání, Linde, Praha, 2002,
4. Bartošek, J.: Žurnalistika - Úvod do studia, FF UP v Olomouci, Olomouc 1991,
5. Bustos Ramírez: Los medios de comunicación de masas, v El pensamiento criminológico, Barcelona, 1983,
6. Carreras, Luis de : Autoregulación como alternativa a las restricciones legales informativas y como sistema de relación entre las televisiones y los jueces, v Revista del Poder Judicial,nr. especial 17. Justicia, información y opinión pública,
7. Carlos M. de Elía, Conf.: Código Procesal Penal de la Provincia de Buenos Aires, Ed. Librería El Foro, 2001
8. Císařová a kol.: Trestní právo, Aspi, Praha, 5. vydání 2008,
9. Corwin: La Constitución de los Estados Unidos y su significado actual. Buenos Aires, 1987,
10. Díez Picazo, L.M.: Parlamento y opinión pública - Revista española del derecho constitucional, 18/1996
11. Díez Picazo, L.M.: Parlamento, justicia y opinión pública,
12. Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 218/2003 o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ASPI
13. Espín: libertad de expresión y publicidad de los juicios; Revista de la facultad de Derecho de la Universidad Complutense, 1983,
14. Espín, Templado: Secreto sumarial y la libertad de información, v Revista Jurídica de Cataluña, 2/1986
15. Fairén Guillén: Ideas y textos sobre el principio de publicidad del proceso, v publikaci "Temas del ordenamiento procesal", Madrid 1969,
16. García Reina 2004: Juventud y medios de comunicación. La televisión y los

- jóvenes: aproximación estructural a la programación y los mensajes, en Ámbitos, nº 11-12, 1.º y 2.º semestre,
17. Gómez Colomer - El proceso penal alemán: introducción y normas básicas, v J.J.L.Ortega, Dimensión constitucional del principio de la publicidad de la justicia, en Revista del poder judicial, nr. especial 17, 1999,
 18. González, V.: Análisis ético-comparativo de los medios, v Conill/Gonzálvez : Ética de los medios. Una apuesta por la ciudadanía audiovisual, Barcelona, 2004
 19. Hassemer - Fundamentos del Derecho penal, Barcelona 1984,
 20. Herczeg J.: Meze svobody projevu, Orac, 2004,
 21. J. D´Albora, Conf. Francisco : Código Procesal Penal de la Nación, Ed. Lexis Nexis, año 2002.
 22. Jiráček, J., Köpplová, B.: Média a společnost. vydání 1. Praha, Portál, 2003,
 23. Juan L. Fuentes Osorio: Los Medios de Comunicación y el Derecho Penal, Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología.2005, núm. 07-16, p. 16:1-16:51. <http://criminet.ugr.es/recpc/07/recpc07-16.pdf>,
 24. Knapp, V. a kol.: Právo a informace, Academia, Praha, 1988,
 25. Kocourek, J., Záruba, J.: komentář k zákonu o soudech a soudcích a Zákonu o státním
 26. Kolektiv autorů - Akademický slovník cizích slov. II. Díl L-Ž. vyd. 1., Praha : Academia, 1995,
 27. Koudelka, L. Mgr.: Zamyšlení nad náplní pojmu "právo veřejnosti na účast u jednání soudu", časopis Soudce, 9/2005
 28. Kučera, P. JUDr., Richter, M. Mgr.: Etika v trestním řízení, v Trestní právo 2/2006,
 29. McLuhan, M.: The Medium is the Massage: An Inventory of Effects, 1967, New York: Bantam,
 30. McLuhan, M.: Jak rozumět médiím, 1 vydání, Odeon, Praha, 1991,
 31. Montero Aroca - derecho jurisdiccional Barcelona, 1989,
 32. Moravec V.: Proměny samoregulace médií v České republice po roce 1989. v Postavení médií v České republice a v Evropské unii“, 2006
 33. Ortega, J.J.L.: Dimensión constitucional del principio de la publicidad de la

- justicia, SSTEDH, 1983 Pretto, 1983 Axen, 1984 Sutter, en Revista del poder judicial, nr. especial 17, 1999,
34. Osvaldová, B., Halada J. a kol.: Encyklopedie praktické žurnalistiky, Libri, Praha 1999,
 35. Pedraz Penalva: "Notas sobre la publicidad y proceso", Poder Judicial 11,
 36. Popper, K.: Moc televize, Lidové noviny, 14.12.1994, str.9 v Herczeg J.: Meze svobody projevu, Orac, 2004,
 37. Repík B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, vydání 1., Orac 2002
 38. Rodrigo 2001: El conocimiento del sistema penal: alarma social y medios de comunicación, v Derecho penal económico, Manuales de Formación Continuada, 14, Consejo General del Poder Judicial, Madrid,
 39. Ronda Iglesias, J.: "El periodismo judicial en España", en Ámbitos [en línea], 2003, n.º. 9-10, <http://www.ull.es/publicaciones/latina/ambitos/9/art10.htm>;
 40. Scott: la imparcialidad objetiva del juez y los medios de comunicación. Lord Donaldson en The Attorney General v. The News Group Newspapers Limited 1987, Sistema anglosajón, revista Poder judicial 11,
 41. Scott, Richard: La imparcialidad objetiva del juez y los medios de comunicación. Sistema anglosajón. v revista del Poder Judicial, nr. Especial 11
 42. Soto Navarro, S.: La influencia de los medios en la percepción social de la delincuencia, en Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología [en línea], 2005, n.º 07-09, str. 13... a 34..., <http://criminet.ugr.es/recpc/07/recpc07-09.pdf>
 43. Sotolář, A. K ochraně soukromí mladistvých podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue, 4/2004
 44. Sotolář, A.: K ochraně soukromí mladistvých podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue, 7/2004
 45. Sotolář, A.: K ochraně soukromí mladistvých dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestněprávní revue 4/2006,
 46. Státní zastupitelství: "Soudnictví ve věcech mládeže z pohledu rozhodovací činnosti obecných soudů a Ústavního soudu", v 5/2007,
 47. Stern: Derecho del estado de la republica Alemania, madrid 1987,
 48. Šámal, P.: Trestní právo, 2 přepracované vydání 2003, C.H.Beck,

- 49.Šámal, P. a kolektiv, 5. doplněné a přepracované vydání 2005, 1 díl,
- 50.Šámal, P. Král,V. Baxa,J.Púry, J.: Trestní řád, komentář, 1 díl, CHBECK, Praha 2002, str. 1014
- 51.Šámal, P.: K soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue, 2003, č. 9
- 52.Šámal, P. a kol.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. Praha, C.H. Beck, 2004,
- 53.Toharia, J.: Opinión pública y justicia, Madrid, 2001
- 54.Vantuch, P: Je redakce oprávněna ještě před rozsudkem vyložit názor na to, jak by se měl soud rozhodnout ve věci?, Bulletin advokacie č.9/1969,
- 55.Vesecká, R. JUDr. , Chromý,J.JUDr.: Poskytování informací z trestního řízení sdělovacím prostředkům z pohledu Státního zastupitelství, Státní zastupitelství, 07-08/2007,
- 56.Wurtemberg-revue internationale de droit penale; Revista del Poder Judicial, nr. especial 17, v J.J.Lopéz Ortega, Dimensión constitucional del principio de publicidad
- 57.Zastupitelství, 2. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, 2004, str. 167/168
- 58.Zpráva ombudsmana o prvním roce účinnosti zákona 5/2000 (LEY REGULADORA DE LA RESPONSABILIDAD PENAL DE LOS MENORES)

Trestní řízení, veřejnost a média

Criminal proceeding, publicity and media

Summary

In the presented thesis I was trying to point out some interesting facts about the information society that we live in and maybe bring up some stimulative thoughts that came up during the years of my preparation and formation at the University. We live in the 21st century. Age that could be easily characterized as the information age. Century in which the whole world, in many fields of human activity, is experiencing an evolutionary acceleration. The communication is swifter and has enormous influence on our everyday lives.

First part of thesis focuses on news media and their informatory work. Discloses some of the strategies and principles on which these operate. Why do we hear what we hear. Why do we see what we see. Who chooses and on what basis. I also established some definitions of key terms that will be used in the following chapters.

To establish a direct link from news media to criminal law I dedicated the second part to some of the principles of criminal proceeding which I consider crucial for the full understanding of the problem. Most of the principles are also mentioned from the international point of view and text is completed with interpretations from different law systems, especially Spanish.

The next chapter deals with the legal regulation that applies to the information society and the world of criminal law in Czech republic. Mentions all the crucial acts and the conditions under which a criminal proceeding can appear in the news, tv, radio or any other media. Along are mentioned the preoccupations and risks that such publicity can bring to different parties. The only case of an attempt of live criminal proceeding on the TV in the modern history of Czech republic is mentioned with additional commentary from media and public. Special attention is dedicated to criminal proceeding with adolescents and its particularities.

In the following chapter are mentioned the legal regulations that control the same issue as in the previous chapter, but in Spanish kingdom. I have mentioned principles,

proceedings and conditions as well as experiences and objections that the judges, law professors and journalists have in favor or en contra the tv in court. I have tried to make it as complex as possible to show various aspects and problems.

The last chapter contains the evaluation of all the above mentioned and comes to an conclusion that despite the liberal legal regulations in the matter of TV at the court, that we have here in Czech republic, it is not always the best thing to do. The presence of TV cameras has influence on participants and on the proceeding and in some way affects everybody. Surely depends on the conditions in each individual case, but not just that. The society must also be ready for such phenomenon. In authors opinion TV at criminal court is not an impossible thing. Sooner or later the technical difficulties will no be a problem and at this moment it will depend only on the judge weather to allow such practice or not. Rather then legal regulation of the media we should focus on securing transparency of judicial system and ensure moral basis of journalism. Until that day the live broadcast from the criminal court proceeding should remain on theoretical level.

.....
.....
.....
.....
.....
.....